

NO: 17 AYŞE GÜN İŞGÖR

16333

PREHİSTORİK DEVİRLERDE
GÜNEYDOĞU AVRUPA MÜHÜRLERİ

(Y.Lisans tezi)

İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Prehistorya Anabilim Dalı

İÇİNDEKİLER

ONSÖZ	v1
KISALTMALAR	v11
LEVHALARIN LİSTESİ	v111
TABLolarIN LİSTESİ	x111
I. GİRİŞ	1
A. Tezin Amacı	1
B. Tezin Yöntemi	4
C. Kronoloji	6
II. TİPOLOJİ	11
A. BİÇİM TİPOLOJİSİ.....	12
1. SAPLI MÜHÜRLER	12
a. KONİK SAPLI	12
1)Yayvan Konik	13
2)Yüksekçe Konik	14
3)Yan kenarları içe çekik	15
a)Hafif	15
b)Belirgin	16
4)Yüksek konik	18
a)Tabanı Dar	18
b)Tabanı Yayvan	19
c)Tabanı Küt	19
5)Sapla taban boyutları birbirine yakın olanlar	20
a)Tabanı kalın	20
b)Tabanı ince	211

b.	KESİK KONİK SAPLI	23
c.	KESİK PİRAMİDAL SAPLI	24
d.	AYAK BİÇİMİ SAPLI	25
e.	TABANI KAİDELİ, SAPLI	26
	GENEL DEĞERLENDİRME	27
2.	TUTAMAKLI MÜHÜRLER	29
a.	ÇEKİÇ TUTAMAK	29
1)	Tepesi düz	29
2)	Tepesi dış bükey	30
3)	Tepesi sivri	31
4)	Tepesi yuvarlak	31
b.	MALA BİÇİMİ TUTAMAK	32
1)	Basık mala tutamak	32
2)	Mala tutamak	33
c.	DÜĞME BİÇİMLİ TUTAMAK	34
	GENEL DEĞERLENDİRME	36
3.	TUTAMAKSIZ MÜHÜRLER	38
a.	TABLASAL	38
b.	SEMERDAM BİÇİMLİ	39
c.	KESİK KÜRE BİÇİMLİ	39
d.	KESİK KONİ BİÇİMLİ	40
e.	MAKARA BİÇİMLİ	40
4.	AYRIŞIKLAR	

B. BEZEK TIPOLOJİSİ	41
1. PARALEL HATLAR	42
a. Yatay	42
b. Dikey	43
2. KANAT MOTİFİ	44
3. TÜM ALANDA İÇİÇE "V" MOTİFİ	45
4. ZİGZAG MOTİFİ	446
a. Tek Zigzag motifi	47
b. Paralel zigzag motifi	48
5. İKİYE BÖLÜNÜMÜŞ ALANDA PARALEL HATLAR	51
6. DÖRDE BÖLÜNÜMÜŞ ALANLAR	51
a. Dörde bölünmüş alanlarda iç-içe "V" motifi	52
b. Dörde bölünmüş alanlı sokma noktalı	54
7. BARBOTİN BEZEK	54
8. SOKMA NOKTA	55
a. Basit sokma nokta	55
b. Merkezde sokma nokta	57
9. İÇİÇE DAİRELER	58
10. SARMAL BEZEK	59
a. Basit sarmal	59
b. Kesik sarmal	61
c. Çift Sarmal	61
d. Parçalanmış Sarmal	62
11. MENDERES	62
a. Parçalanmış Menderes	62
b. Basit menderes	63

c. Karmaşık menderes	64
12. MENDERES BENZERİ ???.....	65
a. Basit Menderes benzeri	65
b. Karmaşık menderes benzeri	66
13. "X" MOTİFİ	67
14. İÇİÇE HAÇ MOTİFİ	68
15. AYRIŞIKLAR	69
a. Oluklu bezek	69
b. Çizi bezek	70
c. Bezekleri belirlenemeyenler	72
III. SONUÇ	73
IV. KATALOG	86
BİBLİYOGRAFYA	142
LEVHALAR	

ÖNSÖZ

Bu yüksek lisans çalışmasında, Güneydoğu Avrupa prehistorik yerleşmelerinde bulunmuş olan damga mühürlerin, stipolojik açıdan bir incelemesi yapılmaya çalışılmıştır.

Konunun kapsamına giren buluntular, imkanlar dahilindeki yayınlardan yararlanılarak derlenmiştir. Bu damga mühürlerin biçim ve bezek açısından tipolojileri yapılarak değerlendirilmesi yoluna gidilmiştir.

Bu konuyu incelememi öneren ve çalışmaların süresince beni yönlendiren sayın Hocam Prof. Dr. Ufuk Esin'e içtenlikle teşekkür ederim

Çalışmalarım süresince yardımlarını eksik etmeyen arkadaşlarım, Mihriban Özbaşaran ve Gülay Topaloğluna çizimlerde, Funda Sanbay'a tezimin yazımında gösterdikleri titizlikten dolayı candan teşekkür ederim.

Şubat 1985

KISALTMALAR

B.Ç.	: Bakır Çağı
b.d.	: bezek derinliği
bkz	: bakınız
cm.	: santimetre
I.N.	: İlk Neolitik Devir
I.T.Ç.	: İlk Tunç Çağı
O.N.	: Orta Neolitik Devir
S.N.	: Son Neolitik Devir
t.	: taban
tab.	: tabaka
y.	: yükseklik
et al.	: et alias (ve diğerleri)

ACIKLAMA: Bu çalışmada incelenen yerleşme yerlerinin adları, Makkay'da olduğu gibi verilmiştir (MAKKAY 1984)

LEVHALARIN LISTESI

- Levha I B.1.a. (1 Nea Nikomedeia-IN, 2-3 Sesklo-IN)
 B.1.b. (4 Čavdar-IN, 5 Zelenikovo-IN,
 6 Tordos-ON , 7 Cunești -En.)
- Levha II B.2. (8 Veluška Temba-IN, 9 Costișa-En.
 10 Tiszaug-en)
 B.3. (11 Sofia-IN, 12 Amzibegovo-IN,
 13 Rug Bair-IN , 14 Szentes -IN
 15 Dikili Tash-ITÇ)
- Levha III B.4.a. (16-19 Nea Nikomedeia-IN , 20 Sesklo-
 IN , 21 Azmaška Mogila-IN)
- Levha IV B.4.b. (22-24 Nea Nikomedeia-IN, 25 Nesso-
 nis-IN)
- Levha V B.4.b. (26-29 Azmaška Mogila-IN, 30-31
 Čavdar-IN)
- Levha VI B.4.b. (32 Gălăbnič-IN, 33 Karanovo-IN ,
 34 Kazanlık-IN, 35 Kirdžali-IN ,
 36 Beșenova Veche-IN , 37 Gura
 Vaii-IN , 38 Zăuan-IN)
- Levha VII B.4.b. (39 Grabovac-IN , 40 Rug Bair ,IN
 41 Vinča-IN , 42-43 Endröd-IN,
 44 Hódmezővásárhely-IN)
- Levha VIII B.4.b. (45-46 Hódmezővásárhely-IN, 47-48
 Kunzentmárton-IN, 49 Szentes-IN ,
 50 Túrkeve-IN)

- Levha IX B.4.b. (51 Gradeshnitsa-ON , 52 Dikili Tash
53 Costișa-En.)
- B.5 (54 Veluška Tumba-IN , 55 Aldeni II-SN
56 Servia-SN)
- Levha X B.6.a. (57 Nea Nikomedeia-IN , 58 Bursuci-IN
59 Hódmezővásárhely-IN , 60 Sesklo-ON
61 Ruse-En.)
- Levha XI B.6.a. (62 Predionica-SN), 63 Krumușica-En.)
- B.6.b. (64 Verbița-IN, 65 Szentes-?, 66 Kapos-
vár-En.)
- Levha XII B.7. (67-68 Pordin Tumba-En.)
- B.8.a. (69-71 Nea Nikomedeia-IN, 72 Öcsöd-IN)
- Levha XIII B.8.a. (73 Sesklo-ON , 74 Tordos-ON, 75
Deneva Mogila-En., 76 Porodin Tumba-En.
77 Pilismárot-BQ , 78 Szeghalom-)
- B.8.b. (79 Emen-En., 80 Razkopenitza)
- Levha XIV B.9. (81 Sesklo-ON, 82 Sesklo-ON, 83 Kara-
novo-En., 84 Ruse-En., 85 Porodin
Tumba-En.)
- Levha XV B.9. (86 Deneva Mogila-En., 87 Cunești-En.
88 Hăbășești-En., 89 Vinica-En, 90
Baniata-En.)
- Levha XVI B.10.a. (91 Azmaška Mogila-IN, 92 Kirdžali-IN,
93 Tirpești-En. 94 Nea Nikomedeia-SN
95 Nea Nikomedeia SN., 96 Aldeni II-SN)

- Levha XVII B10.a. (97 Bikovo-dončova Mogila-En., 98
Reneva Mogila-En., Martvica Mogila
99-En., 100-102 Botfalu-En. 103-104
Brăilița-En.)
- Levha XVIII B.10.a. (105-107 Brăilița-En., 108-110 Fru-
mușica-En.)
- Levha XIX B.10.a. (111-112 Frumușica-En., 113-114 Gu-
melnița-En., 115 Hăbășești-En.)
- Levha XX B.10.a. (116 Igești-En., 117 Olteni-En.,
118-119 Ruginoasa-En., 120 Vidra-En.)
B.10.b. (121 Ariușd-En., 122 Botfalu-En.)
- Levha XXI B.10.b. (123 Nea Nikomedea-SN, 124 Lisitza
Mogila En., 125 Mala Tumba-En., 126
Ariușd-En., 127 Botfalu-En.)
- Levha XXII B.10.c. (129 Priština-IN)
B.11.a. (128 Perieni-IN)
B.11b. (130 Sofia-IN, 131 Grabovac-IN, 132
Rug Bair-IN, 133 Supska-IN , 134
Álpár-IN.)
- Lev.XXIII B.11.b. (135 Hódmezővásárhely-IN, 136
Szarvas-IN, 137 Szolnok-IN , 138
Sesklo ON , 139 Szakaly-IN , 140
Loxáttepe-SN), 141 Frumușica-En.)

- Levha XXIV B.11.c. (142 Kirdžali-IN , 143 Sesklo-ON
144 Usta nad Drim-En.)
B.12.a. (145 Almyros-IN, 146 Nessonis-IN)
- Levha XXV B.12.a. (147 Nessonis-IN, 148 Philia-IN,
149 Pyrassos-IN, 150 Sesklo-IN ,
151 Tsani Magula-IN, 152 Achilleion
ON)
- Levha XXVI B.12.b. (153 Nea Nikomedeia-IN , 154 Zerelia
IN, 155 Pernik-IN , 156 Tečić-IN,
157 Endröd-IN)
- Levha XXVII B.13. (158 Yunanistan-IN, 159 Mala Tumba-
En.)
B.15.a. (160-163 Nea Nikomedeia-IN , 164
Sesklo-IN , 165 Prodromos-IN)
- Levha XXVIII B.14. (166 Tsani Magula-IN, 167-168 Yuna-
nistan-IN)
B.15.a. (169 Argissa Magula-IN, 170 Nea
Nikomedeia-IN, 171 Gálábnik-IN)
- Levha XXIX B.15.b. (172 Gradeshnitsa-IN, 173 Zelenikovo-
IN, 174-175 Hódmezővásárhely-IN)
- Levha XXX B.15.b. (178 Eutressis-SN, 179 Karanovo-En.
180 Golema Tumba-En., 181 Porodin
Tumba-En.)

- Levha XXXI B.15.c. (182 Azmaška Mogila-IN, 183 Kird-
žali-IN, 184 Perieni-IN , 185
Zauan-IN, 186 Devávanya-IN , 187
Csongrad-IN , 188-189 Endröd-IN
190 Gracanica-IN)
- Levha XXXII B.15.c. (191-192 Grivac-IN, 193 Hódmezővás
árhely-IN , 194 Starčevo-IN ,
195-199 Tordos-ON)
- Levha XXXIII B.15.c. (200-205 Tordos-ON , 206 Servia-SN,
207 Ruse-En., 208 Golema Tumba-En.
209 Porodin Tumba-En.)
- Levha XXXIV B.15.c. (210 Bikovo-Dončova Mogila-En.,
211 Bikovo-Dončova Mogila-En.,
212 Deve Bargan-En., 213 Ezerovo,
214 Jassa Tepe-En., 215 Kremenyak
En. , 216 Hăbășești-En., 217 Olteni
En.)

TABLOLARIN LİSTESİ

Tablo I	Damga mühür bezek ve biçim tipolojisi
Tablo II	Damga mühür biçim tipolojisi
Tablo III	Damga Mühür bezek tipolojisi
Tablo IVa	Biçim tipolojisinin yerleşmelere göre dağılımı. İlk Neolitik Devir.
Tablo IVb	Biçim tipolojisinin yerleşmelere göre dağılımı. Orta, Son ve Eneolitik Devirler.
Tablo Va	Bezек tipolojisinin yerleşmelere göre dağılımı. İlk Neolitik Devir.
Tablo Vb	Bezек tipolojisinin yerleşmelere göre dağılımı. Orta, Son ve Eneolitik Devirler.
Tablo VI	Kronolojik tablo

I-GİRİŞ

I. A. TEZİN AMACI

Bilindiği gibi mühür, kişisel mülkiyetin yanı sıra, prehisto-
torik devirlerde ilk teşkilatlandırılmış idareye, kent
devletleri yönetimine işaret etmesi bakımından arkeolo-
jik buluntular arasında büyük önem taşımaktadır.

Mühür, tarihsel gelişimi açısından, Önasya'da çanak çömlekli
Neolitik evrede başlamıştır.¹ Buna rağmen yukarıda belirtil-
diği gibi bir idari sistemin varlığının, ilk kez aynı böl-
gede Geç Uruk döneminde ortaya çıktığı tespit edilmiştir
(ADAMS 1982). Büyük ölçüde mimari, çanak çömlek, mühür, bun-
ların tatbik edildiği münür baskıları gibi buluntuların
yanı sıra, özellikle yazının ortaya çıkması ve bu tip
belgelerin incelenmesiyle mümkün olmuştur.

Yine buna yakın bir idari sistemin öncülerini, mühür,
mühür baskıları ve mimari paralelliğinde, aynı derecede
kompleks olmamakla beraber, Mezapotamya'da Tepe Gawra ör-
neğinde olduğu gibi (TOBLER 1950), Doğu Anadolu'da daha
eskiye tarihlendirilebileceği düşünülmektedir.²

1. Çanak çömlekli Neolitik'e ait mühürler, Orta Anadolu'da
Çatal Höyük'te (MELLAART 1964:fig.40,41), Güneydoğu Ana-
dolu'da Amuk Ovası yerleşmeleri A safhasında (BRAIDWOOD-
BRAIDWOOD 1960:63, fig.37:1), Kuzey Mezapotamya'da Hassuna
da (LLOYD-SAFAR 1955:Pl.XI:2) ele geçmiştir.

2. ESIN 1983:181-182, Abb.9, Taf.36,1-6

Buna karşılık, Güneydoğu Avrupa'da da değişik bölgelerde yapılan kazılar veya tesadüfen ele geçen buluntular arasında çanak çömlekli Neolitik Devirden itibaren mühürlere rastlanmıştır.

İşte bu çalışma, şimdiye kadar fazla açıklık getirilmemiş ve sık sık "Pintadera(s)"³ olarak adlandırılmış Güneydoğu Avrupa mühürlerinin, gerçekte ne işe yaradıklarını, ne şekilde geliştiklerini, yani ne amaçla kullanıldıklarını belirlemek için bir araştırmayı incelemeyi amaç edinmiştir. Bunun yapılabilmesi için, öncelikle Güneydoğu Avrupa mühürlerinin biçim ve bezek açısından tipolojilerinin yanında, zaman içinde ne çeşit bir gelişmeyi yansıttıklarının belirtilmesine de çalışılmıştır.

Bu incelemenin hazırlandığı sıralarda, mühürlerle ilgili Janos Makkay'ın "Early Stamp Seals in South-East Europe" adlı kitabı yayınlanmıştır (MAKKAY 1984).

Makkay, kitabında Güneydoğu Avrupa mühürlerini kronolojik bir çerçeve içerisinde ve Güneydoğu Avrupa-Onasya ilişkileri açısından ele almakla birlikte, buradaki çalışmada amaçlarına yukarıda değinilen noktalar yönünden incelenmemiştir. Ancak aynı yayının katalog kısmından burada

3. Pintadera(s): İnsanların, prehistorik devirlerde, vucutlarını veya kumaşı boyayla süslemekte kullandıkları tabanında çeşitli bezeklerin bulunduğu kilden yapılmış bir damga aracıdır (BRAY-TRUMP 1970:180)

büyük ölçüde yararlanılmıştır. Makkey'in Güneydoğu Avrupa mühürleri hakkındaki yayınında eksikliği duyulan, yukarıda değinilen noktalara böylece imkanlar dahilinde açıklık getirilmeye çalışılmıştır.

I. B. TEZİN YONTEMİ

Öngörülen amaçlar için, öncelikle malzemenin derlenerek kataloglaması yapılmıştır. Malzeme araştırmasında ve kataloglanmasında herşeyden önce tezin kapsamına girecek bölge ve ülkeler tespit edilmiştir.

Bugün Güneydoğu Avrupa prehistorik kültürleri denildiğinde, tarihsel gelişimleri bakımından belirlenmiş kültürlerin yanında, nitelikleri ve esasta hangi belirli kültürlerin kapsamına girecekleri yeterince açıklanamamış, tartışmalı olan buluntu yerleri vardır.

Burada Güneydoğu Avrupa prehistorik mühürlerinin buluntu yerleri olarak Yunanistan, Bulgaristan, Romanya, Yugoslavya ve Macaristan ele alınmaktadır. Yine bir Balkan ülkesi olan Arnavutluk, prehistorik devirlerde daha çok Adriyatik kültürleri kapsamına girdiği için çalışmaya alınmamıştır. Ancak gerektiğinde karşılaştırmalar yapılırken Arnavutluk'taki buluntu yerlerinde ele geçen mühürlere de yararlanılmıştır.

Kataloglamaya esas tutulan; buluntunun geldiği yerleşme, o yerleşmede bulunduğu tabaka ve durumu, ait olduğu kültür malzemesi, profil ve taban biçimleri, bezek tipi, ölçüleri mümkün olduğu ölçüde yayınlardan elde edilmiştir. Ancak, bu işlem yapılırken ne yazık ki çoğu bölgelerde yapılan sistemsiz kazılar ve malzemenin önemsenmemesi çalışmanın özünü teşkil edecek buluntu yeri ve tabakası gibi bilgilerin derlenememesine sebep olmuştur. Yine aynı çalışma yapılırken yayında, metin kısmında bahsi geçen mühürler hakkında ayrıntılı bilgi yoksa, bunlardan

yararlanılamamış ve kataloğa dahil edilmemiştir. Mühürlerin derlenmesinden sonra, bunların tipolojik bir sistemde incelenmesine geçilmiştir. Tipoloji, mühürlerin biçim ve bezekleri açısından iki yönlü olarak ele alınmıştır. Fakat, kataloglamada, mühürün biçiminden çok bezek tipolojisi esas tutulmuştur. Daha sonra mühürler, kronolojik çerçeve içinde incelenebilmeleri için dağılım tablolarına aktarılmıştır (Tab. IVa-b, Va-b). Bu suretle hangi devirde, hangi mühürün ve dağılım haritaları ile de hangi bölgede hangi mühürlerin bulunduğu ve bunların kullanımlarının ne şekilde geliştiği tesbit edilmeğe çalışılmıştır.

I.C. KRONOLOJİ (Tab.VI)

Bugün Güneydoğu Avrupa kronolojisi, arkeolojik relatif kronolojinin yanında, C-14, dendrokronoloji, arkeomanyetizma gibi tarihleme metodlarının verileriyle yapılan karşılaştırmalar sonucu oluşturulmaya çalışılmaktadır. Kronolojide bir dereceye katkısı olmakla birlikte, sadece mühür buluntuları ile bir relatif kronolojinin yapılamıyacağı tabiidir.

Bu yüzden sunulan bu çalışmada, yukarıda belirtildiği gibi çok yönlü bir araştırmanın ürünü olan karşılaştırmalı bir mutlak kronoloji kullanılmak istenmiştir. Ancak, Güneydoğu Avrupa için verilen tarihlerde büyük farklılıklar görüldüğünden ve tartışması da çok yüklü bir bilgi birikimini gerektirdiğinden, kronoloji üzerine yapılan çalışmalardan Ruth Tringham'ın "Hunters, Fishers and Farmers of Eastern Europe. London, 1971" adlı kitabında kullanılan kronoloji esas olarak alınmıştır. Böyle bir seçimin yapılmasının nedeni, Tringham'ın Güneydoğu Avrupa kültürlerinin tümünü çok geniş kapsamlı olarak ele almasından ileri gelmektedir.

Tringham'a göre Güneydoğu Avrupa'da İlk Neolitik Devir, beş veya altı kültür çerçevesi içinde incelenmektedir. Güney Bulgaristan'da Karanovo I-II, Batı Bulgaristan'da ve Yugoslavya Makedonyasında Kremikovci, Doğu Yugoslavya'da Starčevo, Güneydoğu Macaristan'da ve Güneybatı Romanya'da KÖROS, Romanya'nın geri kalan kısmında ise Criş adları alan bu ilk üretimci kültürlerin belirgin özellikleri

daha çok boyalı çanak çömlektir. Bu çömlek türü, Güneydoğu Avrupa'da İlk Neolitik kültürlerle bağlı yerleşmelerde sıkça rastlanan bir özelliktir.

Orta Avrupa'da ki "Şeritli Keramik" kültürünün orta safhasına tekabül eden yaklaşık M.Ö.4400 yılları sırasında Güney Bulgaristan'da Orta Neolitik Devire geçişte büyük değişiklikler olduğu göze çarpar. Orta Neolitik'te boyalı çanak çömleğin yerini koyu renkli yivli malların alması dikkati çeker. Karanovo ve Vinča haricinde, diğer yerleşmelerin hemen hemen hepsinde İlk Neolitik yerleşmelerin yangın tabakası ile örtülü olması, bu ani değişime bir istilanın neden olduğu kanısını kuvvetlendirmektedir (TRINGHAM 1971:105,106). Bu devir içinde incelenen kültürler ise şu şekilde adlandırılmaktadır: Karanovo III, Vesselinovo , Vinča Tordoş A, B1 ve B2 , Vădaştra I.

Tringham, Güneydoğu Avrupa kronolojisinde Son neolitik ve Eneolitik Devir kültürlerini bir anlamda beraber incelemekte ve birbirlerini kesintisiz takip eden iki devir olarak ele almaktadır. Bu devirlerde Güneydoğu Avrupa da maddi kültür açısından bir bütünlük gösteren, ancak yerel çanak çömlekleriyle birbirlerinden ayrılan kültür grupları ve bunların alt kültürleri göze çarpar. Çanak çömlek buluntularının yanı sıra Son Neolitik ve Eneolitik devirlerde söz konusu bölgede yerleşmelerin boyutları, miktarları ve yoğunluklarının yansımaları olarak belirli bir şekilde bir

nufus artışı söz konusudur. Buna ek olarak metal dahil çok değişik malzemelerin yapımının, bu devir insanının bir uzmanlaşmaya doğru gittiği fikrini vermektedir (TRINGHAM 1971:148).

Bu çalışmada, yine Tringham kronolojisine göre, Son Neolitik devir olarak Güney Bulgaristan'ın Karanovo V tabakasında görülen Maritsa kültürü, Karanovo V ve VI'nın başları, Kuzeydoğu Bulgaristan ve Güneydoğu Romanya'da Boian, Kuzeybatı Bulgaristan ve Güneybatı Romanya'da Vadaştra, Kuzeydoğu Romanya'da Tripolje, Pre-Cucuteni, Kuzeydoğu Yugoslavya da Vinča-Plocnik C-D, Macaristan'da Tisza ve Lengyel kültürleri esas alınmaktadır (TRINGHAM 1971:148).

Gene Tringham'a göre, Eneolitik yerleşmeleri ise şu kültürleri kapsamaktadır: Bulgaristan'da Karanovo VI, Gumelnița ve Koca Dermen, Romanya'da Ariuşd, Cucuteni A2, A3, AB, B ve Macaristan'da bezeksiz çanak çömleğe sahip Tiszapolgar ve Lengyel kültürlerinin geç safhaları (TRINGHAM:fig.14).

Diğer yandan, burada ki çalışmanın kapsamına giren mühürlerin buluntu yerleri ve kültür evreleri, bunların yukarıda açıklanan Güneydoğu Avrupa'nın başlıca prehistorik kültürlerinin kronolojik çerçevesi içinde hangi devire ait oldukları aşağıdaki tabloda belirtilmektedir. Böylelikle yukarıda sözü edilen başlıca kültürlerin dışında kalan diğer buluntu yerlerinin mühürlerinin hangi devir içinde ele alındığı tabloyla yansıtılarak, birarada gösterilmek istenmiştir.

ILK NEOLITIK DEVIR:

- PROTOSESKLO KÜLTÜRÜ : Sesklo, Nessonis , Philia ,
Pyrassos , Tsani Magula
- KARANOVO I-II KÜLTÜRÜ : Azmaška Mogila , Čavdar , Gălăb-
nik , Kazanlik , Kirdžali ,
Sofia-Slatina
- CRİŞ KÜLTÜRÜ : Gura Vaii , Zăuan , Bursuci ,
Perieni
- STARČEVO KÜLTÜRÜ : Zelenikovo , Veluška Tumba ,
Amzibegovo , Grabovac , Priština
Supska
- KOROS KÜLTÜRÜ : Szentes , Endröd , Hódmezővásár-
hely , Kunzentmárton , Túrkeve ,
Ücsöd , Szarvas , Szakály ,
Szolnok , Beşenova Veche
Verbita II

ORTA NEOLITIK DEVIR:

- SESKLO KÜLTÜRÜ : Sesklo , Achilleion
- KARANOVO III KÜLTÜRÜ : Gradeshnitsa
- VINČA TORDOS A, B1, B2 : Tordos , Chişoda Veche , Vinča

SON NEOLITIK DEVİR:

PROTOCUCUTENI KÜLTÜRÜ	: Aldeni II
VINCA PLOCNIK C KÜLTÜRÜ	: Predionica
TISZA III KÜLTÜRÜ	: Kremanyák Hill
DIMINI	: Servia, Dikili Tash, Doxat Tepe, Eutressis, Nea Nikomedeia

ENEOLITIK DEVİR:

CUCUTENI A KÜLTÜRÜ	: Frumuşica, Hăbăşeşti, Muginoasa, Costişa, Izvoare
GUMELNITA KÜLTÜRÜ	: Cuneşti, Deneva Mogila, Emen, Baniata Tell, Bikovo-Dončova, Mogila, Martvica Mogila, Gumelnița, Vidra II A, Brăilita
KARANOVO VI KÜLTÜRÜ	: Karanovo VI, Ruse, Lisitza Mogila
PORODIN GRUBU	: Porodin Tumba, Golema Tumba, Mala Tumba
ARIUŞD KÜLTÜRÜ	: Ariuşd, Botfalu, Olteni
TISZAPOLGAR KÜLTÜRÜ	: Tiszaug-Kisréti Part

II. TİPOLOJİ

Bu çalışmada mühür buluntularının ne gibi bir gelişim farklılığı gösterdiğini anlayabilmek için, malzemenin çok yönlü bir tipolojisinin yapılması gerekli görülmüştür.

Güneydoğu Avrupa yerleşmelerinde damga mühürlerin yanı sıra az sayıda silindir mühürlerde bulunmaktadır. Ancak sunulan bu çalışmada sadece damga mühürler ayrıntılı olarak incelenmiştir.

Mühürlerin biçim ve bezeklerini aynı anda ele alan bir tiplene yapılması mümkün olamayacağından, her iki öge de kendi içinde yapılmış tipolojilerle ayrı bölümler halinde sunulmuştur. Ancak bu ögeler, çalışmayı görsel kılmak amacıyla bir arada tablolarla gösterilmeye çalışılmıştır (Tab.I). Böyle bir çalışma yapılırken gözönünde bulundurulması gereken önemli noktalardan biri de, mühür taban biçimlerinin ne şekilde yapılmış olduğudur. Bezek ve biçim tipleri anlatılırken zaman zaman bu konuya da değinilmiş olup, ayrıca Tablo I'de de biçim ve bezeklerin yanında, taban formlarına göre de bir düzenleme yapılmıştır.

II.A. BIÇİM TIPOLOJİSİ (Tab.II)

Biçimlerin tiplenmesinde, "en ilkel tipten karmaşığa gidiş" kriter olarak alınmıştır. Çoğu zaman farklı ellerden çıkmış, farklı şekillerde yapılmış çizimlerle çalışılmak zorunda kalındığından, yapılan tiptemenin kusursuz olamayacağı açıktır. Bazı tipler arasında okuyucu tarafından pek fazla farklılıklar görülmeyecektir. Fakat mühür biçimlerinin bu şekilde sınıflandırılmasının, en azından tüm olasılıkları göz önüne sermek açısından gerekliliği düşünülmüştür.

Bu çalışmada, mühürü yapan kişinin kendi tutuş kolaylığını göz önünde bulundurarak biçimlediği, saplara göre bir tipteme yapılmıştır. Hemen hemen her devirde rastlanan konik saplılar ve bunların çeşitlemeleri, ilk bölümü oluşturmaktadır. Daha sonra tutamak olarak adlandırılan, tutuş biçimi konik saplılara göre oldukça farklı, bir ikinci grup ele alınmaktadır. Üçüncü grupta toplanan mühürlerin ise, belirgin bir tutamakları yoktur ve tutamaksız mühürler adı altında incelenmektedir.

II.A.1. SAPLI MÜHÜRLER

II.A.1.a. KONİK SAPLI (Tab.I ve II:Ala)

Bu ad altında en ilkel, yapımı en kolay biçim olarak görülen ve konik saplı olarak tanımlanan mühürler toplanmıştır. Bir çok prehistorik yerleşmede, mühür buluntuları

ları arasında sıkça rastlanan bir biçimdir ve genellikle kilden yapılmışlardır. Aşağıda ayrıntılarıyla anlatılacağı üzere bu biçim, esas koni ve onun çeşitlemeleri olan 5 değişik alt bölümde incelenmektedir. Bunlardan 3. ve 5. alt bölümler iki, 4. alt bölüm ise üçer daha alt bölümlerde ele alınmıştır. Koni saplılar içinde yapılan bu tiplemelerde, birbirinden türediği düşünülen mühür biçimlerinin ardarda sıralanmalarına özen gösterilmeye çalışılmıştır.

II.A.1.a.1.YAYVAN KONİK (Tab.II:Alal.)

Bu grup içinde ele alınan mühür biçimleri, taban çapları genellikle yüksekliklerine eş olanlardan meydana gelmektedir. Kolay yapılabilirliğine karşın, belki de tutuş zorluğu olması açısından, Güneydoğu Avrupa prehistorik yerleşmelerinde fazla kullanılmamış bir mühür biçimidir. Bu grubun tipik örneği, Yugoslavya'da Vinca yerleşmesinde bulunmuş olan ve İlk Neolitik Devre tarihlenen bir mühürdür (Lev.VIIx41). Bazı hallerde, yayvan konik saplıların bir kenarı içe çekik olarak yapıldıkları görülmür (Lev.XV:88). İçe çekikliğin, malzemenin yapım anındaki yumuşaklığından dolayı, kasıtlı değil de tesadüfen oluştuğu düşünülmektedir, bu tip mühürlerde bu grup içinde incelenmektedirler.

İlk Neolitik Devirde, yayvan konik biçimli mühürler şu yerleşmelerde ortaya çıkarılmıştır: Yunanistan'da Nea Nikomedeia (Lev.XXVIII:170), Bulgaristan'da Gălăbnik (Lev.XXVIII:171), Macaristan'da Szakály (Lev.XXIII:139), ve Yugoslavya'da Rug Bair (Lev.XXII:132).

Orta ve Son Neolitikte rastlanmayan bu tip buluntuların en geç örneğini Eneolitik Devre tarihlenen Habâşesti mührü temsil eder (Lev.XV:88).

Bu gruba giren mührlerin baskı yüzlerinde hançer vari bir bezek, paralel zigzag motifi, menderes ve içiçe daireler motifleri görülmektedir (Tab.I:Ala1.).

II.A.1.a.2.YÜKSEKÇE KONİK (Tab.II:Ala2.)

Konik biçimin 2.alt bölümünü oluşturan ve yüksekçe konik olarak adlandırılan biçim, diğerlerinden yüksekliklerinin taban çapına oranla daha fazla olmasıyla ayrılırlar. Bunlarda malzeme olarak kilden yapılmışlardır ve hiçbirinde ip deliğine rastlanmaktadır. İlk Neolitik devir'de Yugoslavya'nın Grivac yerleşmesinde grubun tipik örneği sayılabilecek iki buluntu mevcuttur (Lev.XXXII:191-192).

Orta Neolitik'te Romanya Tordos yerleşmesinde bulunmuş dört mühr (Lev.XXXII:195-198), tabanlarına yakın kısımlarının yuvarlatılmış dış bükey olması ve külah şekline benzemesi bakımından diğerlerinden ayrılırlar. Bu buluntuların birinin tabanında matkap vari bir oyuk dikkati çekmektedir (Lev.XXXII:196).

Eneolitik Devirde Yugoslavya'nın Porodin Tumba yerleşmesinde bulunmuş örnekte bu grup için tipiktir (Lev.XXXIII:209). Aynı devirde Bulgaristan'da Jassa Tepe'de ortaya çıkarılan bir başka mühr de mevcuttur (Lev.XXXIV:214).

Yüksekçe konik biçiminde, mührlerin çoğunun üzerinde bezeme olmaması ilginç bir husustur. Böyle bir durum

karşısında, bunların Anadolu ve Mezopotamya'da yazı öncesi evrelerde, sayısal ve nesnel değer belirtici olarak kullanılmış olduğu ileri sürülen (SCHAMANDT-BESSERAT 1978:12) "tokens" lar olup olamayacağı sorusu akla gelmektedir. Aynı tip buluntuların , bu çalışmaya dahil edilmekle birlikte, Eneolitik devirde Romanya'nın Frumuşica, Truşeşti (MAKKAY 1984:22), Izvoare (VULPE 1957:236), Ruginoaşa (PASSEK 1949:fig.14) yerleşmelerinde de ortaya çıkarıldığı saptanmıştır.

II.A.1.a.3.YAN KENARLARI İÇE ÇEKİK

Konik sapların daha belirginleşerek oluşmaya başladığı gruptun. Hafif ve belirgin içe çekik olarak iki alt bölümde incelenebilirler:

II.A.1.a.3.a.HAFİF İÇE ÇEKİK (Tab.II:Ala3.a.)

Bu tip, tepeleri yuvarlatılmış tabana doğru genişleyen ve tabana yakın kenarları belli belirsiz girinti yapan konik saplı biçimler olarak tanımlanabilir. İp delikli ve ip deliksiz örnekleri mevcut olan bu mühürlerin malzemesi kildir.

Deliksiz olarak yapılmış mühürler, İlk Neolitik Devirde Yunanistan'da Prodromos yerleşmesinde (Lev.XXVII:165), Nea Nikomedeia'da (Lev.XXVI:153), Bulgaristan'da Karanovo I-II kültür özellikleri gösteren Azmaşka Mogila'da (Lev.V:27), yine bir Bulgaristan yerleşmesi olan Čavdar'da (Lev.II:14) ve Macaristan'ın Szentes yerleşmesinde (Lev.II 14) görülmektedir. Yine deliksiz olarak yapılmış bir mühür, Bakır Çağında Macaristan'ın Pilismarót yerleşmesinde

de (Lev.XIII:77) bulunmuştur.

Bu tipin ip deliklileri,Orta Neolitik Devirden itibaren görülmeye başlar.Yunanistan'da Sesklo'da klasik Sesklo tabakalarında bulunmuş iki mühür (Lev.XIII:73) + XIV:81) ve Romanya Igeşti yerleşmesinde ki bir mühür (Lev.XX:116), bu grubu temsil ederler.

Bu gruba giren mühürlerin baskı yüzleri genellikle yuvarlaktır.Aralarında baskı yüzü oval olan üç tane mühür bulunmaktadır.Baskı yüzlerinde görülen motifler hepsinde değişiktir.İççe daireler,sokma nokta,basit sarmal, ışınsal ayırım,paralel zigzaglar,tüm alanda iççe "V" bu biçimin bezekleri olarak sayılabilir (Tab.I:Ala3.a.).

II.A.1.a.3.b. BELİRGİN İÇE ÇEKİK (Tab.1I:Ala3.b.)

İsminden de anlaşılacağı gibi,bu grup,kenarları hafif içe çekik biçime göre,kenarları daha belirgin bir şekilde girinti yapan mühürleri içermektedir.Bu biçimde,tam anlamıyla konik sap oluşmaktadır.Sapın yatay düzlemde ki kesiti daireseldir.Malzeme olarak yapımlarında kil kullanılmıştır ve bir önceki grupta olduğu gibi delikli ve deliksiz örnekleri mevcuttur.

İlk Neolitik Devirde belirgin içe çekik biçimin deliksizleri,Yunanistan'ın Nea Nikomedea (Lev.XII:69 + XXVII:163), Argissa Magula (Lev.XXVIII:169) ve Yugoslavya'nın Tečić yerleşmelerinde (Lev.XXVI:156) görülmektedir.

Bu mühür biçimi,Orta Neolitik'te yalnızca Romanya-Tordos'ta (Lev.XIII:74),daha sonra Eneolitik Devirde Bulgaristan'

ın Ruse (Lev.X:61) ve Deneva Mogila yerleşmelerindeki (Lev.XV:86) buluntularla temsil edilir. Lengyel kültürünün geç safhalarına tarihlenen bir başka mühür de, Macaristan'da Kaposvár civarında bulunmuştur (Lev.XI:66). Bunların baskı yüzleri genelde yuvarlaktır. Bezek olarak üçlü yonca, paralel zigzaglar, sokma nokta, dörde bölünmüş alanda içiçe "V" gibi motiflerin yapılmış olduğu görülmektedir (Tab.I:Ala3.b.)

Kenarları belirgin içe çekik konik saplı mühürlerin delikli olanları, Eneolitik Devirde ortaya çıkmaya başlar. Bu devir buluntuları, özellikle Romanya yerleşmelerinde yaygındır. Tirpeşti'den bir (Lev.XVI:93), Frumuşica'dan iki (Lev.XVIII:108,109), Brăilița'dan iki (Lev.XVII:103, Lev. XVIII:106) ve Cuneşti'den bir örnek (Lev.1:7) mevcuttur. Aynı devirde Bulgaristan'da Karanovo yerleşmesinde de ip delikli bir mühür bulunmuştur (Lev.XIV:83). Bu gruba giren mühürlerin baskı yüzlerinde, Karanovo ve Cuneşti buluntusu haricinde, sarmal motif görülmektedir, Diğerlerinde ise içiçe daireler ve dikey paralel hatlar görülmür.

Kenarları belirgin içe çekik konik saplı mühürlerin kullanımının ilk Neolitik devirde başladığını ve Eneolitik devirde adeta bir moda şeklinde Doğu Romanya bölgesindeki yerleşmelerde kullanıldığını söylemek mümkündür. Bu biçime sahip mühürlerin, çoğunlukla sarmal bezek taşımaları da dikkati çeken diğer bir husustur.

II.A.1.a.4.YÜKSEK KONİK SAP

Bu grup, konik sapları oldukça uzun olan mühürleri içermektedir ve bu çalışmada tabanlarına göre alt bölümlerde incelenmişlerdir.

II.A.1.a.4.a.TABANI DAR (Tab.II:Ala4.a.)

Sap yükseklik oranı, tabana oranla daha fazla olanlar bu grup içinde ve tabanı dar adı ile incelenmektedir. Malzemisi kilden olan bu mühürlerin hepsi deliksiz olarak yapılmıştır.

Büyük bir kısmı İlk Neolitik Devre tarihlenen bu mühürler, Yunanistan'ın Nea Nikomedeia (Lev.III:17), Bulgaristan'ın Azmaška Mogila (Lev.XXXI:182), Kirdžali (Lev.XXXI:183) ve Macaristan'ın Dévaványa yerleşmesinde (Lev.XXXI:186) ortaya çıkarılmıştır. Eneolitik devirde ise, Bulgaristan'da Bikovo-Dončova Mogila yerleşmesinde (Lev.XVII:97) ve Macaristan'da, Tisza kültürünün kesin olarak hangi safhasına ait olduğu bilinmeyen, Szentes civarında bulunmuş (Lev.XI:65) aynı tipte birer mühür mevcuttur.

Baskı yüzleri biçimleri, yuvarlak, oval ve dörtgendir. Taşıdıkları bezekler zigzaglar, içiçe daireler ve dörde bölünmüş "V" motifinden ibarettir.

Bu grup içinde incelenen mühürler büyük bir özelliğ göstermemektedirler. Bezeklerin birbirlerinde farklı olarak yapılmış olması, bu biçimdeki mühürlerin belirli bezekler için özellikle yapılmış olmadığını ortaya koymaktadır.

II.A.1.a.4.b.TABANI YAYVAN (Tab.II:Ala4.b.)

Yine uzun konik sapa sahip bu mühürlerin, tabanı bir önceki biçimden farklı olarak daha yayvandır. Genellikle deliksiz olan buluntulardan, sadece Macaristan'da Hodme-zovasarhely buluntusunun ip deliği mevcuttur (Lev.X:59). İlk Neolitik Devre ait mühürlerden bir diğeri Yugoslavya'nın Starčevo yerleşmesinde ele geçmiştir (Lev.XXXII:194). Orta Neolitik Devirde de yüksek konik saplı ve tabanı yayvan grubu içinde ele alınabilecek bir mühür, Romanya Tordos'ta bulunmuştur (Lev.XXXIII:204). Eneolitik devir buluntularını ise, Yugoslavya Porodin Tumba ile Romanya Olteni buluntuları temsil eder (Lev.XIII:76 ve Lev.XXXIV:217).

Baskı yüzleri yuvarlaktır. Bu gruba giren mühürler içinde sadece ikisinde bezek mevcuttur (Tab.I:Ala4.b.).

II.A.1.a.4.c.TABANI KÜT (Tab.II:Ala4.c.)

Uzun konik sapın ucunda yuvarlak baskı yüzüne sahip bu mühürlere, İngilizce terminolojide "Butt-end" adı verilmektedir (HOMES-FREDERIQ 1970:12). Güneydoğu Avrupa yerleşmelerinde sadece iki buluntu ile temsil edilen bu biçime sahip mühürler İlk Neolitik Devirde Romanya'nın Perieni, Eneolitik devirde de Bulgaristan'ın Bikovo-Dončov Mogila buluntu yerlerinde ele geçirilmişlerdir. Bunlardan grubun esas tipini Bulgaristan buluntusu (Lev.XXXIV:210) temsil eder. Romanya buluntusunun ise, taban kısmı

hafif çıkıntılı olarak yapılmıştır (Lev.XXXI:184).Her ikisi de kilden yapılmış olan bu mühürlerin baskı yüzünde bezek bulunmamaktadır.

Anadolu yerleşmelerinde ise, bu tip mühürler, çoğu zaman kemikten yapılmışlardır.Tabanı küt biçiminin benzerlerini,Amuk ilk Karışık Evre'da (BRAIDWOOD,1960:133,fig.101, 4) ve Tarsus'ta İlk Tunç Çağı III tabakalarında (GOLDMAN 1956:237,fig.392:3,4) görmek mümkündür.

II.A.1.a.5.SAPLA TABAN BOYUTLARI BİRBİRİNE YAKIN OLANLAR

II.A.1.a.5.a.TABANI KALIN (Tab.II:Ala5.a.)

Taban kesimi belirli bir kalınlık meydana getirerek konik sapa ulaşan mühürlerin, tabanla konik sapı arasında genellikle aynı olan bir orantı mevcuttur.

Bu tipin delikli ve deliksiz örnekleri İlk Neolitik Devirden itibaren ortaya çıkmaya başlar.Yunanistan'da Nea Nikomedeia yerleşmesinde bulunmuş üç mühür, bu grup için tipiktir (Lev.IV:23, Lev.X:57, Lev.XII:70).Bu mühürlerden birisi, ip delikli olarak yapılmıştır (Lev.X:57). Gene İlk Neolitik Devirde ele geçmiş mühürleri ve buluntu yerlerini şöyle sıralıyabiliriz:Yunanistan'da Sesklo (Lev.III:20),Romanya'da Perieni (Lev.XXII:128) ve Zăuan (Lev.VI:38),Macaristan'da Hódmezővásárhely (Lev.XXIII:135) Enéröd (Lev.XXVI:157),Yugoslavya'da Zelenikovo (Lev.I:5). Bu mühürlerden sadece Romanya Zăuan buluntusu ip deliklidir (Lev.VI:38).

Orta Neolilitikte, Bulgaristan'ın Gradeshnitsa yerleşmesinde (Lev.IX:51), tabanı kâlin konik saplı bir mühür bulunmuş ve daha sonraki devirlerde de bir daha aynı tipe rastlanmamıştır.

Bu biçime sahip mühürlerde, baskı yüzü oval veya dörtgen olarak yapılmış olup, daha çok paralel zigzag bezek uygulanmıştır. Ayrıca basit menderes ve parçalanmış menderes bezekleride mevcuttur (Tab.I:Ala5.a.). Ancak bu mühür biçimi, daha belirleyici özellikler göstermemektedir.

II.A.1.a.5.b.TABANI İNCE (Tab.II:Ala5.b.)

Bu gruba giren mühürler, bir önceki tipten tabanlarının daha yayvan ve saplarının daha belirgin olmasıyla ayrılırlar. Hepsi ip deliksiz olan bu mühürlerin bazı hallerde sap ucu sivridir. Böyle bir durumun ayırıcı bir özellik sayılamıyacağı düşünülerek, tümü aynı grup içinde ele alınmaktadır.

Bu mühürlerin buluntu yerleri ve miktarları ilk Neolitik Devirde sırası ile şöyledir: Yunanistan Nea Nikomedia'da iki (Lev.III:18, Lev.IV:22), Kırdžalı'da bir (Lev.XVI:92), Azmaška Mogila'da üç tane (Lev.III:21, Lev.V:26, Lev.XVI:91), Yugoslavya Amzibegovo ve Rug Bair'de birer tane (Lev.II:13,12), Macaristan Endröd'de (Lev.VII:43) ve Hódmezővásárhely'de de (Lev.VIII:46) birer tane bulunmuştur.

Orta Neolitikte ise bu biçime sahip mühürler, sadece Romanya Tordos yerleşmesinde bulunmuştur (Lev.XXXII:199,

200). İki mühürün de baskı yüzünde bezek görülmemektedir. Son Neolitik devirde ise, tekrar Yunanistan'da Servia yerleşmesinde ortaya çıkan mühür, tabanı ince biçimli oval baskı yüzlüdür (Lev.IX:56). Eneolitik devirde de devamını gördüğümüz bu biçimin örneklerini özellikle Romanya yerleşmelerinde bulmaktayız. Baskı yüzleri oval olan bu buluntuların, Botfalı (Lev.XX:122) ve Ariuşd (Lev.XX:121) örneğinin üzerinde, kesik basit sarmal olarak adlandırılan bezek mevcuttur. Aynı biçim, yine Romanya'nın Olteni ve Gumelnița yerleşmelerinde de geçmiştir. Bu mühürlerin baskı yüzünde ise basit sarmal bezeme görülür (Lev. XIX:114, Lev.XX:117). Eneolitik devirin bu biçime ait Romanya dışındaki tek buluntusu ise, Yugoslavya Mala Tumba yerleşmesinden gelmektedir (Lev.XXI:125).

Genel olarak buluntu yerleri, yukarıda anlatılmaya çalışılan sapla tabanı aynı orantılı, tabanı ince mühür biçiminin İlk Neolitik ve Eneolitik devirde çok kullanılmış olduğu dikkati çekmektedir. Bu biçim daha çok Romanya yerleşmelerinde kullanılmıştır ve kenarları içe çekik konik saplılarda olduğu gibi (bk.s. ,Ala3.b.), bezek şekli genellikle sarmal motifi ve çeşitlemelerinden oluşmaktadır (Tab.I:Ala5.b.).

II.A.1.b.KESİK KONİK SAPLILAR

Bu grupta bulunan mühürlerin sap kesitleri, dairesel olmakla beraber konik saplılardan, sap uçlarının kesik olmasıyla ayrılırlar. Sapları kısa ve uzun olmak üzere iki değişik şekilde yapılmışlardır.

İlk Neolitik Devirde bu tip mühürler Bulgaristan'ın Kırdzalı (Lev.VI:35) ve Čavdar (Lev.V:31) yerleşmelerinde görülür. Bunlardan Kırdzalı'ya ait olanının sapı kısadır. Yine aynı devirde Romanya'da Verbița yerleşmesinde, kısa, kesik konik saplı bir mühür vardır. Bu mühürün baskı yüzü, belirgin bir şekilde dış bükey olarak yapılmıştır (Lev. XI:64). Macaristan'da Hódmezővásárhely (Lev.XXIX:174) ve Kunszentmárton'da (Lev.VIII:48) birer tane kesik konik sap olarak tanımlanabilen mühür vardır.

Son Neolitik Devirde Nea Nikomedeia'da bulunan mühür uzun saplıdır (Lev.XVI:95). Eneolitik devirde de devamı görülen bu biçime sahip mühürler, Romanya'da Botfalu (Lev. XVII:102) ve Ruginoasa (Lev.XX:113) yerleşmelerinde bulunmuştur. Bu mühürler yuvarlak baskı yüzü ve basit sarmal bezeklidir.

İlk Tunç Çağında Bulgaristan'da, Razkopenitza yerleşmesinde bulunmuş uzun kesik konik saplı bir başka mühüre rastlanmaktadır (Lev.XIII:80).

Kesik konik sap biçimi, yapılan bu ayırımlar sonucu, çok değişik ve belirleyici unsuru olmayan bir biçim tipi olarak karşımıza çıkmaktadır.

II.A.1.c.KESİK PİRAMİDAL SAPLILARI (Tab.II:Alc)

Bu grup içinde, sap kesitleri dörtgen biçim veren mühürler ele alınmıştır.Hacimli ve yüksek olan bu sapların tepesi düz olarak bitmektedir.Taban kısımları ise dar ve alçak yapılmıştır.Bu grubun örneklerini, İlk Neolitik Devirde Yunanistan,Bulgaristan ve Yugoslavya'da görmek mümkündür.Yunanistan buluntu yerlerinden Nea Niko-medeia'da dört mühürde rastlanılan bu biçimin,ip delikli örneği yine bu yerleşmede bulunmuştur (Lev.XXVII:160). Diğer üç mühür deliksizdir (Lev.XXVII:161,162;III:16). Daha kuzeyde,Bulgaristan'da Sofia-Slatina'da bulunmuş bir başka mühür de bu grup için tipiktir (Lev.XXII:130). Yugoslavya'da Grabovac (Lev.XXII:131) ve Gracanica (Lev. XXXI:190) yerleşmelerinde de aynı devire ait mühürler mevcuttur.Ayrıca Yugoslavya'da Zelenikovo yerleşmesinde, yuvarlak baskı yüzü ancak sapı dörtgen kesit veren bir mühür daha ortaya çıkarılmıştır (Lev.XXIX:173). Orta ve Son Neolitik Devir de bulunmamış olan kesik piramidal saplı mühürlere,Eneolitik Devirde kısa saplı olarak Romanya'nın Frumusica yerleşmesinde rastlanmaktadır (Lev.XXIII:141).

Yapılan tipolojide kesik piramidal sap biçimi, İlk Neolitik Devrin bir özelliği olarak karşımıza çıkmaktadır. Belki bu biçim dörtgen baskı yüzlerinin getirdiği doğal bir sonuçtur.Bulgaristan ve Yugoslavya'da bu biçim,basit menderes bezeği taşırken,Yunanistan buluntularının hep-

sinin, birbirinden değişik bezeklerle yapılması dikkati çekmektedir. Bu bezekler, bezek tipolojisinde oluk bezeme adı altında incelenmektedir (bk/s. ,Bl4) ve Güneydoğu Avrupa buluntuları içinde pintadera(s) özelliği gösteren tek grup olduğu ileri sürülmektedir.

II.A.1.d. AYAK BIÇIMI, KONİK SAPLI (Tab.II.Ald)

Yine konik saplıların bir çeşidi olan bu mühürler, diğerlerinden saplarının merkezden kayık olması ile ayrılırlar. Ayakbiçimi adı altında incelenenler arasında, tam olarak ayak profili verenlerin dışında, bu ayak profiline yakın benzerlik gösterenler de ele alınmıştır. Özellikle ilk Neolitik Devirde a yak biçiminde mühür buluntularına rastlanmaktadır. Bunlardan Čavdar mühüründe ip deliği mevcuttur (Lev.V:30). Romanya'nın Gura Vaii yerleşmesinde bulunmuş mühür ise, tam bir ayak biçimi vermektedir. (Lev.VI:37). Yine aynı devirde bulunmuş ve tipik ayak biçimi olan bir başka mühür de, Yunanistan'ın Nessonis yerleşmesinden gelmektedir. (Lev.IV:25). Bu mühürde baskı yüzü bezeğe koşut olarak yapılmıştır. Yugoslavya Grabovac (Lev.VII:39) ve Macaristan Endröd (Lev.VII:42) buluntuları ayak biçimi benzerleri arasında yer almaktadır.

Orta Neolitik Devirden itibaren bu biçimde ki mühürlerin değiştii ve eksenden kayık saplarının tutamak biçimini aldığı gözlenir. Bu çalışmada tipolojinin bütünlüğü açısından tutamaklı ayak biçimli mühürlerinde bu grup için-

de ele alınması uygun görülmüştür. Bu tipin ilk örneği Romanya Chişoda Veche buluntusudur. (Lev. XXIX:176). Dikdörtgen baskı yüzünde, bir doğrunun kırılmasıyla meydana gelmiş üçgenler görülür. Son Neolitik Devir de yine tutamaklı bir mühür, Yunanistan Nea Nikomedeia yerleşmesinde bulunmuştur (Lev. XVI:94). Tıpsel açıdan diğerlerinden farklı olmakla birlikte, ayak biçimli olmasından dolayı bu gruba sokulan ve bir Eneolitik Devir mühürü olan Bikova-Dončova Mogila buluntusunda ayak parmakları da belirtilmiştir (Lev. XXXIV:211).

Bu grup içinde incelenen mühürlerin, genellikle oval baskı yüzlerine sahip olmaları ve bu baskı yüzlerinde de İlk Neolitik Devirde bilhassa zigzag motifi taşımaları dikkati çeken ilginç bir noktadır.

II.A.1.e. TABANI KAİDELİ, SAPLI (Tab. II: Ale)

Bu ad altında toplanan mühürlerin taban kısmında belirgin bir kaide mevcuttur. Bazen keskin prizma, bazen ise yuvarlatılmış olarak karşımıza çıkan bu kaidelerin "konik sapı tabanla orantılı, yüksek tabanlı" (bk. s. ,Ala5.a.) mühür biçiminden geliştiği ileri sürülebilir.

Tabanı keskin prizma veren tek mühür, Macaristan'ın Endröd yerleşmesinde, İlk Neolitiğe ait tabakalarda bulunmuştur. (Lev. XXXI:188). Bu mühürün sapı dairesel kesitlidir ve prizma biçimli kaidenin merkezinden yükselir. Benzer mühürlere Anadolu'da Asur ticaret kolonileri devrinde rastlanmaktadır. Kültepe 1b katında bulunmuş olan ve kurs

kaideli olarak adlandırılan bu taban biçiminin, çekiç tutamaklı mühürlerin belirgin bir özelliği olduğu anlaşılmaktadır (N.ÖZGÜÇ, 1968:Pl.XXXVI,6a).

Orta Neolitik Devirde Romanya Tordoş yerleşmesinde de bulunan tabanı kaideli mühürler (Lev.XXXIII:201,202), sapları aynı olmakla beraber, kaidelerinin dairesel kesitli olması bakımından Endröd örneğinden ayrılırlar. Eneolitik de Mala Tumba'da prizma kaide tekrar karşımıza çıkar. Ancak kenarları içeçekik ve yuvarlatılmıştır. Sap kısmı, diğer buluntulardan farklı olarak kaideden daralarak yükselir (Lev.XXVII:159). Tamamiyle yuvarlatılmış kaideli tabana sahip tek mühür de Macaristan'ın Karpat kalkolitiğine ait Szeghalom yerleşmesinden gelmektedir (Lev.XIII:78).

Bu grup içinde ele alınan mühürlerden sadece Yugoslavya'da Mala Tumba'da bulunmuş mühürle, Szeghalom'da bulunmuş mühürde bezeme mevcuttur (Tab.I:Ale).

GENEL DEĞERLENDİRME

Saplı mühürler adı altında, beş alt bölümde incelenen buluntuların genel bir değerlendirmesi yapıldığında, bunlar arasında bazı biçimlerin devir belirleyici olarak ortaya çıktıkları görülür. Dolayısıyla bu durum büyük önem taşımaktadır. Örneğin İlk Neolitik Devrin belirgin biçim tipleri olarak "Kesik piramidal saplılar" (Ta.II:

Alc)(Lev.III:16;XXVII:160,161) , "Tabanı kaideli, saplı"
 (Tab.II:Ala) (Lev.XXXI:188-189), "Ayak biçimi saplı"
 (Tab.II:Ald) (Lev.IV:25,;VI:37) görülmektedir.

Bundan başka "Yüksekçe Konik saplılar" (Tab.II:Ala2.)
 (Lev.XXXIII:209) bir Eneolitik devir özelliği gösterir.

Bunun yanı sıra yine aynı devirde, baskı yüzleri
 yuvarlak, sarmal bezekli mühürlerin "Sapla taban boyutları
 birbirine yakın, tabanı ince" biçimlere sahip olduğu
 (örneğin Tab.I:Ala5.b.) ve yine aynı devirde "kenarları
 belirgin içe çekik" biçiminin kullanımında artmıştır. Bu
 iki tip arasında büyük benzerlikler dikkati çekmektedir.

II.A.2. TUTAMAKLI MÜHÜRLER

II.A.2.a. ÇEKİÇ TUTAMAK (Tab.II:A2a)

Anadolu Hitit İmparatorluk Devri çekiç tutamaklı mühürlere benzediği için (BITTEL 1976:150) bu ad altında incelenen buluntuların sap ucu, belirli bir tutuş biçimini gösterir şekilde, çıkıntılı olarak yapılmıştır. Ancak Hitit Devri örneklerinde olduğu gibi, sap ucunda yapılmış bu çıkıntılar, Güneydoğu Avrupa mühürlерinde tam bir çekiç formunu vermektedir. Anadolu prehistorik yerleşmelerinde rastlanmayan bu tip mühürlерin, Güneydoğu Avrupa'da çok daha erken ortaya çıkması ilginçtir. Hiç bir devirde Hitit İmparatorluk mühürlерine tam benzerlik sağlamayan Güneydoğu Avrupa mühürleri, bu çalışmada yerel gelişim evreleri olarak varsayılan dört grup içinde ele alınmıştır.

II.A.2.a.1. TEPESİ DÜZ (Tab.II:A2a)

Bu mühürlер yayvan tabanları, dairesel kesitli sapları ve sap ucunda düz ve çıkıntılı tepesiyle karakterize edilirler. Tab.II. Güneydoğu Avrupa çekiç tutamaklı mühürlерin öncü tipi olarak nitelendirilebilecek bu biçim, İlk Neolitik Devirden itibaren karşımıza çıkar. Bu devre ait mühürlер Macaristan'ın Hódmezővásárhely ve Szentes yerleşmelerinde bulunmuştur. Her ikisinde baskı yüzü ovaldir. Hódmezővásárhely örneğinde (Lev.VII: 44) paralel zigzagların bir detayı görülürken, Szentes

mühüründe (Lev.VIII:49), baskı yüzüne uygulanan zigzag motifinin sap kısmına da yapıldığı görülür.

Yine bir ilk Neolitik yerleşmesi olan Romanya Bursuci' de bulunan mühürün tepesindeki çıkıntı belli belirsiz olmasına rağmen, bu grup içinde ele alınması uygun görülmüştür. Bu mühürün baskı yüzü oval, bezeği ise dörde bölünmüş alanlarda içiçe "V" motifidir (Lev.X:58).

Bu gruba giren bir başka mühürde Romanya Zăuan yerleşmesinde bulunmuştur (Lev.XXXI:185).

Son Neolitik Devirde çekiç tutamağın bu öncü tipine sadece Yugoslavya'nın Kremanyak yerleşmesinde rastlanmaktadır (Lev.XXXIV:215).

II.A.2.a.2. TEPESİ DIŞ BÜKEY (Tab.II:A2a2)

Bu grupta ele alınan mühürlerin bir önceki biçiminden farklı olarak tepesi dış bükey ve yan çıkıntıları daha belirgin yapılmıştır. Dolayısı ile Güneydoğu Avrupa'da, Anadolu çekiç tutamak tipine benzeyen, en yakın örnekleri teşkil ederler.

Orta Neolitik Devirde ortaya çıkmaya başlayan tepesi dış bükey mühürlerin, Yunanistan'ın Sesklo yerleşmesinde ilk örneği mevcuttur (Lev.X:60).

Eneolitik Devirde de bu tip mühürlere, Romanya'nın Frumuşica (Lev.XIX:112) ve Vidra (Lev.XX:120) yerleşmelerinde ele geçirilmiştir. Birbirlerine çok benzeyen bu Romanya buluntularının, Sesklo örneğinden farklı olarak

tepeleri daha basık yapılmıştır. Her iki mühürün de baskı yüzü, yuvarlak ve sarmal bezeklidir. Biri Kuzeydoğu Romanya diğeri ise Güneydoğu yerleşmeleri olan sadece bu iki yerde aynı biçim mühürün bulunması bu iki yerleşme arasındaki ilişkiyi ortaya koyması açısından önemlidir.

II.A.2.a.3. TEPESİ SIVRİ (Tab.II:A2a3.)

Çekiç tutamaklı mühürlerin üçüncü alt grubunu oluşturan bu biçim, tabanının yüksek, sap boyunun kısa ve tepesinin de bir önceki biçiminden farklı olarak sivri olmasıyla karakterize edilir. Güneydoğu Avrupa yerleşmeleri içinde yalnız Yugoslavya'nın Predionica yerleşmesinde bulunmuş olup Son Neolitik Devre tarihlenmektedir (Lev.XI:62).

Tek buluntu olmasına rağmen bir grup adı altında incelenmesinin nedeni, çekiç tutamaklı biçimin Güneydoğu Avrupa'daki gelişiminin ne şekilde olduğunu belirtici özelliğe sahip olmasındandır.

II.A.2.a.4. TEPESİ YUVARLAK (Tab.II:A2a4)

Çekiç tutamaklı biçimin Balkanlar'da en gelişkin durumunu gösterirler. Bu mühürlerin tutamak kısmının tepesi düz ve yuvarlaktır.

İlk olarak Orta Neolitik Devirde görülen bu mühür biçimi, Romanya'da Tordos yerleşmesinde ki iki buluntu ile

(Lev.XXXIII:203 ; XXIX:177) temsil edilir.Baskı yüzleri yuvarlak olan bu mühürlerin yuvarlak olan tutamakları üzerine de sokma noktalarla bezek yapılmıştır.

Son Neolitik Devirde aynı tip mühür, yalnızca Bulgaristan'ın Lisitza Mogila yerleşmesinde bulunmuştur (Lev.XXI:124)

Yukarıda anlatılan biçimlerin Anadolu'dan farklı bir gelişim gösterdiği açıkça anlaşılmaktadır.Ancak çekiç tutamaklı mühürlerin bu bölgede belirli bezekler için kullanılmış bir biçim olduğunu söylemek imkânsızdır. Belirli bir tutuş kolaylığı için bu biçimde yapılmış olmaları olasıdır.

II.A.2.b. MALA BİÇİMİ TUTAMAK

Bu biçim genel terminolojide "ridge handled" olarak isimlendirilir (BRAIDWOOD-BRAIDWOOD 1960:484).

Tipin özelliği ince ve geniş tabanlı ve duvarcı malası biçiminde bir tutamağının olmasıdır.Bu çalışmada mala biçimi iki alt grupta ele alınmaktadır:

II.A.2.b.1. BASIK MALA TUTAMAK (Tab.II:A2bl.)

Mala biçiminin öncü tipi olduğu düşünülerek ilk alt grupta ele alınması uygun görülmüştür.

Ozelliği yayvan tabandan hafif daralarak çıkan kalınca bir tutamağının olmasıdır.

İlk Neolitik Devirde, Yunanistan'ın Nea Nikomedeia

(Lev.I:1) yerleşmesinde bu biçime sahip iki mühür bulunmuştur. Bunlardan biri ip deliklidir (Lev.III:19). Yine aynı devirde, Yugoslavya'nın Rug Bair yerleşmesinde, ip delikli ve basık mala biçimli bir buluntu ele geçirilmiştir (Lev.VII:40). Macaristan'da Öscöd'de bulunan mühür, diğer iki İlk Neolitik mühürden, mala tutamağının daha incelererek oluşmasından dolayı ayrılır (Lev.XII:72). Aynı şekilde yapılmış bir başka mühür de, Yunanistan Orta Neolitikğinde, Sesklo yerleşmesinde bulunmuştur. Bu mühürün baskı yüzünde dış bükey olarak yapılmıştır (Lev. I:2).

Son Neolitik Devirde Nea Nikomedeia'da bulunan yarısı kırık bir mühürün de, bu grup içinde ele alınması uygun görülmüştür (Lev.XXI:123).

Eneolitik devirde ise, Romanya Botfalı buluntusu basık mala tutamak biçimi için tipiktir (Lev.XXI:127). İp delikli olarak yapılmış olan bu mühürün baskı yüzünde, Nea Nikomedeia buluntusunda da olduğu gibi (Lev.XXI:123) çift sarmal bezeme görülür.

Genellikle bir İlk Neolitik Devir özelliği olduğu anlaşılan basık mala biçimi mühürlerin, uzun ve oval baskı yüzü gerektiren bezeklerde uygulanması dikkati çekmektedir (Tab.I:A2b1.)

II.A.2.b.2. MALA TUTAMAK (Tab.II:A2b2.)

Bu grupta daha önce belirtilen ve Anadolu'da prehistorik evrelerde sık bulunan (BRAIDWOOD-BRAIDWOOD 1960: fig.37:3,5,fig.379:4,6) "ridge handled" tipinin tam

karşılığı olan mühürler ele alınmaktadır.

İnce ve geniş taban üzerindeki tutamak, merkezden kayık olarak yapılmıştır. İlk Neolitik Devirde Macaristan'ın Alpar yerleşmesinde bu gruba girebilecek bir mühür bulunmuştur (Lev.XXII:134). Buluntunun tutamak kısmının bir kulp şeklinde delikli olarak yapıldığı sanılmaktadır. Tutamak kenarlarında bulunan çukurların ise, parmakların tutuş anında yapmış olduğu aşınma olarak nitelendirilebilir.

Orta Neolitik Devirde Yunanistan'da Sesklo yerleşmesinde A 3α çanak çömleği ile beraber bulunmuş bir başka mühür mevcuttur (Lev.XXIV:143):

Değişik iki devirde ve ayrı ayrı bölgelerde ele geçen bu mala tutamak biçiminin, yalancı menderes olarak adlandırılan bezeklerde uygulandığı dikkati çekmektedir.

II.A.2.c. DÜĞME BİÇİMİ TUTAMAK (Tab.II:A2c)

Düğme biçimli tutamağa sahip mühürler, tabanlarının geniş ve ince olması ve düğmeye benzeyen tutamakları ile karakterize edilirler . Bu biçim genel terminolojide "button shape" olarak adlandırılmıştır (HOMES-FREDERIQ 1970:11):

İlk Neolitik Devirde düğme biçimli mühürlere, en çok Yunanistan'ın Teselya ovasındaki yerleşmelerde rastlanmaktadır. Bu mühürlerin delikli ve deliksiz örnekleri mevcuttur. Deliksiz düğme biçimliler İlk Neolitik Devir-

de Romanya'nın Besenova Veche (Lev.VI:36) ve Yugoslavya'nın Pristina (Lev.XXII:129) yerleşmelerinde bulunmuştur. Bu mühürlerden Beşenova Veche'ye ait olanın boyutları oldukça büyüktür, buna rağmen tutamağının çok kısa olarak yapılmış olmasından dolayı, bu grup içinde ele alınması uygun görülmüştür.

İlk Neolitik Devire tarihlenen Teselya Ovası buluntuları ise şu yerleşmelerden gelmektedir: Nessonis (Lev.XXIV:146 ; XXV:147), Almyros (Lev.XXIV:145), Tsani Magula (Lev.XXVIII:166), Sesklo (Lev.XXVII:164).

Son Neolitik Devirde, Yunanistan Doxat-Tepe'de deliksiz düğme biçimi olarak tanımlanabilecek bir mühür mevcuttur (Lev.XXIII:140). Eneolitik Devirde de biri delikli, diğer ikisi deliksiz olmak üzere Romanya'da Costisa (Lev.IX:53) Ruginoasa (Lev.XX:119) ve Hăbășești (Lev.XIX:115) yerleşmelerinde üç mühür bulunmuştur. Hăbășești'de bulunmuş mührün baskı yüzeyi dış bükeydir.

Buluntu devirleri ve yerleri yukarıda anlatılan bu biçimin, Güneydoğu Avrupa buluntuları içinde daha çok bir İlk Neolitik karakteri taşıdığı söylenebilir. Ancak bu buluntular arasında bölgesel olarak belirli bir ayırım söz konusudur. Teselya Ovası dışında bulunmuş düğme biçimli mühürler, Hăbășești mühürü haricinde hepsi deliksizdir ve aynı zamanda kısa konik sap olarak da adlandırılacak bir düğme biçimi gösterirler.

Buna karşın Teselya Ovası buluntuları, kendi aralarında bir bütünlüğe sahiptirler. Taştan yapılmış bu tip mühürler

aynı zamanda Anadolu ve Mezopotamya yerleşmelerinde de prehistorik devirlerde çok kullanılmışlardır. Ancak taşıdıkları bezekler yönünden Onasya ile bir karşılaştırma yapılması mümkün değildir. Çok uzak bir karşılaştırma olarak görülse bile, benzer tipteki mühürlerin İran Sistan'da Shahr-i Sokhta yerleşmesinin Protourban öncesi devre ait 6. safhasında görüldüğü (FERIOLİ et.al. 1979: fig.10) ve bu buluntuların Teselya ovasındakilerle büyük benzerlik gösterdiğini belirtmekte herhalde yarar vardır.

GENEL DEĞERLENDİRME:

Bu grupta ele alınan tipler incelendiğinde, tarihlenmeyi etkileyebilecek sonuçların çıkarılabileceği görülür. Her şeyden önce, Güneydoğu Avrupa yerleşmelerine özgü biçimleri ele almakta yarar vardır.

Çekiç tutamak her ne kadar adını Hitit Devri mühürlere alıyorsa da, Güneydoğu Avrupa'ya özgü bir biçimdir. Bunlardan Tepesi düz olanlarının, sadece İlk Neolitik Devirde Macaristan ve Romanya'da görülmesi (Lev.VII: 44 ; VIII:48 ; X:58 ; XXXI:185) ve hepsinde oval baskı yüzü olması dikkati çeken çok önemli bir noktadır. Çekiç tutamaklı mühürlere gelişimi, Orta ve Neolitik Devirlerde, Romanya yerleşmelerinde tepesi yuvarlak ve dış bükey biçimleriyle devam etmiştir (Tab.IVb:A2a2-4). Tutamaklılar grubu içinde ele alınan Mala biçimlilerden "basık mala tutamak", yine Güneydoğu Avrupa'nın yerel bir

biçimidir. Özellikle İlk Neolitik Devirde Yunanistan'da (Lev. I1 ; III:19) bulunmuştur. Daha sonra, Son Neolitik de Yunanistan'da (Lev. XXI:123) , Eneolitik Devirde de Romanya'da (Lev. XXI:127) tekrar ortaya çıkmaları dikkati çekmektedir.

Yine bu grup içinde ele alınan ve esas mala tutamak biçimi olarak adlandırılan Diğme biçimli mühürler, Onasya kökenlidir.

II.A.3. TUTAMAKSIZ MÜHÜRLER

Bu grup içinde ele alınan buluntuların " tutamaksızlar" olarak adlandırılmalarının nedeni, daha önceki gruplarda olduğu gibi, mühür taban kalınlığının incelerek yükselmesi ile oluşan saplara ve daha sonradan mühürün sap ucuna veya mühür üzerine eklenerek yapılan tutamaklara sahip olmamalarından ileri gelmektedir.

Saplı mühürler de incelenen bu biçim tipi içinde ele alınması gereken Yayvan koniklerin, değişik bir bölümde ele alınmasının nedeni, saplı mühürlerin bu tipten gelişmiş olabileceği kanısına varıldığındandır.

Tutamaksız mühürler, sunulan çalışmada beş alt bölümde ele alınmaktadır.

II.A.3.a. TABLASAL (Tab.II :A3a)

Alt ve üst yüzeyleri düz olarak yapıldığı, dolayısı ile dörtgen kesit verdiği için tablasal olarak adlandırılan bu gruba ait tek mühür, Yunanistan'ın Sesklo yerleşmesinde bulunmuştur (Lev.XXV:150). Baskı yüzü kenarları çıkıntılı dörtgen biçimli olan bu mühür, menderes benzeri bir bezeğe sahiptir.

II.A.3.b. SEMERDAM BIÇİMLİ (Tab.II:A3b)

Tabanı düz olan bu mühürlerin, üst yüzeyi merkezde sivrileşerek dış bükey olarak yapılmıştır. Bu tip, genel terminolojide "gable shaped" olarak adlandırılmıştır (HOMES-FREDERIQ 1970:13). Güneydoğu Avrupa'da yine bir Teselya ovası özelliği olarak ortaya çıkan bu biçime, Yunanistan'ın Pyrassos (Lev.XXV:149) ve Sesklo (Lev. I:3 ; XXIII:138) yerleşmelerinde İlk ve Orta Neolitik Devirde rastlanmaktadır.

Semerdam biçimli bu mühürlerin baskı yüzünde menderes, menderes benzeri ve paralel hatlar mevcuttur.

Semerdam Biçimi, Kuzey Mezopotamya ve Güneydoğu Anadolu yerleşmelerinde ise, Son Kalkolitik Devirden itibaren yaygın olarak kullanılmıştır (BRAIDWOOD-BRAIDWOOD 1960, fig191,6-8).

II.A.3.c. KESİK KÜRE BIÇİMLİ (Tab.II:A3c)

Bu gruba giren mühürler, Yugoslavya ve Romanya yerleşmelerinde ortaya çıkarılmıştır. İlk Neolitik Devre tarihlenen Yugoslavya Supska buluntusunun biçimi, basık kesik küre olarak tanımlanabilmektedir (Lev.XXII:133).

Bu grubun tipik örneğini oluşturan mühür ise, Romanya'nın Tordoş yerleşmesinde Orta Neolitiğe ait tabakada ele geçirilmiştir (Lev.I:6). Oval ve yuvarlak baskı yüzlerinde taşıdıkları bezekler, dikey paralel hatlar ve basit menderes motifinden oluşmaktadır.

II.A.3.d.KESİK KONI BİÇİMLİ (Tab.II:A3d)

Adından da anlaşılacağı üzere, bu grupta yatay eksende kesitleri dairesel olan mühür biçimleri ele alınmaktadır. Eneolitik Devirde ilk defa Deneva Mogila'da ortaya çıkan bu mühür biçimi (Lev.XIII:75) daha sonra Emen mağarasında da bulunmuştur (Lev.XIII:79). Her ikisinde baskı yüzü yuvarlaktır ve sokma nokta bezemelidir. Bu buluntulardan Emen'e ait olan, hafiri tarafından ağırşak olarak tanımlanmaktadır (NIKOLOVA-ANGUELOV 1961: 312, fig.20:3). Ancak bu çalışmada da Makkay'da olduğu gibi (MAKKAY 1984:19, No.52) mühür olarak kabul edilmesi uygun görülmüştür.

II.A.3.e. MAKARA BİÇİMLİ (Tab.II.A3e)

Grubun tek örneği, İlk Neolitik Devirde Sofia-Slatina yerleşmesinde bulunmuştur (Lev.II:11). Çift baskı yüzü bulunan bu mühürün birinde paralel zigzag hatlar, diğesinde ise içiçe "V" motifi görülmektedir. Tam olarak makara biçimini gösterdiği için bu adı almıştır.

II.A.4.AYRIŞIKLAR

Sunulan bu çalışmada ele alınan buluntular arasında çok sayıda biçimi tespit edilemeyen mühürler mevcuttur. Bu buluntuların bazılarının yayınlarda tanımı yapılmakla birlikte çizimleri verilmemiştir. Dolayısıyla bu buluntuların biçim tipolojisi içinde ele alınması yanlış olacağı düşünülmüş ve bu grup altında toplanmaları uygun görülmüştür.

İlk Neolitik Devirde biçimleri bilinmeyenler arasında Philia (Lev.XXV:148), Zerelia (Lev.XXVI:154) , bununleion yanısıra biçimleri bilinmediği gibi yine Yunanistan'da yerleşmeleride bilinmeyen iki mühür görülmektedir (Lev.XVIII 167,168).

Aynı devirde Bulgaristan buluntuları arasında biçimi bilinmeyen mühürlere ise şöyledir :Azmaska Mogila (Lev.V:29) Gradeshnitza (Lev.XXIX:172).Yugoslavya'da da Veluşka Tumba buluntuların biçimleri tespit edilememiştir (Lev.II:8,IX:54). Orta Neolitik Devirde bu gruba giren buluntular Yunanistanda bulunmuştur (Lev.XIV:82,XXV:152).

Son Neolitik Devir'tetarihlenen Romanya Aldeni II yerleşmesinden gelen mühürlere de biçimleri bilinmemektedir.

Eneolitik Devir'e ait biçimi bilinmeyen buluntular ve yerleşmelerini şöyle sıralıyabiliriz:Costişa (Lev.II:9), Frumuşica (Lev.XI:63;XVIII:110;XIX:111),Porodin Tumba (Lev.xii:67,68),Vinica (Lev.XV:89),Botfalu (Lev.XVII:100-101),Brailita (Lev.XVII:104,XVIII:105,107) ,Gumenita (Lev.XIX:113),Karanovo (Lev.XXX:179).

B.1.PARALEL HATLAR (Lev.I)

Birbirine paralel doğruların, baskı yüzünün bazen kısa, bazen bazen uzun ekseninde uygulandığı görülen bu bezek çeşidi, yapımının ve görünümünün basit olmasından dolayı bezek tipolojisinde ilk olarak ele alınmış ve iki alt grupta incelenmiştir. Bazı çalışmalarda bu tip bezemenin ve bilhassa dikey paralel hatların suyla bir ilişkisi olduğu ileri sürülmektedir. (GIMBUTAS, 1982:113,114). Bunun M.O.8. bin de Güneydoğu Avrupa'da meydana gelen kuraklığın, insanların yağmur ve su isteklerini bu yolla belirtmelerine yol açtığı adı geçen çalışmada ileri sürülmektedir.

B.1.a.YATAY PARALEL HATLAR (Lev.I:1-3)

Bu gruba giren mühürlerde paralel hatlar, baskı yüzünün uzun ekseni boyunca yapılmış olup, tüm Güneydoğu Avrupa'da sadece Yunanistan'ın İlk Neolitik Devre ait yerleşmelerinde bulunmuştur.

Nea Nikomedeia buluntusu kıldendir ve baskı yüzünde iki tane paralel hat bezeği görülür (Lev.I:1). Bu motif yerleşmenin geleneğine uygun olarak derin rölyef tekniği şeklinde kazılarak yapılmıştır.

Yine Yunanistan'da ancak bu kez Teselya bölgesinde, Sesklo yerleşmesinde paralel hatlar bezeğine sahip iki mühür daha ele geçirilmiştir. Aynı yerleşmede ve aynı devre ait tabakalarda bulunmuş olmalarına rağmen bu mühürlerin yapım malzemesi birinde kil, diğerinde ise taştır. Bu malzeme farklılığı beraberinde işleniş farklılığını da

getirmiştir. Mühürlerden kil, olanının (Lev. I:2) yay biçiminde oval bir baskı yüzü vardır, ve üzerinde beş yatay paralel hat görülür. Steatitten yapılmış olan mühürün baskı yüzü ayak biçimlidir (Lev. I:3), bezeğini oluşturan hatlar ise uzun eksende üç tanedir. Ayrıca baskı alanının kenarlarında, paralel hatlara dik gelen çentikler bulunur.

Bu grupta dikkati çeken nokta, Güneydoğu Avrupa mühür geleneğine hem malzeme hem biçim açısından aykırı olarak nitelendirilebilecek bir mühürün bulunmasıdır. Ayrıca kilden olan mühürlerin aynı biçimde yapılmaları da dikkati çeken diğer bir husustur (bks. A2bl.). Semerdam biçimli steatitten yapılmış Sesklo mühürü ise daha çok bir Onasya prehistorik geleneğini göstermektedir (BRAIDWOOD-BRAIDWOOD 1960:253,254, fig.191:6).

B.1.b. DİKEY PARALEL HATLAR (Lev. I:4-7)

Baskı yüzünün kısa ekseni boyunca yapılmış bu paralel hatların ortaya çıkışı İlk Neolitik devirle başlamaktadır (Tab. III:Blb). Bu devirde Yugoslavya-Zelenikovo (Lev. I:5) ve Bulgaristan-Çavdar (Lev. I:4) yerleşmelerinden birer örnek mevcuttur. Oval biçimli baskı yüzlerinde biri çizi diğeri derin rölvef tekniği ile yapılmış dikey paralel hatlar bezeği görülmektedir.

Orta Neolitikte de Tordoş mühürleri arasında yaklaşık aynı tipe sokulabilecek bir bezeğe rastlanmaktadır. (Lev. I:6). Aslında söz konusu olan, bir paralel hatlar bezeği

denemesidir. Oval baskı yüzünde düzgün iki paralel hat ve bir eğik çizgi görülen bu mühür tarafımızdan yapımı tamamlanmamış bir mühür olarak nitelendirilmektedir. Son Neolitik Devir de görülmeyen bu bezeğin Eneolitik devirde Romanya'da Gumelnita kültürü çerçevesinde incelenen Cunești yerleşmesinde tekrar ortaya çıktığı görülmür (Lev.I:7). Diğerlerinden farklı olarak bu mühürün baskı yüzü yuvarlaktır ve sekiz paralel hatla bezenmiştir. Onasya'daki mühürler üzerinde de görülen bu bezeme çeşidi, bunlardan başka "tokens" adı verilen ve bullae'ler içinde bulunan kilden yapılmış dikler üzerinde de görülmektedir. "Tokens" lar üzerinde bulunan bu dikey paralel hatların Onasya'da kumaş veya yünün bir simgesi olabileceği öne sürülmektedir (SCHANDT-BESSERAT 1978:12). Ancak aynı durumun Güneydoğu Avrupa buluntuları içinde geçerli olabileceğini söylemek şimdilik imkansızdır.

II. B. 2. KANAT MOTİFİ (Lev. II:8-10)

Dalgalı paralel hat olarak da adlandırabileceğimiz bu tip bezekli mühürler, üç ayrı devirde üç ayrı ülkenin yerleşmelerinde ele geçmiştir.

En eski örnek İlk Neolitiğe, Starcevo kültürüne tarihlenen Yugoslavya Veluška Tumba buluntusudur (Lev. II:8). Oldukça uzun ve oval biçimli bir baskı yüzüne sahip bu mühürün bezeği, birbiri ardı sıra yerleştirilmiş on dört kanat motifinden meydana gelmiştir.

Bir önceki örneğe şaşılacak derecede benzeyen bir başka

mühür, Eneolitik Devirde Romanya'nın Costişa yerleşmesinde bulunmuştur (Lev.II:9). Ancak bu mühürün baskı yüzü yuvarlak biçimli yapılmıştır.

Bu gruba giren üçüncü mühür Macaristan'da ele geçirilmiştir. Tszapolgar kültürü kapsamında incelenen buluntu, bezek açısından diğerlerinden çok az farklılık gösterir. Kanat motifi burada iki yay parçası yerine üçlü yay parçasıyla meydana getirilmiştir (Lev.II:10). Bu bezeme çeşidine "tırnak baskı" da denilebilmektedir.

Kanat motifi taşıyan mühürlerin değişik bölgelerde ve yalnızca üç adet bulunmuş olması bir yorum yapılmasını zorlaştırmaktadır. Buna rağmen kanat motifli mühürler bir dereceye kadar zigzag bezeklilerle benzerlik gösterdiği, hatta onların bir çeşidi olabileceği tarafımızdan ileri sürülmektedir.

II.B.3.TUM ALANDA İÇİÇE "V" MOTİFİ (Lev.II:11-15)

Bu gruba giren mühürlerin oval olan baskı yüzlerinde birbirini peşisıra yapılmış içiçe "V" motifi veya "açı" diyebileceğimiz bezek çeşidi bulunmaktadır.

Bu tip bezeklerin daha sonra incelenecek olan zigzag motiflerinin öncüsü olabileceği düşünülerek tiplerede böyle bir sıralama ile verilmektedirler. Nitekim "açı" motifi taşıyan mühürler, Son Neolitik Devirde bulunmuş bir tek örneğine karşın, genellikle İlk Neolitiğe ait yerleşmelerde ele geçmiştirlerdir.

Bulgaristan'da Sofia-Slatina'da bulunmuş olan makara biçimli mühürün, baskı yüzlerinin birinde adı geçen bezek tipine rastlanmaktadır (Lev.II:11). Ancak bu mü-

hürde içiçe "V" motifinden başka, bu "V" lerin bitiş uçlarında simetrik olarak sokma noktalar da yapılmıştır.

Yugoslavya'da, Geç Starčevo kültürü çerçevesinde incelenen Rug Bair (Lev.II:13) ve Amzibegovo (Lev.II:12) yerleşmelerinde de aynı grup içinde ele alınabilecek mühürler bulunmuştur. Bu mühürler gerek biçim, gerekse bezek tipi açısından şaşılacak derecede birbirlerine benzemektedirler. Yine oval baskı yüzüne sahip olan bu damga mühürlerin bezeği sade yapılmış içiçe açılardan oluşmaktadır.

Yine aynı tipte bezeğe sahip, İlk Neolitiğe ait bir başka mühür Macaristan Szentes'ten gelmektedir (Lev. II:14). Baskı yüzü oldukça tahrib olmuş olan bu mühürün bezeği içiçe "V" olarak kağıt üzerinde tamamlanmıştır. Geç devirlerin tek buluntusu olan bir başka mühür, Yunanistan Dikili Tash yerleşmesinde bulunmuştur. Bu gruba giren mühürlerden, baskı yüzünün yuvarlak biçimli olmasıyla ayrılır ve tipin başarısız bir örneğini teşkil eder. (Lev.II:15).

II.B.4.ZİGZAG MOTİFİ (Lev.III-IX)

Ardarda birbirine ters yönde açılar meydana getiren kırık doğrular, bu bezek tipinin esasını teşkil etmektedir. Bu zigzaglar bazen tek bazen de birbirlerine paralel olarak karşımıza çıktıklarından iki alt grupta ele alınmışlardır. Yine paralel hatlarda olduğu gibi,

bu bezeğin yağmur ve suyla ilişkili olabileceği öne sürülmektedir (GIMBUTAS 1982:113,114).

II.B.4.a.TEK ZİGZAG MOTİFİ (Lev.III:16-21)

Bu alt grup kilden yapılmış, baskı alanına tek sıra halinde zigzag motifi uygulanmış damga mühürleri kapsamaktadır.

İlk Neolitik Devirde Yunanistan'da Nea Nikomedeia yerleşmesinde bulunan dört mühürde bezek, derin rölyef tekniği ile yapılmıştır (Lev.III:16-19). Böyle olmasına karşın yapım açısından birbirleri arasında yine farklılıklar mevcuttur. Bu mühürlerin ikisinde zigzagların keskin açılar yaparak oval baskı yüzüne tatbik edildiği (Lev.III:17,18), diğer ikisinde de paralel kenarlı dörtgen biçimli baskı yüzlerinde açılarının yerini kavisli hatlara bıraktığı görülmektedir (Lev.III:16,19).

Yine Yunanistan'da Sesklo yerleşmesinde bulunmuş bir başka mühürün de baskı yüzü paralel kenarlı dörtgen biçimlidir. Ancak zigzag motifi, derinliği fazla olmasına rağmen Nea Nikomedeia'daki gibi tüm alana göre yüksek rölyef olarak yapılmamıştır (Lev.III:20).

Benzer bir buluntuyu Bulgaristan Azmaska Mogila yerleşmesinde görmek mümkündür. Tek sıra zigzag motifi bu mühürde basit çizi bezeme ile yapılmıştır (Lev.III:21). Bu motife sahip mühürlerin incelenmesinden, tipin sadece bir İlk Neolitik Devir özelliği gösterdiği ve yine

özellikle Yunanistan yerleşmelerine özgü olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Onasya'da ise tek zigzag motifli mühürlere rastlanmamaktadır.

II.B.4.b. PARALEL ZİGZAG MOTİFİ (Lev.III-IX)

Bu, ardarda açılışların birleşmesiyle meydana gelen bezek çizgilerinin birbirlerine paralel olarak yapılmasıyla meydana gelmiştir.

Büyük çoğunluğunun İlk Neolitik Devre tarihlendiği bu bezek tipine hemen hemen her bölgede rastlamak mümkündür. Yunanistan buluntularını Nea Nikomedeia (Lev.IV:22-24) ve Nessonis (Lev.IV:25) mühürleri temsil eder. Bu mühürlere bir önceki grupta olduğu gibi derin rölyef tekniği ile yapılmışlardır. Bunlardan Nessonis örneğinin baskı yüzünde bezeğe uygun olarak zigzag konturludur (Lev.IV:25). Gene İlk Neolitikte Bulgaristan'da aynı tip mühürlere bulunmuştur. Güney Bulgaristan'da Kirdžalı'da bulunan mühür, büyük bir olasılıkla bu gruba girmektedir (Lev.VI:35). Baskı yüzü çevresi zigzag motife uygun şekilde girintili çıkıntılı yapılmıştır. Yunanistan örnekleri ile benzerlik gösteren bu mühür, bölge yakınlıkları dikkate alındığında bir etkileşimin belli ölçülerde gerçekleştiği ileri sürülebilir.

Orta Bulgaristan bölgesine gelindiğinde, yine paralel zigzag motifin, bu bölgede üç yerleşmede birden görüldüğü saptanmaktadır. A zmaška Mogila (Lev.V:26-29), Karanovo (Lev.VI:33) ve Kazanlık (Lev.VI:34) yerleşmesine

ait mühür buluntularında zigzag motifi özensiz bir şekilde uygulanmıştır. Batı Bulgaristan yerleşmelerinden sadece Čavdar (Lev.V:30,31) ve Gălăbnik (Lev.VI:32) de bulunan bu mühürler, yapımları açısından çok büyük farklılıklar göstermemektedirler.

Romanya İlk Neolitikinde paralel zigzaglar motifine sahip mühürler, birbirlerinden oldukça uzak üç yerleşmede birer tane olarak ele geçmiştir. Gura Văii (Lev. VI:37) ve Zăuan (Lev.VI:38) buluntularında zigzag keskin açılarla yapılırken, Beşenova Veche örneğinde bu bezek kavisli hatlarla uygulanmıştır (Lev.VI:36).

Yugoslavya mühür buluntuları bölgenin kuzeyinde Romanya sınırına yakın kesimlerden gelmektedir. Grabovac (Lev. VII:39), Rug Bair (Lev.VII:40), Vinca'da (Lev.VII:41) bulunmuş bu damga mühürlerin baskı yüzleri oval ve yine bezekleri basit, hiç bir özellik göstermeyen paralel zigzaglardan oluşmaktadır.

Aynı tip bezeklere Macaristan'ın Tisza nehri kıyısındaki yerleşmelerde rastlanmaktadır. Bunlardan birinin sapında tabanında olduğu gibi zigzag bezeme vardır ve bu özelliği ile diğerlerinden ayrılır. Szentes'te bulunan bu mühür Güneydoğu Avrupa mühürleri içinde tek örnektir (Lev.VIII:49). Yine Macaristan'da Hodmezovasarhely (Lev.VIII:45,46), Kunzentmarton (Lev.VIII:47,48) ve Endröd yerleşmelerinden (Lev.VII:42,43) aynı biçime sahip mühürler bulunmuştur. Son Neolitik devirde Dikil Tash (Lev.IX:52) Eneolitik devirde ise Costişa (Lev.IX:53) yerleşmelerinde klasik paralel hatlar bezeginin dışına çıkan buluntulara rastlan-

maktadır. Dikili Tash örneğinde zigzag hatlar İlk Neolitik Kunzentmarton buluntusu gibi kısa eksende yapılmıştır (no. 52). Costişa mühürü ise az da olsa kanat motifli mühürleri andırmaktadır (no. 53).

Yukarıda buluntu yerleri ve miktarları hakkında bilgi verilmeye çalışılan paralel zigzagların, tek sıra zigzaglarda olduğu gibi genellikle İlk Neolitik Devirde, ancak tek zigzaglardan farklı olarak tüm Güneydoğu Avrupa ülkelerinde kullanılmış olduğu anlaşılmaktadır.

Çok çeşitli mühür biçimlerine uygulanmış bu bezek bazı hallerde gelişigüzel işlenmiştir. Bu durumun böyle olması zigzag paralel bezeğe sahip mühürlerin muhtemelen tek bir şeyi ifade ettikleri kanısını kuvvetlendirmektedir. Çünkü bu bezek gelişigüzelde yapılmış olsa istenilen amaca ulaşılmış olunmaktadır. Bunların İlk Neolitik Devir özellikli olmaları dikkate alınması gereken önemli bir husustur. Diğer bir konu da ,daha önce de belirtildiği gibi (bk.s.26:tip Ald) ayak biçimli mühürlerin genelde bu paralel zigzaglar motifini taşımasıdır.

II.B.5 İKIYE BÖLÜNMÜŞ ALANDA PARALEL HATLAR (Lev:IX:54-56)

Baskı yüzü bir doğru parçası ile ikiye bölünmüş ve meydana gelen bu alanlarda, merkezdeki doğruya dik gelen ve birbirleri arasında paralel hatlarla elde edilmiş bezek tipidir.

Oval veya yuvarlak baskı yüzlerine uygulanan bu tip bezeğe sahip mühürler, Güneydoğu Avrupa'da sadece üç tane bulunmuştur. Yugoslavya Veluška Tumba yerleşmesinde bulunan mühür İlk Neolitik Devre tarihlenmektedir (Lev. IX:54).

Son Neolitik Devirde de aynı bezeğe sahip mühürler Yunanistan'ın Servia (Lev. IX:56) ve Romanya'nın Aldeni II (Lev. IX:55) yerleşmesinde bulunmuştur.

Bu mühürlerin yakın benzerlerini Orta Anadolu'da İlk Tunç Çağı II evresinde Ahlatlıbel yerleşmesinde görmek mümkündür (KOŞAY 1934:70, Ab.29,209,321).

II.B.6. DÖRDE BÖLÜNMÜŞ ALANLAR (Lev.X ve XI)

Merkezde kesişen doğruların meydana getirdiği bir bezek tipidir. Bu suretle oluşan dört alanda, değişik şekillerle bezeme yapılmıştır.

Bu grup mühürlerini iki alt grupta incelemek mümkündür.

II.B.6.a. DÖRDE BÖLÜNÜMÜŞ ALANLARDA İÇİÇE "V" MOTİFİ
(Lev.X:57-61 ; XI:62,63)

Bu ad altında toplanan mühürlerin baskı yüzleri, kesişen doğrularla dörde bölünmüş olup, meydana gelen alanlarda içiçe "V" motifi veya aç denilen bezek yapılmıştır. Bu tip mühürler, Güneydoğu Avrupa yerleşmelerinde çeşitli devir ve bölgelerde yedi tane bulunmuştur.

İlk Neolitik Devir de Romanya'nın Bursuci yerleşmesinde ele geçen mühür bu grup için tipiktir (Lev.X:58).

Macaristan'da Hodmezovasarhely'de bulunmuş mühürde ise dörde bölünmüş alan, dört alanda içiçe "V" lerin yapılmasıyla ve dıştaki açların tepelerinin merkezde birleşmesiyle meydana getirilmiştir (Lev.X:59). Aynı devirde Yunanistan'ın Nea Nikomedeia yerleşmesinde ele geçen mühürde oval baskı yüzü eğik doğrularla dörde bölünmüştür. Ancak, sadece, bu alanlardan yatay eksende olan ikisinde içiçe "V" motifi görülmektedir (Lev.X:57).

Yunanistan'da, Orta Neolitik Devirde de devamı görülen, bu tip bezeğe sahip bir mühür, Sesklo yerleşmesinden gelmektedir (Lev.X:60).

Son Neolitik 'te Yugoslavya Predionica buluntusunun ise, sadece iki alanında içiçe "V" bezeği vardır (Lev.XI:62). Diğer iki alan kısa çizgilerle doldurulmuştur.

Neolitik'te Bulgaristan ve Yugoslavya'nın yerleşmelerinde görülmeye başlayan bu mühürlerden Bulgaristan Russe'de bulunmuş olanı, klasik bir dörde bölünmüş alanda içiçe "V" motifi gösterir (Lev.X:61). Aynı devre ait

Romaya'da ise Frumuşica yerleşmesinde bulunmuş tek bir mühür vardır (Lev.XI:63).

Bu tip mühürler, Anadolu'da Son Kalkolitik Devirden itibaren ortaya çıkar ve İlk Tunç Çağları boyunca oldukça sık kullanılan bir motif haline gelir (OSTEN 1937:fig.87c ; BRAIDWOOD-BRAIDWOOD 1960:fig.253:4). Dörde bölünmüş alanlar motifinin bazı araştırmacılar tarafından Neolitik'ten günümüze kadar gelen ve dünyanın dört köşesini, evreni simgeleyen bir sembol olduğu ileri sürülmektedir (GIMBUTAS 1982:89-91).

Prehistorik devirlerde çanak çömlek üzerinde de çok görülen bu bezemenin, insanların tekrar dünyaya gelme, cenli varlıkların tekrar büyümesi gibi olguları belirten bir ideogram olarak yapıldığı yine Gimbutas tarafından öne sürülmektedir (GIMBUTAS 1982:91).

Bu motif, Vinca'da bulunmuş kuş tanrıçasını betimleyen heykelciklerin üzerinde de bulunduğu için, gene Vinca kültürü çerçevesi içinde incelenen Predionica yerleşmesinde bulunmuş olan mühürün üzerinde bulunan bezegin de, kuş tanrıçasına ait bir ideogram olduğu söylenmektedir (GIMBUTAS 1982:117).

II.B.6.b. DÖRDE BÖLÜNÜMÜŞ ALANLI MERKEZİ SOKMA NOKTALI
(Lev.XI:64-66)

Bu grupta ele alınan mühürlerin baskı yüzlerinde, merkezde sokma nokta ve içiçe "V" motifi ile, dörde bölünmüş alanlar mevcuttur. Bu bezek tipinin B.6! a grubunun bir çeşitlemesi olduğu kanısına varıldığı için "dörde bölünmüş alanlar" adı altında ele alınmaktadır. Bunlar, Güneydoğu Avrupa yerleşmelerinde sadece üç örnekle karşımıza çıkmaktadır. İlk Neolitik Devre ait olan ve Romanya'nın Verbita yerleşmesinde bulunan mühür yuvarlak ve dış bükey baskı yüzlüdür. Bu mühürün bezeği özensiz bir şekilde yapılmıştır (Lev.XI:64).

Diğer iki buluntu ise Tisza ve Lengyel kültürlerine ait olan Macaristan yerleşmelerinden gelmektedir. Bunlardan, Szentes'te bulunmuş olan mühür, bu tipin başarısız bir örneğini teşkil eder (Lev.XI:65). Kaposvár civarında bulunmuş olan diğer mühür ise, fazlaca tahrip görmesine karşın bu grubun en iyi örneğidir (Lev.XI:66).

Bu tip bezeğin yakın benzerleri İlk Tunç II'de Orta Anadolu yerleşmelerinde ele geçmiştir (KANSU 1940:87 ; KOŞAY 1934:70, Ab.443).

II.B.7. BARBOTİN BEZEK (Lev.XII: 67-68)

İlk Neolitik Devirde Starcevo kültürünün bir özelliği olarak çanak çömleklerde uygulanan barbotin bezek ,

Eneolitik Devirde Yugoslavya'da Porodin Tumba mührleri üzerinde görülmektedir (Lev.XII:67,68).

Yuvarlak baskı yüzlü olan bu mührlerin birinde tüm alanı kaplayan birçok barbotin görülürken (Lev.XII:67) bir öncekine nazaran daha küçük olan diğerinde merkezde bir ve baskı yüzü kenarlarında belli aralıklarla yapılmış dört tane, olmak üzere beş barbotin bezek dikkati çeker (Lev.XII:68).

Güneydağı Avrupa'da başka yerlerde ve başka devirde bulunmamaları, bu bezeğin yeni bir tip oluşturduğunu gösterir.

II.B.8. SOKMA NOKTA (Lev.XII-XIII)

Bu ad altında incelenen mührlerin baskı yüzünde birden fazla sokma noktanın yanyana getirelerek oluşturduğu bezek çeşidi bulunmaktadır. Bu grup, basit sokma nokta ve merkezde noktali olmak üzere iki alt grupta ele alınmaktadır.

II.B.8.a. BASIT SOKMA NOKTA (Lev.XII:69-72 ; XIII:73-78)

Sokma noktaların basit olarak adlandırılmasının nedeni , bu bezeğin sadece tüm alana uygulanmış sokma noktalardan ibaret olmasıdır.

Güneydoğu Avrupa yerleşmelerinde, ilk Neolitik Devirde ortaya çıkan bu bezek, Eneolitik hatta daha geç devirlere

kadar kullanılmıştır.

Yunanistan Nea Nikomedeia yerleşmesinde bu tip bezekli mühürlere üç tane bulunmuştur (Lev.XII:69-71).

Bunlardan ikisi geniş sokma noktaya sahipken (Lev.XII:69-70), bir diğesinde aynı bezek çapları daha küçük deliklerle yapılmıştır (Lev.XII:71). Yine İlk Neolitik Devirde Macaristan'ın Ocsöd yerleşmesinde baskı yüzüne yoğun olarak sokma nokta yapılmış bir mühür görülür (Lev.XII:72). Yunanistan'da Orta Neolitikte de görülen sokma nokta bezemeli mühür, Sesklo yerleşmesinde ele geçirilmiştir. Ancak burada baskı yüzü bir daire ile çevrelenmiş ve sokma noktalar düzensiz bir şekilde bu dairenin içine yerleştirilmiş şekilde görünmektedir (Lev.XIII:73).

Romanya'da ilk defa Orta Neolitik'te Tordos buluntusuyla bu tip bezek ortaya çıkmaktadır (Lev.XIII:74).

Eneolitik devirde ise sokma nokta bezek sadece Deneva Mogila'da bulunmuştur (Lev.XIII:75).

Bu basit yapılmış sokma noktalardan başka, yine aynı grup içinde ele alınması uygun görülen, ancak ilklerinden farklı olarak yapılmış üç mühür daha mevcuttur.

Eneolitik'ten Yugoslavya Porodin Tumba'da bulunmuş mühürün yuvarlak olan baskı yüzü iki paralel doğru ile ikiye ayrılmıştır. Bu alanlarda baskı yüzü kenarına yakın yine paralel zigzaglar yapılarak bu kırık açılardan içi sokma noktalarla bezenmiştir (Lev.XIII:76).

Bu mühür tipi paralel zigzaglar içinde ele alınmayışının nedeni, sokma noktalarla benzerliğinin daha fazla olduğundandır. Diğer değişik örnek ise Macaristan'ın

Plismarót yerleşmesinden gelmektedir (Lev.XIII:77).
 Bu mühürde baskı yüzü kenarları, zigzag vari içe çekiktir ve bu alanda sokma noktalar yapılmıştır. Yine Macaristan'da bulunmuş Szeghalom yerleşmesine ait mühürde basit sokma nokta bezek yapılmıştır, ancak bu sokma nokta bezeme mühürün sap kısımlarında da uygulanmıştır (Lev.XIII:78).

Bu mühür benzerleri, Anadolu ve Mezopotamya yerleşmelerinde, örneğin Amuk ilk karışık evre ve H safhasında (BRAIDWOOD-BRAIDWOOD 1960:130,387,fig.101:6 ve 297:1) kullanılmıştır. Sokma nokta bezeğinin bir anlamda bazı mallarının sayısal durumunu belirtmek amacıyla yapıldığı sanılmaktadır (HOMES-FREDERIQ 1970:4).

II.B.8.b. MERKEZDE SOKMA NOKTA (Lev.XIII:79-80)

Bu grup içinde merkezde sokma noktalı olan mühürler incelenmektedir. Bunlardan sadece iki tane buluntu Eneolitik devir sonlarında ele geçirilmiştir. İki mühür de Ratzkopanitsa'da bulunmuş olanının merkezinde büyük bir sokma nokta ve bundan çıkan yine uç kesimleri sokma noktalı kısa dört tane doğru ile baskı yüzü alanı dörde bölünmüştür (Lev.XIII:80). Emen buluntusunun ise yuvarlak baskı yüzü dörde bölünmüş ve her alana dörder tane sokma nokta bezeme yapılmıştır (Lev.XIII:79).

Orneklere dayanarak ilk Neolitik'te başlayan basit sokma nokta bezeğe (B.8.a) kıyasla, merkezde sokma

bezeğinin (B.8.b) çok daha geç bir tip olduğu anlaşılmaktadır.

II.B.9. İÇİÇE DAİRELER (Lev.XIV:83-85 ; XV:86-90)

Bu bezek çeşidi, tek merkezli daire olarak da adlandırılmaktadır. Güneydoğu Avrupa'da bu bezeğe sahip buluntular Orta Neolitik Devirden itibaren ortaya çıkmaya başlar. ve bu devir Yuanistan'ın Sesklo yerleşmesinde bulunmuş iki mühür ile temsil edilir. Bunlardan biri delikli, konik sap taşımaktadır (Lev.XIV:81). Diğerinin ise biçimi belli değildir (Lev.XIV:82).

Eneolitik Devirde tekrar ortaya çıkan tek merkezli daire motifi, Bulgaristan'ın ve Yugoslavya'nın çeşitli yerleşmelerinde görülmektedir (Lev.XIV:83-85).

Gene Eneolitik Devirde bu bezek Romanya Cunesti ve Habışesti yerleşmelerinde (Lev.XV:87,88), Bulgaristan' da Deneva Mogila buluntusu ile temsil edilir (Lev.XV:86). Geç Gumelnița evrecine tarihlenen Bulgaristan'ın Baniata Höyüğü ve Vinča yerleşmelerinde de birer örnek görülmektedir (Lev.XV:89,90).

İlk Neolitik'ten itibaren görülen sarmal bezeğe karşı, (Tip.B.10 ; Lev.XVI-XXI) tek merkezli daire motifinin Orta Neolitik'te ortaya çıktığı ve aynı tip bezek kullanımının Eneolitik Devirde yaygınlaştığı anlaşılmaktadır.

II.B.10. SARMAL BEZEK (Lev.XVI-XXI)

Merkezden hareket eden doğrunun dolanarak meydana getirdiği motif, sarmal olarak adlandırılmaktadır. Bu çalışmada sarmal motifi gösterdiği gelişmeye göre dört alt grupta incelenmektedir:

II.B.10.a. BASİT SARMAL (Lev.XVI:91-96 ; XVII:92-104 ; XVIII:105-110 ; XIX:111-115 ; XX:116-120)

Genellikle yuvarlak baskı yüzlerine uygulanmış olan bu motiflerin, merkezden başlayarak tüm alanı kaplıyanlarına basit sarmal adı verilmektedir.

Bu mühürler İlk Neolitik'te yalnızca Bulgaristan'ın Kırzdağı (Lev.XVI:92) ve Azmaska Mogila (Lev.XVI:91) yerleşmelerinde bulunmuştur.

Yunanistan Nea Nikomedeia yerleşmesinde bulunmuş olan iki mühür de Son Neolitik Devre tarihlendirilmektedir (Lev.XVI:94,95). Romanya Aldeni II örneği de gene aynı devre aittir (Lev.XVI:96).

Eneolitik Devirde birden bire yoğunlaştığı görülen basit sarmal motifine, özellikle Romanya'nın Gumelnita kültürü içinde yer alan yerleşmelerinde rastlanmaktadır. Bulgaristan'da ise sadece üç ayrı yerleşmede bu mühürler bulunur (Lev.XVII:97-99). Bikovo Doncova, Deneva ve Martvica Mogila buluntu yerlerine ait bu mühürler, klasik sarmal motifi gösterirler.

Romanya buluntu yerlerini ise şöyle sıralayabiliriz:

Tirpeşti'de bir tane (Lev.XVI:93), Botfalı'da üç tane (Lev.XVII:100-102), Brailita'da beş tane (Lev.XVII:103, 104 ; XVIII:105-107), Frumuşica'da beş tane (Lev.XVIII: 108-110 ; XIX:111-112), Gumelnita'da iki tane (Lev.XIX: 113-114), Habeşesti'de bir tane (Lev.XIX:115), İgeşti ve Olteni'de birer tane (Lev.XX:116-117), Ruginoasa'da iki tane (Lev.XX:118-119) ve Vidra'da bir tane (Lev.XX: 120) bulunmuştur.

Genellikle boyutları büyük olarak yapılmış olan bu mühürler biraz farklı da olsalar Anadolu çeç mühürlerini andırırlar (ör.ESİN 1970:155,Lev.11:3).

Bugün hâlâ Anadolu'da devam eden buğday yığınının mühürleme geleneğinin ilk örneklerini teşkil eden sarmal motifli mühürlerin etnolojik yapısını bilmediğimizden otürü, Güneydoğu Avrupa yerleşmelerinde aynı işleve sahip olup olmadıklarını ileri sürmek imkânsızdır. Ancak böyle bir etkileşim olsun veya olmasın Güneydoğu Avrupa'da ve özellikle Romanya'da Eneolitik devirde büyük çapta ekonomik ve kültürel bir değişim söz konusudur (TRINGHAM 1971:148). Aynı devir çanak çömleğinin de bu devirde büyük çeşitlilik göstermesi bu savı doğrular niteliktedir. Dolayısı ile sarmal bezekli mühürlerin bu değişen ekonomik ve kültürel yapıya bağlı olarak yaygınlaştığı ileri sürülebilir.

II.B.10.b. KESİK SARMAL (Lev.XX:121-122)

Bir önceki tipin benzeridir, ancak bu gruptaki mühürlerin sarmal motifi bir devamlılık göstermez, kesik veya açık sarmal diyebileceğimiz bir bezek şeklinde yapılmışlardır.

Grubu temsil eden iki örnek te, Eneolitik devirde Romanya yerleşmelerinde bulunmuştur. Birbirine oldukça yakın mesafede bulunan Botfalı (Lev.XX:122) ve Ariuşd (Lev.XX:121) yerleşmelerine ait olan bu mühürlerin, sarmal bezekleri "relief" şeklinde yapılmıştır.

II.B.10.c. ÇİFT SARMAL (Lev.XXI:123-127)

Basit sarmal doğrusunun devam ederek, simetriğinde bir başka basit sarmalla birleşmesinden oluşan motiftir. Son Neolitik Devirden itibaren görülmeye başlanan bu bezegin örneği Nea Nikomedeia'da bir mühür üzerinde mevcuttur (Lev.XXI:123). Yarısı kırık olan bu mühürün bezegi tümlene denemesiyle oluşturulmuştur (PINI 1975: No.695). Yine Eneolitik devirde Bulgaristan'da Lisitza Mogila (Lev.XXI:124) ve Yugoslavya'nın Mala Tumba yerleşmesinde ^(Lev.XXI:125) aynı tipte bezekli mühürlere rastlamak mümkündür. Bunlardan Lisitza Mogila buluntusunun baskı yüzünde çift sarmal bezemenin yanı sıra boşlukları doldurmak amacıyla içiçe açılar da yapılmıştır. Eneolitik devirde kesik sarmal motifte olduğu gibi,

Romanya'nın Botfalu ve Ariuşd yerleşmelerinden bulunmuş iki mühür mevcuttur (Lev.XXI:127-126).Oval baskı yüzlerinde alçak rölyef şeklinde yapılmıştır.

II.B.10.d. PARÇALANMIŞ SARMAL (Lev.XXII:129)

Sarmal bezekli mühürlere grubu içinde ele alınan bu motif, birden fazla devamlı kesik sarmal şeklinde yapılmıştır. Tek örneği İlk Neolitik Devirde ,Yugoslavya'nın Pristina yerleşmesinde ele geçmiştir (Lev.XXII:129). Aynı tip bezek, mendereslerde de uygulanmıştır (bk.s. B11a)

II.B.11. MENDERES (Lev.XXII-XXIV)

Menderes adı verilen bu bezek çeşidi, sarmal motifte olduğu gibi merkezden çıkan bir doğrunun kendi merkezi etrafında keskin açılar teşkil ederek döndürülmesiyle meydana gelmektedir. Bu bezek tipini üç alt bölümde incelemek mümkündür:

II.B.11.a. PARÇALANMIŞ MENDERES (Lev.XXII:128)

Menderes beziğinin ilk grubu olarak ele alınan bu motif, birden fazla devamlı menderes şeklinde yapılmıştır. Ancak adından da anlaşılacağı üzere açılar meydana

getirerek giden doğru, belli yerlerde kesik kesik yapılmıştır. Oval baskı yüzlerine tatbik edilen bu bezek çeşidi İlk Neolitik Devirde Romanya Perieni yerleşmesinde ele geçmiştir (Lev.XXII:128).

II.B.11.b. BASİT MENDERES (Lev.XXII:129-134 ; XXIII:135-141)

Bu gruba giren mühürlerde menderes bezeği, baskı yüzü alanına tek merkezli olarak uygulanmıştır.

İlk Neolitik Devirde Yugoslavya ve Macaristan yerleşmelerinde yaygın olarak bulunan bu tip mühürlerden bir örnek de, Bulgaristan'ın Sofia-Slatina yerleşmesinde görülmektedir (Lev.XXII:130). Bu mühürün baskı yüzü şekli diğerlerinden farklı olarak kenarları içe çekik dörtgen biçiminde yapılmıştır ve merkezde bulunan menderes köşelere doğru parçalanarak paralel çizgiler halini almıştır.

Basit menderes bezeğinin tipik örneklerini oluşturan Yugoslavya buluntuları, Grabovac (Lev.XXII:131), Rug Bair (Lev.XXII:132) ve Supska (Lev.XXII:133) yerleşmelerinden gelmektedir. Macaristan'da bulunmuş mühürler ise dört tanedir. Bunlardan yuvarlak baskı yüzüne uygulanmış olan Hodmezovasarhely mühürü tam bir basit menderes motifi taşımaktadır (Lev.XXIII:135). Szarvas yerleşmesinde bulunan mühürün basit menderes bezeği, dörtgen baskı yüzüne uygulanmıştır (Lev.XXIII:136). Szolnok'ta rastlanan basit menderes oval baskı yüzüne

uzun olarak yapılmıştır (Lev.XXIII:137).

Bu buluntulara karşın Alpar yerleşmesinden gelen mühür tam basit menderes motifini göstermez.Dörtgen çerçeve içinde paralel hatlar mevcuttur.Bu hatların kesik kesik yapılmasından dolayı bu grup adı altında incelenmektedir (Lev.XXII:134).Yine İlk Neolitik'te Macaristan'da Szakaly yerleşmesinde basit menderes bezekli bir mühür görülmektedir (Lev.XXIII:139). Bu tip bezek Orta Neolitik'te Yunanistan Sesklo yerleşmesinde bulunmuş olan mühürle temsil edilir.Baskı yüzü dörtgen olan bu mühürün kenarları çıkıntılıdır.(Lev.XXIII:138).Szakaly'de görülen mühürün bezeği bu grup için tipiktir ve Yugoslavya'nın Rug Bair buluntusu ile büyük benzerlik gösterir (Lev.XXIII:139).

Son Neolitik Devirde ise Yunanistan'da Doxat-Tepe'de (Lev.XXIII:140) ve Eneolitik'te Romanya Frumuşica'da aynı tip mühürleri görmek mümkündür (Lev.XXIII:141).

II.B.11.c. KARMAŞIK MENDERES (Lev.XXIV:142-144)

Bu grupta ele alınan mühürlere baskı yüzlerinde birden fazla menderes bulunmasıyla karakterize edilirler. Ancak bu grupta menderese benzer yapıldıkları için yalancı menderes adıda verilebilen mühürlere de bulunmaktadır.

İlk Neolitik Devirde Bulgaristan Krdzalı'da bulunmuş olan mühürün dikdörtgen tabanın merkezinde tek olarak

yapılmıştır, ancak bundan devam eden paralel hatlar adeta bir ikinci menderesle birleşecek şekildedir (Lev.XXIV:142).

Orta Neolitik'te yalancı menderes adı verilen mühür Sesklo yerleşmesinde bulunmuştur (Lev.XXIV:143).

Eneolitik'te gruba ismini veren çift-karmaşık menderes bezeği Yugoslavya'nın Usta Nad-Drin yerleşmesinde ortaya çıkmaktadır (Lev.XXIV:144).

II.B.12. MENDERES BENZERİ (Lev.XXIV-XXVI)

Bu bezek paralel hatlardan ve dışta bu hatlara dik gelen çizgilerden yapılmış olup, bir labirent şeklini göstermektedir. Baskı yüzü genellikle bezegin çıkıntılarına koşut olarak yapılmıştır. Bu tipi basit ve karmaşık olmak üzere iki grupta incelemek mümkündür.

II.B.12.a. BASİT MENDERES BENZERİ (Lev.XXIV:145-146 ; XXV:147-152)

Basit bir labirent şekli gösteren bu mühürler, ilk Neolitik Devirde Yunanistan'ın Teselya bölgesindeki yerleşmelerde çok sayıda ortaya çıkarılmıştır.

Bu mühürlerin bulunduğu yerleşmeler sırası ile şöyledir: Almyros (Lev.XXIV:145), Nessonis (Lev.XXV:149), Sesklo (Lev.XXV:150), Tsangli (Lev.XXV:151).

Basit menderes benzeri bezekli tüm bu mühürler düğme biçimli tutamağa sahiptirler ve baskı yüzleri bezeklerin çıkıntılılarına göre çok köşeli olarak yapılmıştır. Orta Neolitik Devirde aynı bezeme baskı yüzü daha uzun olarak Achilleion yerleşmesinde bulunmaktadır (Lev.XXV:152).

II.B.12.b. KARMAŞIK MENDERES BENZERİ (Lev.XXVI:153-157)

Bu bezek tipi bir öncekine göre daha girintili çıkıntılı olarak yapılmıştır,dolayısı ile karmaşık menderes benzeri adı altında bu tip mühürler gruplandırılmıştır. Buluntuların tümü İlk Neolitik Devre tarihlenirken,bu kez karmaşık menderes motifinin Yunanistan dışında, Bulgaristan,Yugoslavya ve Macaristan'daki yerleşmelerde de bulunması bu tipin belirli nedenlerle daha yaygınlaşmış olduğunu gösterir.

Yunanistan'da Nea Nikomedéia yerleşmesinde bu tipten bir mühür ele geçirilmiştir (Lev.XXVI:153).Yine Yunanistan'da Teselya ovası yerleşmelerinden Zerelia'da bir benzeri görülür (Lev.XXVI:154). Daha kuzeyde Bulgaristan'da Pernik yerleşmesinde boyutları oldukça büyük olan bir karmaşık menderes benzeri bezekli mühür bulunmuştur.Bu mühürün baskı yüzü diğerlerinden farklı olarak oval ve düzdür (Lev.XXVI:155). Macaristan endröd yerleşmesinde ki tek örnekte de Yunanistan'da olduğu gibi karmaşık bir labirent bezeği görülmektedir (Lev.

XXVI:157).

Yugoslavya'da Tecic'de bulunan gene aynı devre ait mühürün bezeği de gene karmaşık menderesin daha değişik bir uygulamasıdır (Lev.XXVI:156).

Gerek menderes motiflerinin, gerekse menderes benzeri bezeklerin İlk Neolitik'ten itibaren birlikte bulunuşları dikkati çekmektedir. Motifin bütün çeşitlemeleri ile İlk Neolitik'ten beri kullanıldığı anlaşılmaktadır.

II.B.13. "X" MOTİFİ (Lev.XXVII:158-159)

Güneydoğu Avrupa mühürlerinden sadece ikisi bu tip bezeğe sahiptir. Baskı yüzleri yonca biçimli veya kenarları içe çekik dörtgen olarak tanımlanabilir. Bu baskı yüzünde eğik kesişen iki derin doğru ile "X" benzeri bir motif yapılmıştır. Yunanistan'da bulunmuş ancak yerleşme yeri bilinmeyen mühür İlk Neolitik Devire tarihlenebilmektedir (Lev.XXVII:158). Diğer buluntu ise Yugoslavya'nın Mala Tumba yerleşmesinden gelmektedir.

neolitige tarihlenen bu mühürün "X" bezeginin derin oluk şeklinde yapıldığı sanılmaktadır (Lev.XXVII:159).

II.B.14. İÇ İÇE HAÇ MOTİFİ (Lev.XXVIII:166-168)

Baskı yüzü üzerindeki bezekleri ve baskı yüzü kenarları itibarı ile haç şeklinde yapılmış mühürler bu grupta ele alınmaktadır.

Gruba giren mühürler üç tanedir ve hepsi de Yunanistan'da bulunmuştur. Bunlardan Tsani Magula örneği dışında diğerlerinin buluntu yerleri bilinmemektedir.

İlk Neolitik Devre tarihlenen bu mühürlerden Tsani Magula'ya ait olanının baskı yüzünde merkezde kesişen iki doğru ile yapılmış haç ve bunu çevreleyen doğrunun açılar yapmasıyla oluşturulan diğer haç şekilleri mevcuttur (Lev.XXVIII:166).

Diğer iki Yunanistan mühürünün birinde, merkezde haç (Lev.XXVIII:167), diğerinde ise merkezde bir kare ve bundan çıkan doğrularla oluşturulmuş haça benzer bir motif bulunmaktadır (Lev.XXVIII:168).

II.B.15. AYRIŞIKLAR

Daha önce sözü geçen gruplar içinde, bezeklerinin değişik olması nedeniyle, yer almayan ve sınıflandırılması yapılamayan buluntular ayrışıklar adı altında incelenmektedir. Ancak bu bölümde, birbiriyle bezekleri açısından değilde, değişik nedenlere bağlı olarak gruplanabilecek buluntular mevcut olduğundan bunları üç alt bölümde incelenmesinin yararlı olabileceği düşünülmüştür.

II.B.15.a. OLUKLU BEZEK

Bu grup içinde ele alınan buluntuların derin relief tekniği ile yapılmış olmaları bir arada incelenmeleri için bir birleştirici unsur olarak görülmüştür.

Bu buluntuların büyük bir çoğunluğu, Yunanistan yerleşmelerinden özellikle de Nea Nikomedeia'dan gelmektedir. İlk Neolitik Devire tarihlenen bu buluntulardan hepsinde değişik bezekler görülmektedir. Nea Nikomedeia'da ele geçenlerin baskı yüzlerinde simetrik menderes benzeri (Lev.XXVII:160), bitişik üçgen (Lev.XXVII:161), haç vari (Lev.XXVII:162), merkezi sokma noktalı üçlü yonca (Lev.XXVII:163), Hançer motifi (Lev.XXVII:170), Sesklo buluntusunda merkezde kare (Lev.XXVII:164) ve Prodomos'ta ışınışinsal ayırım (Lev.XXVII:165) bezeklerinin uygulanmış olduğu dikkati çeker. Yine ilk Neolitik Devirde Bulgaristan Galabnik ve Yunanistan'da Argissa Magula buluntuları da bu grup içinde ele alınmaktadır (Lev.XXVIII:171 ve 169).

Aslında bu çalışmada gene relief tekniği ile yapılmış başka buluntular da mevcuttur. Özellikle Yunanistan bölgesinden gelen, bu buluntuların bezeklerine göre gruplanabilmelerinden dolayı Ayırışıklar adı altında tekrar ele alınmamışlardır (Lev. III:16-19).

Bu şekilde yapılmış olan ,kilden buluntuların Pintadera(s) özellikli olabilecekleri akla gelmektedir. Bezeklerin derin relief olarak yapılmasının, baskı anında boyanın dağılmasını önlemek amacıyla olduğu düşünülebilir. Nitekim tarafımızdan yapılan deney⁴, böyle bir nedenin doğruluğunu kanıtlar niteliktedir. Ancak sadece bu nedene bağlı olarak tüm bu buluntuların Pintadera(ş) olduklarını ileri sürmek güçtür.

II.B.15.b. ÇİZİ BEZEK

Bu grupta ele alınan buluntuların bezekleri de, diğer gruplardan farklıdır. Bu şekilde bir ayırımı gidilmesinin nedeni bir önceki grubun özelliklerin ortaya koymak

4. Sözü edilen deney, derin relief şeklinde yapılmış, plastilinden bir mühür ile, taştan yapılmış çizi bezekli mühürlerin mürekkebe batırılarak, vücut üzerinde baskılarının yapılması şeklinde gerçekleştirilmiştir. Sonuç olarak, bezeği yüksek kabartma olan mühürün, baskısının çok net olduğu, çizi bezekli mühürün ise baskısının dağıldığı gözlemlenmiştir.

açısındanadır.

İlk Neolitik Devirde yapılmış değişik bezekli mühürler, Bulgaristan'da Gradeshnitsa'da (Lev.XXIX:172), Macaristan'da Hodmezovasarhely'de (Lev.XXIX:174-175) ve Yugoslavya'da Zelenikovo yerleşmelerinde görülmektedir.(Lev.XXIX:173).

Orta Neolitik Devirde ise Romanya'da Tordos ve Chişoda Veche yerleşmelerinde değişik motifli mühürler görülür. Tordos mühürünün baskı yüzü daireseldir ve etrafı zigzagla çevrili dörde bölünmüş alan bezeği mevcuttur. (Lev.XXIX:177).Chişoda Veche mühürünün dikdörtgen baskı yüzünde de bir doğrunun kırılarak meydana getirdiği üçgenler görülür (Lev.XXIX:176).

Son Neolitik Devirde Yunanistan Eutressis'te bulunmuş mühürün baskı yüzünde göz motifi vardır (Lev.XXX:178). Eneolitik Devirde Yugoslavya'nın Golema Tumba ve Porodin Tumba yerleşmelerinde bulunan mühürler ayrışıklar içinde ele alınmaktadır.Golema Tumbâ)mühüründe birbirine paralel hatlar (Lev.XXX:180), Porodin Tumba buluntusunda ise gelişmiş güzel yapılmış kıvrık hatlar mevcuttur.(Lev.XXXI:181)

Yine ayrışıkların kapsamına giren,Karanovo mühürünün(Lev.XXX:179) "pictogram" olduğu bazı araştırmacılar tarafından ileri sürülmektedir (TODOROVA 1978:85). Hodmezovasarhely'de bulunmuş mühürde de simetrik olarak yapılmış şekillerin belirli işaretler olabileceği düşünülebilir (Lev.XXIX:174).

II.B.15.c. BEZEKLERİ BELİRLENEMEYENLER

Bu çalışmada bazı mühürlerin baskı yüzlerinde bezek bulunmadığı, bazılarının ise baskı yüzeyi çizimlerde verilmediğinden, bezeklerinin olup olmadığı tespit edilememiştir. Bu buluntular sadece biçim tipolojisi içinde ele alınabilmiş olup, bezek tipolojisinde ve katalogda bezeksizler adı altında verilmişlerdir (Kat. no1182-217) (Lev.XXXI-XXXIV).

III. SONUÇ

Bu çalışma da, Güneydoğu Avrupa mühürlerinin *tipolojik* açıdan bir incelemesi amaç edinilmiş ve aynı bölgede yapılan kazılar sonucu veya tesadüfen ele geçmiş mühürlere, burada yalnızca İstanbul'da ki imkanlar dahilinde bulunabilen yayınlardan yararlanarak saptanabilen 217 mühür ele alınmıştır. Bunlar arasında, az sayıda olmakla beraber, gerçek anlamında Pintadera(s) olarak nitelendirilebileceği düşünülen buluntular da mevcuttur (bk. s.

Bu inceleme de mühürlere hakkında varılan sonuçlar malzeme, biçim ve bezek gibi yönlerden ele alınmakta, her oğenin de zaman içindeki yeri belirtilmeye çalışılmaktadır.

Güneydoğu Avrupa prehistorik yerleşmelerinde bulunmuş mühürlere yapısında genellikle malzeme olarak kil kullanılmıştır. Taştan olanlar sadece dokuz tanedir. Teselya Ovasında, Sesklo (s. 87, kat. no. 3, Lev. I ve s. 121, kat. no. 138, Lev. XXIII), Nessonis (s. 123, kat. no. 146, Lev. XXIV ve s. 123, kat. no. 147, Lev. XXV), Pyrassos (s. 124, kat. no. 149, Lev. XXV) Zerelia (s. 125, kat. no. Lev. XXVI), Tsani Magula (s. 128, kat. no. 166 Lev. XXVIII) yerleşmelerinde bulunan ve taştan yapılmış olan mühürlere yedi tanesi İlk Neolitik Devire, yine bir Teselya Ovası yerleşmesi olan Achilleion alabaster mühürü ise Orta Neolitik Devire tarihlenmektedir. Bunlara ek olarak daha

geç bir devire Tisza III kültürüne ait Yugoslavya'nın Kremenyak Hill yerleşmesinde bulunmuş taştan bir örnek daha mevcuttur (s.140,kat.no.215 Lev.XXXIV).

İlk Neolitik Devirde taş malzemenin yalnızca Teselya bölgesinde kullanılmasını, Makkay, bu tip malzemenin belki sadece bu bölgede bulunmasından kaynaklandığını ileri sürmektedir (MAKKAY 1984:80). Bu durum Makkay'ın öne sürdüğü malzeme eksikliğinden çok, belki bölgeler arasında var olabilecek gelenek ayrılıklarına bağlanabilir. Çünkü Starcevo ve Karanovo I-II gibi yerlerde ele geçen sürtme ve cilalı taş aletler Teselya dışında ki bölgelerde de taş malzemenin varlığını kanıtlamaktadır (TRINGHAM 1971:75,76).

Yine İlk Neolitik devirde Teselya ovasında Sesklo yerleşmesinde, pişmiş toprak ve taş malzemenin bir arada kullanıldığı göze çarpar (Lev.I:2 ve 3). Aynı yerleşmede bulunan pişmiş topraktan yapılmış bir mühürün (s. 87 ,kat.no.2 Lev.I:2), biçim açısından, Nea Nikomedia (s. 87 ,kat.no.1.Lev.I) yerleşmesinde bulunmuş mühürlere benzemesi, esasında taş malzeme geleneğine sahip olan Teselya Ovası yerleşmelerinin Makedonya ile ilişkide bulunarak pişmiş toprak kullanımını onlardan almış olabileceğini düşündürür.

Danga mühürler biçim açısından burada başlıca dört grup içinde ele alınmıştır. Bunlarında ayrıca değişik alt grupları incelenmiştir (Tab.II). Bunlardan Güneydoğu

Avrupa'da genellikle I.gruba giren "Konik Saplılar" (bk.s.12 ,Tab.II: Ala) ve onların çeşitlerinin yaygın olarak kullanıldığı göze çarpar (Tab.IVa-b,tip no. Ala). Bu grup içinde ele alınan alt bölümlerden "Yayvan Konik" (A.l.a.1) , "Kenarları hafif içe çekik konik" (A.l.a3a) "Yüksek Konik,tabanı dar , yayvan ve küt" (A.l.a4a?c), "sapla taban boyutları birbirlerine yakın olanlar" (Ala 5a-b) biçimlerinin dağılımı hem zaman,hemde işlev açısından önemli sayılabilecek hiç bir sonuç getirmemektedir (Tab.IVa-b ; tip no. Ala). Daha önce de belirtildiği gibi bu çalışmada yapılan geniş çapta ki tiplene tüm olasılıkları ortaya koymak amcını taşımaktadır (bk.s.12

Ancak"konik saplılar"grubu içinde ele alınam bazı biçimler,hem zaman, hem işlev bakımından belirli özelliklere sahiptir.Bunlardan "Yüksekçe Konik Saplı" olarak adlandırılan (bk.s. 14 :Ala2) buluntuların,baskı yüzlerinde bezek olmaması nedeniyle,mühür olup olmadıkları tartışılabilir.Bu tip buluntular,İlk Neolitik Devirde Grivac (Lev.XXXII:191-192), Orta Neolitik Devirde Tordos (Lev. XXXII:195-198) yerleşmelerinde ele geçmiştir.Ancak "Yüksekçe Konik Saplılar " esas olarak Eneolitik Devir yerleşmelerinde yaygındır.Frumuşica,Truşeşti (MAKKAY 1984:22), Izvoare (VULPE 1957:236) ve Ruginoasa'da (PASSAK 1949:fig.14) çok sayıda ortaya çıkarılmış bu buluntuların Anadolu ve Mezopotamya yerleşmelerinde yazı öncesi devirlerde sayısal ve nesnel değer belirtici olarak

kullanıldığı ileri sürülmekte ve bir anlamda mülkiyet ve kontrol mekanizmasının varlığının bir kanıtı olarak kabul edilmektedir (SCHAMANDT-BESSERAT 1978). Eğer bu doğruysa bu tip buluntuların Eneolitik Devirde özellikle Romanya yerleşmelerinde yaygın olması da aynı şekilde yorumlanabilir ve bu devirde her alanda meydana gelen değişme ve gelişmenin (bk.s.7) bir parçası oldukları ileri sürülebilir. Ancak aynı şekilde bir yorumun, Eneolitik Devir öncesi yerleşmelerinde münferid olarak ortaya çıkan buluntular için, yapılması oldukça zordur. Ne varki İlk Neolitik ve sonrası devirlere tarihlenen bu buluntuların tabakalanmalarında yapılmış olabilecek yanlışlarda unutulmamalıdır.

Konik saplılar grubu içinde incelenen diğer bir grup "Kenarları belirgin içe çekik konik saplı"lardır (s.16 tip no. Ala3.b. Tab.IVa-b). Bunun yanı sıra "Sapla taban boyutları birbirine yakın olanlar"dan "tabanı ince"ler bir önceki Ala3.b. grubu ile büyük benzerlik gösterirler (Tab.II :Ala3.b. ve Ala5.b.). Bu iki biçimde yapılmış mühürler Eneolitik Devre özgüdür ve genellikle sarmal bezekli mühürlerde kullanılmış olmaları ilginçtir (Tab.I: Ala3.b. ve Ala5.b.).

Tipolojide belirgin özellikli bir biçim olarak karşımıza çıkanlardan "Kesik Piramidal Saplılar" sadece İlk Neolitik Devirde Yunanistan, Bulgaristan ve Yugoslavya yerleşmelerinde kullanılmıştır, (Tab.IVa: Alc).

Ayak biçimli mühürler (Ald) ise belki belirli bir moda olayına bağlı olarak tüm Güneydoğu Avrupa'da İlk Neolitik Devir prehistorik yerleşmelerinde kullanılmıştır (Tab.IVa: Ald). Bu biçimin baskı yüzüne sadece paralel zigzag hatların uygulanması dikkati çekmektedir (bk.s. 25, Tab.I:Ald).

Bu çalışmada biçim tipolojisinde ikinci olarak ele alınan grup tutamaklı mühürlere oluşmaktadır. Çekiç tuamaklı olarak adlandırılan (Tab.II:A2a) buluntular Hitit devri mühürlerinin belirli bir biçiminden esinlenerek bu şekilde isimlendirilmişlerdir. Ancak Hitit devir çekiç tuamaklı mühürlerinin Güneydoğu Avrupa mühürleri ile ilişkisi olmadığı da unutulmamalıdır. Bu mühürler zamanla tutamaklarının değişmesiyle orantılı bir gelişim çizgisi izlerler (Tab.II:A2a-d).

Güneydoğu Avrupa mühür geleneğine yabancı olduğu tespit edilen "Semerdan" ve "Düğme" biçimli mühürler az sayıda ve sadece Teselya Ovası yerleşmelerinde bulunmuştur (s.87 121 , kat.no.3 Lev.I; no.138 Lev.XXIII; no.145,146 Lev.XXIV; no.147,149,151 Lev.XXV). Taştan yapılmış bu mühürlerin pişmiş toprak örnekleride yine aynı bölgeden gelmektedir (s. 123 kat no.145 Lev.XXIV). Anadolu'da İlk Neolitik Devirde kullanılmaya başlanmış olan bu biçimlerin Güneydoğu Avrupa'da Teselya Ovası özellikli olarak ortaya çıkması ilginçtir. Deliksiz düğme biçimli olarak adlandırılan ve yine aynı grup içinde incelenen kısa tutamaklı mühürler ise diğer Güneydoğu Avrupa yerleşmelerinin özelliğini taşı-

makta ve yine İlk Neolitik ve Eneolitik Devirde görülmektedirler (Tab.II:A2c,s. 34).

Kısaca burada ki incelemeye dayanılarak elde edilen sonuçlarının belirtilmeye çalışıldığı mühürlerin biçim açısından tiplmesi,bu mühür biçimlerinin çağlar boyunca,tutuş biçimi kolaylığından öte bir fonksiyonunun olmadığını ortaya çıkarmaktadır.Bazı mühür biçimlerinin (A2c ve A3b) OnAsya'dan etkilenmiş olup,Güneydoğu Avrupa'nın yerel geleneğine ters düştüğü ileri sürülebilir.

Sunulan bu çalışmada mühürlerin esas belirleyici unsuru olan bezeklerin incelenmeside önemli bir bölümü oluşturmaktadır (bk.s. 41).Yapılan tipolojide,daha önce de belirtildiği gibi (bk.s.41) uygulaması en kolay mühür bezeginden karmaşık bezeğe doğru bir gidiş izlenmiştir.

Bu şekilde yapılmış olan tipolojide ayrışık ve Bezekleri belirlenemiyenler dışında 14 değişik tipte bezek çeşidi tespit edilmiştir (Tab.III).Bunlardan bazı tiplerin devir belirleyici olarak ortaya çıktığı görülmektedir.Bu mühürlerin devirlere göre dağılım yapıldığında İlk Neolitik Devirde bezeklerin çok çeşitli olduğu göze çarpar (Tab.III) Buna karşın mühür kullanımı Orta Neolitik'te ender olarak görülür.Daha sonra Son Neolitik ve özellikle Eneolitik Devirde tekrar yaygınlaşan mühür kullanımı bu kez yine bazen İlk Neolitik yerleşmelerde de örneklerine rastlanan fakat Eneolitik Devirde yaygınlaşan bezek tipleri ile karşımıza çıkarlar.

Bu bölümde ayrıntılara girmeksizin bezek açısından ele alınmış olan noktalar, yukarıda sözü edilen tipolojinin sonucu olarak ortaya çıkmış ve bizi bazı varsayımlar yapmaya yöneltmiştir.

İlk Neolitik Devir bezek çeşitlerine bakıldığında "Paralel Hatlar" (bk.s.42 B1a-b, Tab.III), "İçiçe "V" motifi" (bk.s.45, B3, Tab.III) , "Tek ve Paralel zigzaglar" (bk.s.46 , Tab. III) , "menderes" (bk.s.62 , B11a-c, Tab.III) , "menderes benzeri (bk.s. 65 , B12a-b, Tab.III), "Oluklu bezek"(bk.s.69 B15, Tab.III) gibi motiflerin özellikle bu devre özgü tipler olduğu ortaya çıkmaktadır.

Bunlar arasında özellikle "Zigzag motifi" (s.90 , kat.no. 16-53, Tab.III:4a-b) Güneydoğu Avrupa Criş-Körös-Starcevo kültürlerine ait yerleşmelerde (Tab.Va:B4a-b) diğer tiplere göre, sayısal olarak daha çok miktarda bulunmuştur. Tek sıra veya birbirine paralel olarak uygulanmış olan bu motifte, yapımının basitliğinden ve her yerde yapılabilinliğinden dolayı, herhangi bir dış etkileşimin varlığının söz konusu olamayacağı açıktır. Bu tip zigzag bezek Orta Neolitik Devirde Bulgaristan'ın Gradeshnitsa yerleşmesinde (Lev.IX:51) Son Neolitik Devirde Dikili Tash (Lev.IX:52) ve Costişa'da (Lev.IX:53) görülmektedir. Bu durum da açıkça belirtmektedir ki zigzag motifi Güneydoğu Avrupa yerleşmelerinde daha çok İlk Neolitik Devre özgüdür. Bazı araştırmacılar tarafından, zigzag ve paralel hatların, M.O.6.bin yılda Güneydoğu Avrupa'da özellikle Makedonya'da ortaya çıkan kuraklığa bağlı olarak, insanların su ve yağmur ihtiyaçlarının

bir belirtisi olarak gösterilmek istenmektedir (GIMBUTAS 1982:113).Çanak çömlek ve çeşitli diğer buluntular üzerinde de boyayla yapılmış olarak bulunan bu motifler için ileri sürülen varsayımdan yola çıkılırsa,bunların niçin mühürler üzerine de yapılmış olduğu sorusu akla gelmektedir.Bu mühürlerin çanak çömlek üzerinde veya benzeri yerlerde bezek yapmak için kullanılmadığı açıktır.Çünkü kabartma zigzag şeklinde yapılmış bu motife, bu tip buluntular üzerinde rastlanmamıştır.Olsa olsa bu tip bezekli mühürlerin,tahıl türleri gibi üretimi doğrudan suyla ilişkili birtakım maddeleri damgalamakta kullanılmış olabileceği düşünülebilir.Bu doğruysa böyle yapılan bir mühürlemenin kişisel mülkiyeti belirtmek amacı taşımayacağı sadece belirli bir malzemeye işaret edebileceği söylenebilir. Bu suretle kontrol amacına da ulaşılmış olunabilir.Ancak mühürlenmiş malzemenin ne olduğu konusunda tam bir fikir ileri sürmek mümkün değildir.Bununla beraber bu buluntular kişi veya topluluğa ait bir mülkiyeti belirtme amacı ile yapılsalardı hepsinin söz konusu kişinin veya topluluğun özel işareti olan,birbirlerinden çok farklı bezeklere sahip olmaları gerekirdi.Zigzag bezeginin bazen oldukça gelişmiş güzel yapılması da bunların anlamı bilinen şeyler için kullanılmasından ileri gelmiş olabilir.

Bundan başka İlk Neolitik Devirde dikkati çeken bir başka bezek türü de "basit menderes benzeri" olarak adlandırılanlardır (s. 65 ,Tab.III:B12a).Bu buluntular için değişik bir yaklaşım söz konusudur."Basit menderes bezekli mühürler Teselya ovası özelliği olarak dikkati çekmektedir.

Labirent şeklinde yapılmış bu motifli mühürlere Almyros (Lev.XXIV:145), Nessonis (Lev.XXIV:146 ve Lev.XXV:147), Philia (Lev.XXV:148), Pyrassos (Lev.XXV:149) , Sesklo (Lev.XXV:150) , Tsani Magula (Lev.XXV:151) ve Orta Neolitik Devre tarihlenen Achilleion (Lev.XXV:152) yerleşmelerinde rastlanmaktadır. Buluntuların çoğunun düğme biçimli ve taştan olmaları da bunların Güneydoğu Avrupa'nın diğer bölgelerinde bulunan mühürlere ayrılmalarını sağlayan bir özelliktir. Aynı tipte mühürlere pişmiş toprak olanları da vardır (Lev.XXV:150 ve 151). Bu gruba giren mühürlere biçimleri ve malzemeleri açısından Onasya örneklerini çağrıştırır. Aynı geleneğe bağlı olan insanların yaşadıkları yerlerden Teselya'ya göç ettikleri ve birbirine yakın ancak ayrı yerleşmelerde yaşamlarını sürdürmeye devam etmiş olabileceklerini düşündürmektedir.

Ancak bu şekilde buraya yerleşmiş topluluğun aralarında bir kültür bütünlüğü söz konusu olabilir. Aynı tipte yapılmış mühürlere belirli bir topluluğun kimliğini gösterebileceği gibi aynı zamanda bu bölgedeki aynı topluluğa ait mühürlenmiş belirli bir madde de söz konusu olabilir. Teselya Ovası'nın Kuzey Yunanistan'la kuvvetli bağlarının olabileceği yine mühürlere yoluyla söylenebilir. Örneğin Sesklo yerleşmesinde ve Prodromos'ta Nea Nikomedeia özelliği olarak karşılaşılan "pintadera(s)" olarak ~~adlandırılan~~ ~~XXV~~ tipte iki mühür bulunmuştur (Lev.XXVII:164,165). Bundan başka biçim ve bezek açısından Nea Nikomedeia mühürlere andıran bir buluntu da Sesklo'da ele geçmiştir (Lev.I:2).

Yine İlk Neolitik Devre özgü "karmaşık menderes benzeri" bezek değişik bir dağılım tablosu sermektedir (Tab.Va: B12b). Bu motif labirent olarak da adlandırabileceğimiz B12a bezek tipinin daha karmaşıktır ve aynı tipten gelişmiş olabileceği düşünülmektedir. Ancak bu bezekli bulunutular B12a tipine karşın Avrupa'nın diğer bölgelerine de yayılmıştır. Dolayısıyla bu bezek tipinin, basit menderes bezeginin Yunanistan dışında Güneydoğu Avrupa yerleşmelerinde görülen değişik bir yansıması olarak düşünülebilir. Bu kez mühürlerin pişmiş toprak olarak yapılması da geleneklerin karşılıklı alışverişi olabilir.

Orta Neolitik Devirde ki bezek tipleri büyük özellikler göstermemektedirler. Burada göze çarpan önemli husus "iç içe daireler motifinin (Tab.III:B9) ilk olarak bu devirde kullanımına başlanmış olması ve Eneolitik devirde de bunların tekrar ortaya çıkmış olmasıdır.

Son Neolitik ve Eneolitik yerleşmeler bir anlamda birbirine paralel kültürlerdir. Tringham Eneolitik yerleşmeler olarak daha çok Romanya ve doğusu yerleşmelerini ele almaktadır.

Eneolitik Devirde, İlk Neolitik Devirde olduğu gibi, genellikle tüm yerleşmelerde bir tek bezek çeşidinin yaygın olduğu göze çarpar. Sarmal motifi olarak adlandırılan bu bezek çeşidi bir anlamda Anadolu'da kullanılan çeç mühürlerini andırmaktadır (ESIN 1970:155, Lev.11:3). Aslında Anadolu'da kullanılan bezek türü biraz

daha farklı olmakla birlikte, Güneydoğu Avrupa örnekleriyle bir dereceye kadar benzerlikleri kabul edilebilir. Ancak her iki bölgedeki yerleşmelerin toplumsal yapısını tam bilemediğimizden, Anadolu'da halen süregelen buğday yığını- nı mühürleme geleneğinin Güneydoğu Avrupa için ne kadar geç- geçerli olduğunu söylemek zordur.

Güneydoğu Avrupa'da Eneolitik Devre gelindiğinde maden- lerin de kullanılmaya başlanması ile sosyo-ekonomik açı- dan büyük bir değişimin söz konusu olduğu ileri sürül- mektedir (bk.s. 7). Sarmal bezekli mühürler de herhalde bu değişime bağlı olarak ortaya çıkmış araçlardır ve bu yapıdaki işlevlerinin önemli olmaları söz konusudur.

Eneolitik Devirde, özellikle Güneydoğu Avrupa'da tahıl üretiminin fazlalaştığını gösteren dolaylı buluntular vardır. Çanak çömlek çeşitlerinde ki artış, bunlar arasında depolamada kullanılan büyük çömleklerin bulunmuş olması ve evlerde bu çömlekleri koymak için yerlerin yapılması, bu değişimi ve gelişimi kanıtlayan ögeler olarak gösterilebilir (TRINGHAM 1971:156). Tüm bunların yanı sıra daha önce de bahsi geçen bezeksiz yüksekçe konik saplı buluntuların (bk.s. 75, 76), Eneolitik Devir yerleşmelerinde yaygın olarak ele geçirilmesi ve sarmal motifli mühür- lerin kullanımının birdenbire artması, Eneolitik Devirde ki madenlerin kullanımı ile de belirginleşen bu değişim- nin belki de teşkilatlandırmaya doğru bir gidişe yol açtığı şeklinde yorumlanabilir..

Böyle bir yapılaşmaya giden kültürlerde mühürün anlamının daha önce de belirtildiği gibi (bk.s. 80), kişisel yada topluluk mülkiyetine işaret etmesinin yanında, daha çok damgalanan malzemeyle ilgili olduğu ve dolayısıyla kontrol mekanizmasına işlerlik kazandırıldığı ileri sürülebilir.

Tabiidir ki Güneydoğu Avrupa kültürleri bir bütün olarak daha ayrıntılı bir şekilde incelendiğinde, bu çalışmada mühür verilerine dayanılarak yapılan bu önerilerin hem çürütülmesi, hem de kanıtlanmasının mümkün olabileceği de unutulmamalıdır.

Bu bölümde tartışılan konuları özeleyecek olursak Güneydoğu Avrupa mühürlerinin belirgin özelliklerini şöyle sıralayabiliriz:

- a-) Çoğu buluntuda malzemenin kil olarak her devirde kullanılmış olması, bu malzemenin kullanımının bir Güneydoğu Avrupa geleneğindeki olduğunu ortaya çıkarmaktadır.
- b-) Teselya Ovası buluntularının hem taştan, hem de düğme biçimli olarak yapılması bir Önasya karakterinin etkisini gösterir.
- c-) Saplı mühürlerden "Kesik Piramidal" , "Tabanı Kaideli Saplı" , "Ayak Biçimli Saplı" biçimler, Güneydoğu Avrupa İlk Neolitik Devrine özgüdür.
- d-) Tutamaklı mühürler arasında ele alınan Çekiç tutamaklı, tepesi düz biçimi İlk Neolitik, tepesi dış bükey olanlar, Eneolitik Devre özgüdür. Herhangi bir etkileşim söz konusu değildir.

- e-) Bezek açısından Güneydoğu Avrupa İlk Neolitik Devir karakteri taşıyanlar şunlardır: Zigzag motifi basit menderes, menderes benzeri basit ve karmaşık.
- f-) Orta Neolitik Devirde Güneydoğu Avrupa yerleşmelerinde mühür kullanımı azalmaktadır.
- g-) Son Neolitik ve Eneolitik Devir buluntuları belirli bir bütünlük gösterirler. Bu devre özgü ve en çok kullanılmış bezek tipi sarmal motif ve onun çeşitlenmeleri olan çift sarmal ve kesik sarmal motifleridir.

IV. KATALOG

Sunulan bu katalogda damga mühürler bezek tipolojisine göre verilmektedir. Ayrıca her bezek tipi içinde kronolojik bir sıralama yapılmış olup, her devirde de mühürler ülkelerine göre ayrılmıştır.

Katalog'da mühür hakkındaki bilgiler şu şekilde düzenlenmiştir:

Kat.no.	-Yerleşmenin adı (Ülkesi)-(Levha no.)
-Malzeme	-(biçim tipi) Adı
-Buluntu şekli,yeri	-(Bezek tipi) Adı
-Durumu	-Ait olduğu devir ve kültür
-Ölçüleri	-Halen bulunduğu yer
Bibliyografya	

1-NEA NIKOMEDEIA (Yunanistan)-(Lev.I:1)

-Kil	-(A2bl.) Basık mala tutamak
-D9/2	-(Bla) Paralel hatlar
-Tabanı kırık	-(I.N) Nea Nikomedeia
-t.5,6x2.1cm;y.4,9cm.	-Verria Arkeoloji Müzesi
b.d.0,5cm.	

PINI 1975:585, No.710

2-SesKLO (Yunanistan)-(Lev.I:2)

-Kil	-(A2bl.) Basık mala tutamak
-?	-(Bla) Paralel hatlar,yatay
-Tüm	-(I.N) Protosesklo
-t.6,3cm.	-Volos Müzesi

TSOJNTAS 1908:339, fig.270

3-SESKLO (Yunanistan)-(Lev.I:3)

-Tas	-(A3b) Semerdam biçimli
-Akropol	-(Bla) Paralel hatlar,yatay
-Üst kısmı hafif kırık	-(I.N) Protosesklo
-t.4,8x1.5/2.2cm.	-Volos Müzesi

THEOCHARIS 1973:Pl.XX, fig.272:d

PINI 1975:590, No.716

4-ÇAVDAR (Bulgaristan)-(Lev.I:4)

-Kil	-(Ala.3a.) Kenarları hafif içe çekik konik saplı
-El4 karesi,d.1,35m.	-(Blb) Paralel hatlar,dikey
-Tüm	-(I.N) Karanovo I-II
-t.3,6x1,8cm;y.3,8cm.	-?

GEORGIEV 1981:102, Abb.54:a

GIMBUTAS 1982:114,115, fig.5

5-ZELENIKOVO (Yugoslavya)-(Lev.I:5)

-Kil	-(Ala5.a.) Saplâ taban boyut-
ları birbirine yakın olanlar,
tabanı kalın
-?	-(Blb) Paralel hatlar, dikey
-Sap kısmı kırık	-(I.N) Starčevo
-t.6cm.	-?

GALOVIC 1967:141,149.pl.XII:1

6-TORDOS (Romanya)-(Lev.I:6)

-Kil	-(A3c) Kesik küre biçimi
-?	-(Blb) Paralel hatlar, dikey
-Tüm	-(O.N) Vinča Tordos
-t.2 cm.	-Zsofia Torma Koleksiyonu,
Transyvanian Ulusal Müzesi
(Cluj-Kolozsvâr)

MAKKAY 1984:58,59,fig.XVI,No.254

7-CUNEȘTI (Romanya)-(Lev.I:7)

-Kil	-(Ala3.b.) Kenarları belirgin
içe çekik, delikli
-?	-(Blb) Paralel hatlar, dikey
-Tüm	-(E.n) Gumelnița
-t.4cm.	-?

POPESCU 1935-36:117,fig.9:3

PASSEK 1949:fig.13:2

8-VELUŠKA TUMBA (Yugoslavya)-(Lev.II:8)

-Kil	-?
-?	-(B2) Kanat motifi
-Tüm	-(I.N) İlk starčevo
-t.7,8cm.	-?

MAKKAY 1984:64,fig.VII,No.276

9-COSTIŞA (Romanya)-(Lev.II:9)

- Kil -?
- ? -(B2) Kanat motifi
- Tüm -(E.n) Tripolye IB
- t.l,7cm. -?

PASSEK 1949:45,fig.13,5

10-TISZAUG-KISRETI PART (Macaristan)-(Lev.II:10)

- Kil -?
- ? -(B2) Kanat motifi
- Tüm -(E.n.) Tiszapolgar
- ? -II.Dünya savaşında tahrip olmuştur.

SZABO 1934:37,fig.48

11-SOFIA-SLATINA (Bulgaristan)-(Lev.II:11)

- Kil -(A3e) Makara biçimi
- ? -(B3) Tüm alanda içiçe "V" motifi, paralel zigzaglar
- Tüm -(İ.N) Karanovo I
- t.yak.6cm. -?

LAZAROVICI 1971:fig.7:8

PETKOV 1961:72,fig.8:4

12-AMZI BEGOVO-BARUTNICA (Yugoslavya)-(Lev.II:12)

- Kil -(Ala5.b.) Sapla taban boyutları birbirine yakın olanlar, tabanı inçe
- S6/1,2,II.tab.,d.0,70-3.00 m. -(B3) Tüm alanda içiçe "V" motifi
- Tüm -(İ.N) Geç Starčevo
- ? -?

MAKKAY 1984:10,fig.VII:7

17-NEA NIKOMEDEIA (Yunanistan)-(Lev.III:17)

- Kil (Ala4.a) Yüksek konik saplı tabanı dar
- A 3/2 (B4a) Tek zigzag
- Tüm (I.N)
- t.3,2x1,1cm.,y.3,7cm. -Verria Arkeoloji Müzesi
- b.d. 0,8-0,9cm.

PINI 1975:576, No.703

18-NEA NIKOMEDEIA (Yunanistan)-(Lev.III:18)

- Kil (Ala5.b.) Sapla taban boyutları birbirine yakın olanlar tabanı ince
- L 6/0 (B4a) Tek zigzag
- Tüm (I.N)
- t.5,6x1,6cm.,y.3,4cm. -Verria Arkeoloji Müzesi
- b.d.0,4cm.

PINI 1975:577, No.704

19-NEA NIKOMEDEIA (Yunanistan)-(Lev.III:19)

- Kil (A2b1.) Basık mala tutamak
- Yüzey (B4a) Tek zigzag
- Tabanın bir ucu kırık (I.N)
- t.1,6x1cm.,y.2,7cm. -Verria Arkeoloji Müzesi
- b.d.1cm.

PINI 1975:574, No.701

20-SESKLO (Yunanistan)-(Lev.III:20)

- Kil (Ala5.a.) Sapla taban boyutları birbirine yakın olanlar tabanı kalın
- ? (B4a) Tek Zigzag
- Tüm (I.N) Protosesklo
- t.3,2x1,35cm.,y.2,2cm. -Vołos Müzesi
- b.d.0,3-0,4cm.

PINI 1975:587, No.712

25-NESSONIS (Yunanistan)-(Lev.IV:25)

- Kil (Ald) Ayak biçimi, saplı
- Magula I (B4b) Paralel zigzaglar
- Tüm (İ.N) Protosesklo
- t.4,1x1,7-1,8cm;y.3,4cm. -Volos Müzesi
- b.d.0,2cm.

PINI 1975:595, No.722

THEOCHARIS 1973:pl.XX

26-AZMAŠKA MOGILA (Bulgaristan)-(Lev.V:26)

- Kil (Ala5.b.) Sapla taban boyutları birbirine yakın olanlar tabanı ince
- ? (B4b) Paralel zigzaglar
- Sap ucu kırık (I.N) Karanovo I-II
- ? -Stara Zagora Müzesi

MAKKAY 1984:12, No.11, fig.W191:9(11)

27-AZMAŠKA MOGILA (Bulgaristan)-(Lev.V:27)

- Kil (Ala3.a.) Kenarları hafif içe çekik konik saplı
- ? (B4b) Paralel zigzaglar
- Tüm (I.N) Kranovo I-II
- ? -Stara Zagora Müzesi

MAKKAY 1984:12, No.12, fig.V:5(12)

28-AZMAŠKA MOGILA (Bulgaristan)-(Lev.V:28)

- Kil (Ala3.b.) Kenarları belirgin içe çekik konik saplı
- ? (B4b) Paralel Zigzaglar
- Tüm (I.N) Karanovo I-II
- ? -Stara Zagora Müzesi

MAKKAY 1984:12, No.14, fig.V:6(14)

29-AZMAŠKA MOGILA (Bulgaristan)-(Lev.V:29)

-Kil	-?
-?	-(B4b) Paralel zigzaglar
-Tüm	-(I.N) Karanovo I-II
-?	-Stara Zagora Müzesi

MAKKAY 1984:12, No.13, fig.VIII:5(13)

30-ČAVDAR (Bulgaristan)-(Lev.V:30)

-Kil	-(A1d) Ayak biçimi saplı
-F 14 , d.l,35m	-(B4b) Paralel zigzaglar
-Tüm	-(I.N) Karanovo I-II
-t.4x1,7cm.,y.4cm.	-?

GEORGIEV 1981:102, Abb. 54:b

31-ČAVDAR (Bulgaristan)-(Lev.V:31)

-Kil	-(A1b) Kesik konik saplı
-F 15 , d.l,20m.	-(B4b) Paralel zigzaglar
-Sap ucu kırık	-(I.N) Karanovo I-II
-t.4,5x3,2cm.,y.5,5cm.	-?

GEORGIEV 1981:102, Abb.54:c

32-GĀLĀBNİK (Bulgaristan)-(Lev.VI:32)

-Kil	-(A2c) Düşme biçimli, delikli
-?	-(B4b) Paralel zigzaglar
-Tüm	-(I.N) Karanovo I
-t.7,2cm.	-?

PAVUK-ČOCHADZIEV 1984:210,221, Abb.19:1a-b

33-KARANOVO (Bulgaristan)-(Lev.VI:33)

-Kil	-(Ala4.a.) Yüksek konik saplı
tabanı dar
-?	-(B4b) Paralel zigzaglar
-Tüm	-(I.N) Karanovo II
-?	-?

MAKKAY 1984:30, No.119, fig.V:13(119)

34-KAZANLIK (Bulgaristan)-(Lev.VI:34)

-Kil	-(Ala3.a.) Kenarları hafif
içeçekik konik saplı
-?	-(B4b) Paralel zigzaglar
-Tüm	-(I.N)
-?	-?

MAKKAY 1984:31, No.122, fig.VIII:2(122)

35-KIRDŽALI (Bulgaristan)-(Lev.VI:35)

-Kil	-(Alb) Kesik konik saplı
-?	-(B4b) Paralel zigzaglar
-Tüm	-(I.N)
-?	-?

MAKKAY 1984:68, No.296, fig.XXIX:1(296)

36-BEŞENOVA VECHE (Romanya)-(Lev.VI:36)

-Kil	-(A2c) Düğme biçimli, deliksiz
-?	-(B4b) Paralel zigzaglar
-Baskı yüzünün dar eksen
de tabanı kırık	-(I.N) Körös-Starčevo
-t.5,5cm.,	-?

KUTZIAN 1944:83, pl.XLVI:8a-b

LAZAROVICI 1971:fig.7;4

37-GURA VAIL (Romanya)-(Lev.VI:37)

-Kil	-(Ald) Ayak biçimi saplı
-?	-(B4b) Paralel zigzaglar
-Sapın üst ucu kırık	-(I.N) Körös-Starčevo
-?	-?

MAKKAY 1984:26, No.89, fig.IV:1(89)

38-ZĂUAN/ZOVANY (Romanya)-(Lev.VI:38)

-Kil	-(Ala5.a.) Sapla taban boyutları birbirine yakın olanlar tabanı kalın, delikli
-Açma 4, d.40,55cm.	-(B4b) Paralel zigzaglar
-Tüm	-(I.N) Körös-Starčevo
-?	-?

MAKKAY 1984:65, No.283, fig.V:10(283)

39-GRABOVAC (Yugoslavya)-(Lev.VII:39)

-Kil	-(Ald) Ayak biçimi saplı
-?	-(B4b) Paralel zigzaglar
-İki parça, tabanın ucu kırık	-(I.N) Körös-Starčevo
-t.5,5cm.	-?

GIMBUTAS 1982:115, fig.72:1

LAZAROVICI 1971:fig.7:2

40-RUG BAIR (Yugoslavya)-(Lev.VII:40)

-Kil	-(A2bl.) Basık mala tutamak, delikli
-Yüzey	-(B4b) Paralel zigzaglar
-Tüm	-(I.N) Geç Starčevo
-t.3,5cm.	-?

GIMBUTAS 1982:115, fig.72:4

MAKKAY 1984:48, No.203, fig.V:9(203)

41-VINČA (Yugoslavya)-(Lev.VII:41)

- Kil - (Alal.) Yayvan konik saplı
 -d.7,3m. - (B4b) Paralel zigzaglar
 -Tüm - (I.N) Geç Körös-Starčevo
 -t.3cm. -?

MAKKAY 1984:64, No.279, fig.IV:10(279)

LAZAROVICI 1971:fig.7:1

42-ENDRÖD-SZUJÓKERESZT (Macaristan)-(Lev.VII:42)

- Kil - (Ald) Ayak biçimli saplı
 -Açma IX, çukur I - (B4b) Paralel zigzaglar
 -Tüm - (I.N) Körös-Starčevo
 -t.3,9cm., y.3,1cm. - Tessedik Samuel Müzesi, Szarvas

MAKKAY 1984:20, No.55, fig.I, IV:9(55)

43-ENDRÖD-SZUJÓKERESZT (Macaristan)-(Lev.VII:43)

- Kil - (Ala5, b.) Sapla taban boyuk-
 ları birbirine yakın olanlar
 tabanı ince
 -Açma IX, Çukur I, d. d.90-1,20cm. - (B4b) Paralel zigzaglar
 -Tüm - (I.N) Körös-Starčevo
 -t.4,5cm., y.3,9cm. - Tessedik Samuel Müzesi, Szarvas

MAKKAY 1984:20, No.54, fig.IV:8(54)

44-HÓDMEZÓVÁSÁRHELY-SZOLDOS (Macaristan)-(Lev.VII:44)

- Kil - (A2al.) Çekiç tutamak, tepesi
 düz
 -? - (B4b) Paralel zigzaglar
 -Tüm - (I.N) Körös-Starčevo
 -t.4cm. - Tornyai Janos Müzesi, Hodmezo-
 vasarhely

KUTZIAN 1944:pl.XLVI:3a-b

MAKKAY 1984:28, No.100, fig.VII:4(100)

- 45-HÓDMEZŐVÁSÁRHELY-VATA FARM (Macaristan)-(Lev.VIII:45)
 -Kil -(Ald) Ayak biçimli saplı
 -? -(B4b) Paralel zigzaglar
 -Baskı yüzü hafif kırık -(I.N) Körös-Starcevo
 -t.3,3cm. -Tornyai Janos Müzesi,Hodme-
 zovasarhely

KUTZIAN 1944:pl.XLVI:4a-b

- 46-HÓDMEZŐVÁSÁRHELY-BODZÁSPART (Macaristan)-(Lev.VIII:46)
 -Kil -(Ala5.b.) Sapla taban boyut-
 ları birbirine yakın olanlar
 tabanı ince
 -Yüzey -(B4b) Paralel zigzaglar
 -Kısmen tahrip olmuş -(I.N) Körös-Starcevo
 -? -Tornyai Janos Müzesi
 Hodmezovasarhely

MAKKAY 1984:26,27,No.94,fig.V:3(94)

- 47-KUNSZENTMÁRTON-JAKSORÉRPART (Macaristan)-(Lev.VIII:47)
 -Kil -(Ala5.b.) Sapla taban boyut-
 ları birbirine yakın olanlar
 tabanı ince
 -Yüzey -(B4b) Paralel zigzaglar
 -Tabanın kısa ekseninde -(I.N) Körös-Starcevo
 ucu kırık
 -t.10,8cm. -Kosztá Jozsef Müzesi, Szentes

MAKKAY 1984:31,No.124,fig.VII:8(124)

- 48-KUNSZENTMÁRTON-NAGYÉRPART (Macaristan)-(Lev.VIII:48)
 -Kil -(Alb) Kesik konik saplı
 -Kasının doğusundan -(B4b) Paralel zigzaglar
 -Tüm -(I.N) Körös-Starcevo
 -t.4,4cm.,y.3cm -Kosztá Jozsef Müzesi, Szentes

KUTZIAN 1944:42,43,pl.XVIII:11a-b

49-SZENTES civarı (Macaristan)-(Lev.VIII:49)

- Kil (A2a1.) Çekiç tuamak tepesi düz
- Szentes civarı (B4b) Paralel zigzaglar
- Tabanın uç kısımları (I.N) Körös-Starcevo hafif kırık
- t.4,5cm.,y.6cm. -Kosztá József Múzeje, Szentes
- MAKKAY 1984:70, No.304, fig.XXXI:1(304)

50-TÜRKEVE-LYUKASHALOM (Macaristan)-(Lev.VIII:50)

- Kil (Ala3.b.) Kenarları belirgin içeçekik konik saplı
- Yüzey (B4b) Paralel zigzaglar
- Tüm (I.N) Körös-Starcevo
- t.3,2cm -Macaristan ulusal müzesi
- MAKKAY 1984:62, No.272, fig.V:7(272)

51-GRADESHNITZA (Bulgaristan)-(Lev.IX:51)

- Kil (Ala5.a.) Sapla taban boyutları birbirine yakın tabanı kalın
- tabıIII, yerleşme IA (B4b) Paralel zigzaglar
- Tüm (O.N) Karanovo III
- y.4cm. -?

MAKKAY 1984:24, No.79, fig.IV:5(79)

52-DIKILI TASH (Yunanistan)-(Lev.IX:52)

- Kil -?
- ? (B4b) Paralel zigzaglar
- Sap ve tabanı kırık (S.N)
- t.8cm. -?

MAKKAY 1984:18, No.48, fig.XII:4(48)

53-COSTIŞA (Romanya)-(Lev.IX:53)

- Kil (A2c) Düğme biçimli,deliksiz
- ? (B4b) Paralel zigzaglar
- Tüm (En.) Tripolye
- ? -?

PASSEK 1949:fig.62

MAKKAY 1984:17, No.39, fig.XXVII:1(39)

54-VELUŠKA TUMBA (Yugoslavya)-(Lev.IX:54)

- Kil -?
- ? (B5) İkiye bölünmüş alan
- Baskı yüzü uçları kırık (I.N) İlk Starčevo (Anza I)
- t.3,5cm. -?

MAKKAY 1984:63, No.275, fig.VII:5(275)

55-ALDENI II (Romanya)-(Lev.IX:55)

- Kil -?
- Stoicani-Aldeni evresine (B5) ikiye bölünmüş alan
ait tabaka
- ? (S.N) Protocucuteni veya Cucu
teni A
- ? -?

MAKKAY 1984:9,10, No.3, fig.XXIII:9(3)

56-SERVIA (Yunanistan)-(Lev.IX:56)

- Kil (A1a5.b.) Sapla taban boyut-
ları birbirine yakın olanlar
tabanı ince
- ? (B5) İkiye bölünmüş alan
- Tüm (S.N)
- 5,8cm. -?

HEURTLEY 1959:165,246, fig.35:r

60-SESKLO (Yunanistan)-(Lev.X:60)

- Kil - (A2a2.) Çekiç tuşmaklı, tepesi dış bükey, delikli
- d.3m. - (B6a) Dörde bölünmüş alanlarda içiçe "V" motifi
- Baskı yüzü kısmen kırık - (O.N) Sesklo evresi
- t.4cm. -Volos Müzesi

TSOUNTAS 1908:fig.270

61-RUSE (Bulgaristan)-(Lev.X:61)

- Kil - (A1a3.b.) Kenarları belirgin içiçekik konik saplı
- ? - (B6a) Dörde bölünmüş alanlarda içiçe "V" motifi
- Sap ucu ve tabanı kırık - (En) Karanovo VI kültürü
- t.4,5cm., y.3,4cm. -?

GEORGIEV-ANGELOV 1957:88,90,fig.48:3

GIMBUTAS 1982:91,fig.48

62-PREDIONICA (Yugoslavya)-(Lev.XI:62)

- Kil - (A2a3.) Çekiç tutamak, tepesi sivri
- ? - (B6a) Dörde bölünmüş alanlarda içiçe "V" motifi
- Tüm - (S.N) Vinča-Pločnik C
- t.6,9cm. -?

GIMBUTAS 1982:117,fig.80

MAKKAY 1984:46, No.195, fig. XXIII:1(195)

63-FRUMUŞICA (Romanya)-(Lev.XI:63)

- Kil -?
- ? - (B6a) Dörde bölünmüş alanlarda içiçe "V" motifi
- tabanı kısmen kırık - (En.) Cucuteni A
- t.6,3cm. -?

MAKKAY 1984:23, No.74, fig. XXIII:8(74)

64-VERBITA (Romanya)-(Lev.XI:64)

- Kil (Alb) kesik konik saplı, tabanı dış bükey
- tab.II (B6b) merkezde noktali dörde bölünmüş alan
- Süm (I.N) Starčevo-Körös
- t.2,5cm. -?

MAKKAY 1984:64, No.277, fig.X:2(277)

65-SZENTES (Macaristan)-(Lev.XI:65)

- Kil (Ala4.a.) Yüksek konik saplı tabanı dar
- ? (B6b) merkezde noktali dörde bölünmüş alan
- Baskı yüzü kenarları hafif kırık - Tizza kültürü (?)
- t.7,3cm., y.7,1cm. -Kosztá József Müzesi, Szentes

MAKKAY 1984:70, No.305, fig.XXXI:4(305)

66-KAPOSVAR civarı (Macaristan)-(Lev.XI:66)

- Kil (Ala3.b.) kenarları belirgin içe çekik konik saplı
- Yüzey (B6b) Merkezde noktali dörde bölünmüş alan
- Sap ve baskı yüzü büyük ölçüde tahrip olmuş -Lengyel kültürü (En)
- t.4,4cm. -Özel Koleksiyon

MAKKAY 1984:30, No.118, fig.I, XXVII:6(118)

67-PORODIN TUMBA (Yugoslavya)-(Lev.XII:67)

- Kil -?
- ? (B7) Barbatın bezek
- tabanı hafif kırık -(S.N) Porodin grubu
- t.6,5 veya 9,3 cm. -?

MAKKAY 1984:44, No.189, fig.XIV:4(189)

68-PORODIN TUMBA (Yugoslavya)-(Lev.XII:68)

- Kil -?
 -? -(B7) Barbotin
 -Tüm -(En.) Porodin grubu
 -? -?

MAKKAY 1984:45, No.190, fig.XIV:2(190)

69-NEA NIKOMEDEIA (Yunanistan)-(Lev.XII:69)

- Kil -(Ala3.b.) Kenarları belirgin
 içeceklik konik saplı
 -D 4/2 -(B8a) Sokma nokta
 -Sap ucu ve baskı yüzü -(İ.N)
 hafif kırık
 -t.3cm;y.2,8cm;b.d.0,4cm. -Verria Arkeoloji Müzesi

PINI 1975:573, No.700

70-NEA NIKOMEDEIA (Yunanistan)-(Lev.XII:70)

- Kil -(Ala5.a.) Sapla tabanı birbi-
 rine yakın olanlar, tabanı
 kalın
 -L 6/1 R -(B8a) Sokma nokta
 -Yarısı kırık -(İ.N)
 -t.4,5x2,3cm;y.2,7cm -Verria Arkeoloji Müzesi
 b.d.0,4-0,5cm.

PINI 1975:572, No.699

71-NEA NIKOMEDEIA (Yunanistan)-(Lev.XII:71)

- Kil -?
 -C 0/0 -(B8a) Sokma nokta
 -Sap kısmı tamamıyla, -(İ.N)
 baskı yüzünün bir kısmı
 kırık
 -t.5,5x2,6cm;y.0,8cm. -Verria Arkeoloji Müzesi
 b.d.0,4cm.

PINI 1975:571, No.698

72-ÖSCOD-KENDERESHALOM (Macaristan)-(Lev.XII:72)

- Kil (A2bl.) Basık mala tutamak
 -? (B8a) Sokma nokta
 -Baskı yüzü kısmen kırık (İ.N)
 -t.7cm. -Tessedik Samuel Müzesi, Szarvas
 MAKKAY 1984:43, No.182, fig.X:10(182)

73-SESKLO (Yunanistan)-(Lev.XIII:73)

- Kil (Ala3.a.) Kenarları hafif içe çekik, konik saplı
 -Akropolis (B8a) Sokma nokta
 -t.3,2cm. -Volos Müzesi
 TSOUNTAS 1908:339, fig.273

74-TORDOS (Romanya)-(Lev.XIII:74)

- Kil (Ala3.b.) Kenarları belirgin içe çekik konik saplı
 -? (B8a) Sokma nokta
 -Baskı yüzü kısmen kırık (O.N) Vinça
 -t.4,5 veya 2,2 cm. -?
 MAKKAY 1984:59, No.251, fig.XVI:12(251)

75-DENEVA MOGILA (Bulgaristan)-(Lev.XIII:75)

- Kil (A3d) Kesik konik biçimli
 -Tümülüs (B8a) Sokma nokta
 -Tüm (E.n) Gumelnița
 -t.4,6-4,8cm;y.4,4cm. -?

GAUL 1948:73, pl.XXXVI:11

POPOV 1914:151-153, Oop.110-c

88-HĂBĂȘEȘTI (Romanya)-(Lev.XV:88)

- Kil (Alal.) Yayvan konik saplı
- ? (B9) İççe daireler
- Baskı yüzü kısmen kırık (E.n) Cucuteni A
- t.4,5cm. -?

MAKKAY 1984:26, No.91, fig.XXI:2(91)

89-VINICA-KLISEDJIK (Bulgaristan)-(Lev.XV:89)

- Kil -?
- Tab.1a, Mekan 3 (B9) İççe daireler
- Baskı yüzü kenarı kırık (En.)
- ? -?

MAKKAY 1984:64, No.280, fig.XXI:(280)

90-BANIATA TELL (Bulgaristan)-(Lev.XV:90)

- Kil -?
- ? (B9) İççe daireler
- Sap ucu kırık (En) Gumelnița kültürü
- ? -?

MAKKAY 1984:30, no.117, fig.XXI:117

91-AZMAȘKA MOGILA (Bulgaristan)-(Lev.XVI:91)

- Kil (Ala5.b.) Sapla taban boyutları birbirine yakın olanlar tabanı ince
- ? (B10a) Basit sarmal
- ? -Stara Zagora Müzesi

MAKKAY 1984:12, No.16, fig.X:4(16)

92-KIRDZALI (Bulgaristan)-(Lev.XVI:92)

-Kil	-(Ala5.b.) Sapla taban boyutları birbirine yakın olanlar tabanı ince
-?	-(B10a) Basit sarmal
-Tüm	-(I.N) Karanovo I-II
-?	-?

MAKKAY 1984:68, No.295, fig.XXIX:6(295)

93-TIRPEȘTI (Romanya)-(Lev.XVI:93)

-Kil	-(Ala3.b.) Kenarları belirgin içe çekik delikli
-?	-(B10a) Basit sarmal
-Sapı kırık	-(En.)
-t.5,1cm.	-?

MARINESCU-BILCU 1981:fig.198:31,200:8

94-NEA NIKOMEDEIA (Yunanistan)-(Lev.XVI:94)

-Kil	-(Ald) Ayak biçimi tutamaklı
-6/1a LNT	-(B10a) Basit sarmal
-Tüm	-(S.N) Nea Nikomedea
-t.2,4-2,7cm.,y.1,7cm.	-Verria Arkeoloji müzesi
b.d.0,4 cm.	

PINI 1975:570, No.697

95-NEA NIKOMEDEIA (Yunanistan)-(Lev.XVI:95)

-Kil	-(Alb) Kesik konik saplı
-Yüzey	-(B10a) Basit sarmal
-Baskı yüzü kırık	-(S.N) Nea Nikomedea
-t.2,4-2,6cm.,y.2,8cm.	-Verria Arkeoloji Müzesi
b.d.0,3 cm.	

PINI 1975:570, No.696

96-ALDENI II (Romanya)-(Lev.XVI:96)

-Kil	-?
-Stoicani safhası tab.	-(B 10a) Basit sarmal
-Tüm	-(S.N) Protocucuteni kültürü
-?	-?

MAKKAY 1984:9,10, No.4, fig.XVIII:8(4)

97-BIKOVO-DONČOVA MOGILA (Bulgaristan)-(Lev.XVII:97)

-Kil	-(Ala4.a.) Yüksek konik saplı tabanı dar
-?	-(B10a) Basit sarmal
-Tüm	-(En.) Gumelnița kültürü
-t.3,7cm.	-?

MAKKAY 1984:13, No.19, fig.XVIII:9(19)

98-DENEVA MOGILA (Bulgaristan)-(Lev.XVII:98)

-Kil	-(Ala5.b.) Sapla taban boyutları birbirine yakın olanlar tabanı ince
-?	-(B10a) Basit sarmal
-Tüm	(En.) Gumelnița kültürü
-t.5,7-5,8cm., y.3cm.	-?

GAUL 1948:73, pl.XXXVI:9

POPOV 1914:152, 0op.110-A

99-MARTVICA MOGILA (Bulgaristan)-(Lev.XVII:99)

-Kil	-?
-?	-(B10a) Basit sarmal
-Tüm	-(En.) Gumelnița kültürü
-t.4,7cm.	-?

MAKKAY 1984:35, No.146, fig.XX:5(146)

100-BOTFALU (Romanya)-(Lev.XVII:100)

- Kil -?
- ? -(B10a) Basit sarmal
- iki parça -(En.) Ariuşd-Cucuteni kültürü
- t.6,7cm. -?

MAKKAY 1984:15, No.27, fig.XIX:6(27)

101-BOTFALU (Romanya)-(Lev.XVII:101)

- Kil -?
- ? -(B10a) Basit sarmal
- Baskı yüzü büyük ölçüde kırık -(En.) Ariuşd kültürü
- t.7cm. -?

MAKKAY 1984:14, No.26, fig.XX:1(26)

102-BOTFALU (Romanya)-(Lev.XVII:102)

- Kil -(Alb) Kesik konik saplı
- ? -(B10a) Basit sarmal
- Sap ucu kırık -(En.) Ariuşd kültürü
- t.4cm. -?

MAKKAY 1984:14, No.25, fig.XX:2(25)

103-BRĂILIŢA (Romanya)-(Lev.XVII:103)

- Kil -(Ala3.b.) Kenarları belirgin
içe çekik konik saplı, delikli
- tab.IIA -(B10a) Basit sarmal
- Sap kırık -(En.) Gumelniţa A2
- t.6cm. -?

HARTUCHI 1959:226, fig.6:2

104-BRĂILIȚA (Romanya)-(Lev.XVII:104)

- Kil -?
- tab.1 veya 2 -(B10a) Basit sarmal
- Baskı yüzü kısmen tahrip olmuş -(En.) Gumelnița kültürü A1/A2
- t.4,8cm. -?

MAKKAY 1984:15, No.30, fig.XIX:11(30)

105-BRĂILIȚA (Romanya)-(Lev.XVIII:105)

- Kil -?
- tab.1 veya2 -(B10a) Basit sarmal
- Tüm -(En.) Gumelnița A1 kültürü
- t.4,5cm. -?

MAKKAY 1984:15, No.29, fig.XIX:10(29)

106-BRĂILIȚA (Romanya)-(Lev.XVIII:106)

- Kil -(A1a3.b) Kenarları belirgin içeçekik konik saplı, delikli
- tab.1 -(B10a) Basit sarmal
- Sapı kırık -(En.) Gumelnița A1 kültürü
- t.7,2cm. -?

HARTUCHI-DRAGOMIR 1957:fig.12:1

107-BRĂILIȚA (Romanya)-(Lev.XVIII:107)

- Kil -?
- tab.1 veya 2 -(B10a) Basit sarmal
- Tüm -(En.) Gumelnița A1-A2 kültürü
- t.7,3 ve 5,7cm. -?

MAKKAY 1984:15, No.32, fig.XIX:7(32)

108-FRUMUŞICA (romanya)-(Lev.XVIII:108)

-Kil	-(Ala3.b.) Kenarları belirgin
içeçekik konik saplı,delikli
-?	-(B10a) Basit sarmal
-Tüm	-(En.) Cucuteni A
-t.4,2cm.	-?

MAKKAY 1984:23, No.70, fig.XVIII:2(70)

109-FRUMUSICA (Romanya)-(Lev.XVIII:109)

-Kil	-(Ala3.b.) Kenarları belirgin
içeçekik konik saplı
-Açma 1,ocak yanı	-(B10a) Basit sarmal
-Tüm	-(En.)Cucuteni A
-t.6,7cm.	-?

MAKKAY 1984:23, No.69, fig.XX:9(69)

110-FRUMUSICA (Romanya)-(Lev.XVIII:110)

-Kil	-?
-?	-(B10a) Basit sarmal
-Baskı yüzü hafif kırık	-(En.) Cucuteni A
-t.6cm.	-?

MAKKAY 1984:23, No.71, fig.XVIII:6(71)

111-FRUMUŞICA (Romanya)-(Lev.XIX:111)

-Kil	-?
-?	-(B10a) Basit sarmal
-Tüm	-(En.) Cucuteni A
-t.4,2 veya 5,1cm.	-?

MAKKAY 1984:23, No.72, fig.XVIII:3(72)

112-FRUMUSICA (Romanya)-(Lev.XIX:112)

-Kil	-(A2a2.) Çekiç tutamaklı, tepesi dış bükey
-Açma 1, Ocak yanı	-(B10a) Basit sarmal
-Tüm	-(En.) Cucuteni A
-t.7,3cm.	-?

MAKKAY 1984:23, No.68, fig.XVIII:1(68)

113-GUMELNIȚA (Romanya)-(Lev.XIX:113)

-Kil	-?
-?	-(B10a) Basit sarmal
-Tüm	-(En.) Gumelnița kültürü
-?	-Oltenita müzesi

MAKKAY 1984:25, No.87, fig.XX:6(87)

114-GUMELNIȚA (Romanya)-(Lev.XIX:114)

-Kil	-(A1a5.b.) Sapla taban boyutları birbirine yakın olanlar tabanı ince
-?	-(B10a) Basit sarmal
-Tüm	-(En.) Gumelnița kültürü
-?	-Oltenita Müzesi

MAKKAY 1984:25, No.88, fig.XX:3(88)

115-HĂBĂȘEȘTI (Romanya)-(Lev.XIX:115)

-Kil	-(A2c) Düğme biçimli, delikli
-?	-(B10a) Basit sarmal
-Tüm	-(En.) Cucuteni A
-t.9cm.	-?

MAKKAY 1984:26, No.90, fig.XX:8(90)

116-İGEŞTI-SCINDURENI (Romanya)-(Lev.XX:116)

-Kil	-(Ala3.a.) Kenarları hafif içe çekik konik saplı, delikli
-?	-(B10a) Basit sarmal
-Sap uçu kırık	-(En.) Cucuteni A2
-t.4,6cm.,y.3,4cm.	-?

MAKKAY 1984:68, No.293, figXXXI:3(293)

117-OLTENI (Romanya)-(Lev.XX:117)

-Kil	-(Ala5.b.) Sapla taban boyutları birbirine yakın olanlar tabanı ince
-?	-(B10a) Basit sarmal
-Tüm	-(En.) Ariuşd kültürü
-t.5,1cm.	-Sepsizentgyorgy/Sfîntul Gheorghe Müzesi

PASSEK 1949:fig.12:1

MAKKAY 1984:42, No.180, fig.XX:7(180)

118-RUGINOASA (Romanya)-(Lev.XX:118)

-Kil	-(Alb) Kesik konik saplı, delikli
-?	-(B10a) Basit sarmal
-Tüm	-(En.) Cucuteni A
-?	-?

MAKKAY 1984:48, fig.XX:4(207)

119-RUGINOASA (Romanya)-(Lev.XX:119)

-Kil	-(A2c) Düğme biçimli
-?	-(B10a) Basit sarmal
-Tüm	-(En.) Cucuteni A
-?	-?

MAKKAY 1984:48, No.206, fig.XIX:1(206)

124-LISITZA MOGILA (Bulgaristan)-(Lev.XXI:124)

- Kil (A2a4.) Tepesi yuvarlak çekiç tu-
tamak
-d.60cm. -(B10c) Çift sarmal motifli
-Tüm -(En.) Karanovo VI
-t.4,5cm;y.3,3cm. -?

MAKKAY 1984:58, No.248, fig.XVII:2(248)

125-MALA TUMBA (Yugoslavya)-(Lev.XXI:125)

- Kil -(Ala5.b.) Sapla taban boyut-
ları birbirine yakın olanlar,
tabanı ince
-? -(B10c) Çift sarmal
-Tüm -(S.N) Porodin kültürü
-y.4cm. -?

MAKKAY 1984:61, No.268, fig.XV:6(268)

126-ARIUŞD (Romanya)-(Lev.XXI:126)

- Kil -?
-? -(B10c) Çift sarmal
-Tüm -(En.) Eröşd kültürü
-? -Sepsiszentgyörgy/Sfintul
Georghe Yerel Müzesi

FLORESCU 1980:fig.105

127-BOTFALU (Romanya)-(Lev.XXI:127)

- Kil -(A2b1.) Basık mala biçimi
-? -(B10c) Çift sarmal
-Tüm -(En.) Ariuşd-Cucuteni kültürü
-t.6,8 veya 10,2cm. -?

MAKKAY 1984:14, No.23, fig.XVII:1(23)

128-P ERIENI (Romanya)-(Lev.XXII:128)

-Kil	-(Ala5.a.) Sapla taban boyutları birbirine yakın olanlar tabanı kalın
-?	-(B11a) Parçalanmış menderes
-Sap kırık	-(İ.N) Köröş-Starčevo
-t.5,4cm.	-?

PETRESCU-DIMBOVITA 1957:74,fig.7:15

129-PRIŠTINA (Yugoslavya)-(Lev.XXII:129)

-Kil	-(A2c) Düğme biçimli
-?	-(B11a) Parçalanmış menderes
-Yarısı kırık	-(İ.N) Starčevo
-?	-Priština Müzesi

MAKKAY 1984:46,No.196,fig.VIII:3(196)

130-SOFIA-SLATINA (Bulgaristan)-(Lev.XXII:130)

-Kil	-(Alc) Kesik piramidal saplı
-?	-(B11b) Basit menderes
-Tüm	-(İ.N)
-t.11cm.	-?

PETKOV 1961:72,fig.8:3

131-GRABOVAC (Yugoslavya)-(Lev.XXII:131)

-Kil	-(Alc) Kesik piramidal saplı
-Açma D-4,çukur 1	-(B11b) Basit menderes
-Tüm	-(İ.N) Starčevo-Köröş
-y.4,5cm.	-?

MAKKAY 1984,24,No.77,fig.IX:1(77)

132-RUG BAIR (Yugoslavya)-(Lev.XXII:132)

-Kil	-(Alal.) Yayvan konik saplı
-?	-(B11b) Basit menderes
-Tüm	-(İ.N) Geç Starčevo
-t.4cm.	-?

MAKKAY 1984:48, No.205, fig.IX:5(205)

133-SUPSKA (Yugoslavya)-(Lev.XXII:133)

-Kil	-(A3c)Kesik küresel
-Sonda 1c/otkop.17	-(B11b) Basit menderes
-Tüm	-(İ.N) Starčevo kültürü
-t.3,9cm;y.1,6cm.	-Ulusal Müze, Belgrad.

MAKKAY 1984:55, No.236, fig.IX:4(236)

134-ALPÁR (Macaristan)-(Lev.XXII:134)

-Kil	-(A2bl.)Basık mala tutamak
-Çukur 1.13 veya 75.12	-(B11b) Basit menderes
-Tüm	-(İ.N) Köröş-Starčevo
-t.5,3cm.	-?

MAKKAY 1984:10, No.6, fig.IX:6(6)

135-HÓDMEZÓVÁSÁRHELY-VATA FARM (Macaristan)-(Lev.XXIII:135)

-Kil	-(Ala5.a.) Sapla taban boyutları birbirine yakın olanlar, tabanı kalın
-?	-(B11b) Basit menderes
-Sap ucu hafif kırık	-(İ.N) Köröş-Starčevo
-t.4cm.	-?

KUTZIAN 1944; pl.XLVI:2a-b

136-SZARVAS-SZAPPANOS (Macaristan)-(Lev.XXIII:136)

-Kil	-?
-?	-(B11b) Basit menderes
-Tabanı hafif kırık	-(İ.N) Körös-Starčevo
-?	-?

MAKKAY 1984:56, No.238, fig.IX:7(238)

137-SZOLNOK-SZANDA (Macaristan)-(Lev.XXIII:137)

-Kil	-(Ala5.a.) Sapla taban boyutları birbirine yakın olanlar tabanı kalın
-?	-(B11b) Basit menderes
-Tüm	-(İ.N) Körös-Starčevo
-?	-?

MAKKAY 1984:57, No.243, fig.A(243)

138-SESKLO (Yunanistan)-(Lev.XXIII:138)

-Taş	-(A3b) Semerdam
-Açma I	-(B11b) Basit menderes
-Tüm	-(O.N) Sesklo
-t.2,16x2,15cm;b.d.0,1cm.	-Volos Müzesi

PINI 1975:585, No.714

139-SZAKÁLY-TÖRÖKCSÓ (Macaristan)-(Lev.XXIII:139)

-Kil	-(Ala1.) Yayvan konik saplı
-?	-(B11b) Basit menderes
-Tüm	-(İ.N) Körös-Starčevo
-t.4cm;y.2,2cm.	-Balogh Ádám Müzesi, Szekszárd

MAKKAY 1984:55, No.237, fig.XV:2(237)

140-DOXAT TEPE (Yunanistan)-(Lev.XXIII:140)

- Kil (A2c) Düğme biçimli, deliksiz
- Yüzey (B11b) Basit menderes
- Sapın bir kısmı ve taban kırık (S.N)
- t.6,4cm. -?

MAKKAY 1984:29, No.110, fig.XII:10(110)

141-FRUMUSICA (Romanya)-(Lev.XXIII:141)

- Kil (A1c) Kesik piramidal saplı
- Açma I, tab11, d.40cm. (B11b) Basit menderes
- Tüm (En.) Cucuteni A kültürü
- t.4,4cm. -?

MAKKAY 1984:23, No.73, fig.XXIII:5(73)

142-KIRDŽALI (Bulgaristan)-(Lev.XXIV:142)

- Kil (A1a5.b.) Sapla taban boyutları birbirine yakın olanlar tabanı ince
- ? (B11c) Karmaşık menderes
- Tüm (I.N)
- ? -?

MAKKAY 1984:68, No.294, fig.XXIX:2(294)

143-SESKLO (Yunanistan)-(Lev.XXIV:143)

- Kil (A2b2.) Mala biçimi
- A 3, güneydoğu Akropol (B11c) Karmaşık menderes
- Tüm (O.N) Sesklo kültürü
- t.11cm. -Volos Müzesi

TSOUNTAS 1908:339,340, fig.271

ZERVOS 1962:fig.296,297:b

144-USTA NAD DRIM (Yugoslavya)-(Lev.XXIV:144)

-Kil	-?
-?	-(B11c) Karmaşık menderes
-Tüm	-(En.) Porodin grup
-t.7,5 ve 4,5cm.	-?

MAKKAY 1984:63, No.274, fig.XIII:5(274)

145-ALMYROS (Yunanistan)-(Lev.XXIV:145)

-Kil	-(A2c) Düğme biçimi
-?	-(B12a) Basit menderes benzeri
-Tüm	-(I.N)
-t.6,4x6,1cm.	-Volos Müzesi

PINI 1975:591, No.718

146-NESSONIS (Yunanistan)-(Lev.XXIV:146)

-Taş	-(A2c) Düğme biçimli
-?	-(B12a) Basit menderes benzeri
-Tüm	-(I.N) Protosesklo kültürü
-t.3,3cm.	-Larissa Müzesi

PINI 1975:406, No.514

THEOCHARIS 1973:272, pl.XX

147-NESSONIS (Yunanistan)-(Lev.XXV:147)

-Taş	-(A2c) Düğme biçimli
-?	-(B12a) Basit menderes benzeri
-Tüm	-(I.N) Protosesklo kültürü
-t.5,6x3,3cm., y.1,8cm.
b.2.0,3cm.	-Volos Müzesi

PINI 1975:596, No.723

148-PHILIA (Yunanistan)-(Lev.XXV:148)

- Kil -?
 -? -(B12a) Basit mendres benzeri
 -Baskı yüzü hafif kırık -(I.N) Protosesklo kültürü
 -t.4,8cm. -?

THEOCHARIS 1959:64,fig.28:2

149-PYRASSOS (Yunanistan)-(Lev.XXV:149)

- Taş -(A3b) Semerdam biçimli
 -tab.I -(B12a) Basit menderes benzeri
 -Tüm -(I.N) Protosesklo kültürü
 -t.3,3x3cm. -Volos Müzesi

THEOCHARIS 1959:64,fig.28:1

THEOCHARIS 1973:fig.272:c

ZERVOS 1962:fig.298

PINI 1975:593, No.720

150-SESKLO (Yunanistan)-(Lev.XXV:150)

- Kil -(A3a) Tablasal biçimli
 -? (B12a) Basit menderes benzeri
 -Tüm -(I.N) Protosesklo kültürü
 -t.4,3x3,1cm.,y.1,35cm. -Volos Müzesi
 b.d.0,5cm.

THEOCHARIS 1973:pl.XX

PINI 1975:587, No.713

151-TSANGLI MAGULA (Yunanistan)-(Lev.XXV:151)

- Kil -?
 -Yüzey -(B12a) Basit menderes benzeri
 -Tüm -(I.N) Protosesklo
 -t.6,5cm. -Volos Müzesi

THEOCHARIS 1973:fig.211a-b

PINI 1975:592, No.719

152-ACHILLEION (Yunanistan)-(Lev.XXV:152)

- Alabaster -?
 -111b veya IVa safhası -(B12a) Basit menderes benzeri
 *Tüm -(O.N) Sesklo kültürü
 -t.7,5 ve 4,5cm. -?
 MAKKAY 1984:9, No.1, fig.XIII:4(1)

153-NEA NIKOMEDEIA (Yunanistan)-(Lev.XXVI:153)

- Kil -(Ala3.a.) Kenarları hafif içe
 çekik konik saplı
 -D7-E7 -(B12b) Karmaşık menderes benze
 ri
 -Tüm -(I.N)
 -t.3,7cm. -Verria Arkeoloji Müzesi

PINI 1975:566, No.691

154-ZERELIA (Yunanistan)-(Lev.XXVI:154)

- Taş -?
 -Yüzey -(B12b) Karmaşık menderes ben-
 zeri
 -Baskı yüzü kırık -(I.N)
 -? -?

THEOCHARIS 1973:pl.XX

155-PERNİK (Bulgaristan)-(Lev.XXVI:155)

- Kil -(Ala3.b.) Kenarları belirgin
 içeçekik konik saplı
 -? -(B12b) Karmaşık menderes ben-
 zeri
 -t.5,2cm., y.2,6cm. -?
 * Tüm -(I.N) Karanovo I-II

MAKKAY 1984:69, No.300, fig.XXIX:5(300)

156-TEČIĆ (Yugoslavya)-(Lev.XXVI:156)

-Kil	-(Ala3.b.) Kenarları belirgin
içe çekik konik saplı
-?	-(B12b) Karmaşık menderes beN-
zeri
-Tüm	-(I.N) Könös-Starčevo kültürü
-t.4,2cm.,y.4,1cm.	-?

GALOVIC 1962-63:8,tf.II:4

LAZAROVICI 1971:fig.7:5

157-ENDRÖD-SZUJÓKERESZT (Macaristan)-(Lev.XXVI:157)

-Kil	-(Ala5.a.) Sapla taban boyutlar
binbirine yakın olanlar,tabanı
kalın
-Açma IX/1977,çukur 1	-(B12b) Karmaşık menderes ben-
zeri
-Sap kırık	-(I.N) Körös-Starčevo kültürü
-t.5,8x4,6cm.	-Tessedik Samuel Müzesi,Szarvas

MAKKAY 1984:19,20,No.53,fig.III:9(53)

158- ? (Yunanistan)-(Lev.XXVII:158)

-Kil(?)	-?
+?	-(B13) "X" motifi
-Tüm	-(I.N)
-?	-?

THEOCHARIS 1973:299,pl.XX

159-MALA TUMBA (Yugoslavya)-(Lev.XXVII:159)

-Kil	-(Ale) Tabanı kaideli, saplı
-Açma II	-(B13) "X" motifi
-Tüm	-(En.) Porodin grubu
-y.4,5cm.	-?

MAKKAY 1984:62,No.269,figXV:3(269)

168- ? (Yunanistan)-(Lev.XXVIII:168)

-Kil , -?
 -? -(B14) Haç motifi
 -Tüm -(IN)
 -? -?

THEOCHARIS 1973:pl.XX

169-ARGISSA MAGULA (Yunanistan)-(Lev.XXVIII:169)

-Kil -(Ala3.b.) Kenarları belirgin
 içecek konik saplı
 -tab.XXVIIIb., 11 açması -(B15a) ~~iki~~ Oluklu bezek
 -t.4x1,5cm.y.3,5cm. -Larissa müzesi

PINI 1975:407, No.515

170-NEA NIKOMEDEIA (Yunanistan)-(Lev.XXVIII:170)

-Kil -(Ala1.) Yayvan konik
 -D9/2 -(B15a) Haçer motifi
 -Tüm -(IN)
 -E. 2x3,8cm.,y.2,7cm. -Verria Arkeoloji müzesi

PINI 1975:583, No.711

171-GALABNIK (Bulgaristan)-(Lev.XXVIII:171)

-Kil -(Ala1.) Yayvan konik
 -Horizon II -(B15a) Oluklu bezek
 -Tüm -(I.N) Karanovo II
 -t.7cm. -?

PAVUK-COCHADZIEV 1984:210,221,Abb.19:2a-b

172-GRADESHNITZA (Bulgaristan)-(Lev.XXIX:172)

- Kil -?
- tab.B -(B15b) Kesişen hatlar
- Tüm -(I.N) Karanovo I-II
- ? -?

MAKKAY 1984:24, No.80, fig.X:9(80)

173-ZELENIKOVO (Yugoslavya)-(Lev.XXIX:173)

- Kil -(A1c) Kesik püskülde saplı
- ? -(B15b) İkiye bölünmüş alanda çizgiler
- Tüm -(I.N) Starčevo kültürü
- t.3,2cm. -?

GALOVIC 1967:141,149, pl.XII:2

174-HÓDMEZÓVÁSÁRHELY-VATA FARM (Macaristan)-(Lev.XXIX:174)

- Kil -(A1b) Kesik konik saplı
- ? -(B15b) Simetrik şekillerx
- Tüm -(I.N) Körös-Starčevo
- t.4cm. -Tornyai Janos Müzesi,
Hodmezovasarhely

KUTZIAN 1944:pl.XLVI:1a-b

175-HÓDMEZÓVÁSÁRHELY-ZSOLDOS FARM (Macaristan)-(Lev.XXIX:175)

- Kil -(A1a) Ayak biçimli saplı
- Çukur -(B15b) Kesişen eğik hatlar
- Tüm -(I.N) Körös-Starčevo
- t.5,8cm. -Tornyai Janos Müzesi,
Hodmezovasarhely

KUTZIAN 1944:pl.XLVI:7a-b

176-CHIŞODA VECHE (Romanya)-(Lev.XXIX:176)

-Kil	-(A1d) Ayak biçimli saplı
-?	-(B15b) Açık üçgenler
-Tüm	-(O.N)
-t.7cm.	-?

MAKKAY 1984:70,no.307,fig.C

177-TORDOS (Romanya)-(Lev.XXIX:177)

-Kil	-(A2a4.) Çekiç tutamak, tepesi yuvarlak
-?	-(B15b) Dönde bölünmüş alanda üçgenler
-Tüm	-(O.N) Vinča +Tordos kültürü
-t.3,4cm.,y.4cm.	

MAKKAY 1984:60,No.263,fig.XVI:3(263)

178-EUTRESSIS (Yunanistan)-(Lev.XXX:178)

-Kil	-(A2c) Büğme biçimli
-¼ çukuru	-(B15b) Göz motifi
-tutamağı kırık	-(S.N)
-t.5,05x3,3cm.,y.1,2cm.	-Theben Müzesi

CASKEY-CASKEY 1960:135,161,taf.52,11.47

PINI 1975:556,No.681

179-KARANOVO (Bulgaristan)-(Lev.XXX:179)

-Kil	-?
-?	-(B15b) Dörde bölünmüş alanda çizgiler
-Tüm	-(En.) Karanovo VI
-t.6cm.	-?

MAKKAY 1984:31,No.121,fig.XXIII:6(121)

180-GOLEMA TUMBA (Yugoslavya)-(Lev.XXX:180)

-Kil	-Konik saplı
-?	-(B15b) Pəzalel hatlar
-Tüm	-(En.) Porodin grubu
-y.4,3cm.	-?

MAKKAY 1984:61, No.266, fig.XV:7(266)

181-PORODIN TUMBA (Yugoslavya)-(Lev.XXX:181)

-Kil	-Konik saplı
-?	-(B15b) Gelişigüzel Hatlar
-Tüm	-(En.) Porodin grubu
-y.4cm.	-?

MAKKAY 1984:45, No.193, fig.XIV:7(193)

182-AZMAŠKA MOGILA (Bulgaristan)-(Lev.XXXI:182)

-Kil	-(Ala4.a.) Yüksek konik saplı
tabanı dar
-?	-(B15c) Bezeksiz
-Tüm	-(I.N) Karanovo I-II
-?	-?

MAKKAY 1984:11, No.10, fig.XI:8(10)

183-KIRDŽALI (Bulgaristan)-(Lev.XXXI:183)

-Kil	-(Ala4.a.) Yüksek konik saplı
tabanı dar
-?	-(B15c) Bezeksiz
-Tüm	-(I.N) Karanovo I-II
-?	-?

MAKKAY 1984:68, No.297, fig.XXIX:3(297)

184-PERİENI (Romanya)-(Lev.XXXI:184)

-Kil	-(Ala4.c.) Yüksek konik, tabanı küt
-?	-(B15c) Bezeksiz
-Sap ucu kırık	-(I.N) Körös-Starčevo
-y.5,1cm.	-?

MAKKAY 1984:43, No.184, fig.XI:1(184)

185-ZÁUAN-ZOVÁNY (Romanya)-(Lev.XXXI:185)

-Kil	-(A2a1.) Çekiç tutamak tepesi dü
-Açma 4,d.95cm.	-(B15c) Bezeksiz
-Taban ucu kırık	-(I.N)
-?	-?

MAKKAY 1984:65, No.284, fig.V:12(284)

186-DEÁVANZA-KATONAFÖLDEK (Macaristan)-(Lev.XXXI:186)

-Kil	-(Ala4a) Yüksek konik saplı tabanı dar
-Açma II	-(B15c) Bezeksiz
-Sap ucu kırık	-(I.N) Körös-Starčevo
-t.3cm.	-?

MAKKAY 1984:18, No.46, fig.XI:6(46)

187-CSONGRÁD-PAPP ISTVÁN FARM (Macaristan)-(Lev.XXXI:187)

-Kil	-(Ala4.b.) Yüksek konik tabanı yayvan
-Yüzey	-(B15c) Bezeksiz
-Tüm	-(I.N) Körös-Starčevo
-t.7,3cm.	-Csongrád yerel Müzesi

MAKKAY 1984:17, No.41, fig.XI:7(41)

188-ENDRÖD-SZUJÓKERESZT (Macaristan)-(Lev.XXXI:188)

-Kil	-(Ale) Tabanı kaideli, saplı
-Açma V	-(B15c) Bezeksiz
-Sap ucu kırık	(I.N) Körös-Starčevo
-t.4,8cm.,y.4,4cm.	-Tessedik Samuel Müzesi, Szarvas
- MAKKAY 1984:20, No.56, fig.XI:2(56)

189-ENDRÖD-SZUJÓKERESZT (Macaristan)-(Lev.XXXI:189)

-Kil	-(Ale) Tabanı kaideli saplı
-Açma XXVII	-(B15c) Bezeksiz
-Sap ucu kırık	-(I.N) Körös-Starčevo
-t.3,4cm.,y.3,3cm.	-Tessedik Samuel Müzesi, Szarvas
- MAKKAY 1984:21, No.57, fig.XI:3(57)

190-GRACANICA-GLADNICE (Yugoslavya)-(Lev.XXXI:190)

-Kil	-(Alc) Kesik piramidal saplı
-?	-(B15c) Bezeksiz
-Tüm	-(I.N) Körös-Starčevo
-?	-?

MAKKAY 1984:24, No.78, fig.XI:5(78)

191-GRIVAC (Yugoslavya)-(Lev.XXXII:191)

-Kil	-(Ala2.) Yüksekçe konik saplı
-?	-(B15c) Bezeksiz
-Tüm	-(I.N) Körös-Starčevo
-?	-?

MAKKAY 1984:25, No.84, fig.XXII:9(84)

192-GRIVAC (Yugoslavya)-(Lev.XXXII:192)

-Kil	-(Ala2.) Yüksekçe konik saplı
-?	-(B15c) Bezeksiz
-Sap ve taban kırık	-(I.N) Körös-Starčevo kültürü
-?	-?

MAKKAY 1984:25, No.85, fig.XXII:5(85)

193-HÓDMEZÓVÁSÁRHELY-VATA FARM (Macaristan) (Lev.XXXII:195)

-Kil	-(Ala4.b.) Yüksek konik saplı,
tabanı yayvan
-?	-(B15c) Bezeksiz
-Tüm	-(I.N) Körös-Starcevo kültürü
-t.2,4cm.	-Tornyai Janos Müzesi
Hódmezővásárhely

KUTZIAN 1944:fig.XLVI:6

194-STARČEVO (Yugoslavya)-(Lev.XXXII:194)

-Kil	-(Ala4.b.) Yüksek konik saplı
tabanı yayvan
-Çukur 5A	-(B15c) Bezeksiz
-Tüm	-(I.N) Geç Starčevo kültürü
-t.8,3cm.,y.9,1cm.	-?

MAKKAY 1984:55, No.235, fig.XI:9 (235)

195-TORDOS (Romanya)-(Lev.XXXII:195)

-Kil	-(Ala2.) Yüksekçe konik saplı
-?	-(B15c) Bezeksiz
-Tüm	-(O.N) Vinča Tordos kültürü
-t.2,4-3,3cm.	-?

MAKKAY 1984:59, No.255, fig.XVI:9(255)

○ 196-TORDOS (Romanya)-(Lev.XXXII:196)

-Kil	-(Ala2.) Yüksekçe konak saplı
-?	-(B15c) Bezeksiz
-Tüm	-(O.N) Vinča Tordos kültürü
-?	-?

MAKKAY:1984:59, No.252, fig.XVI:7(252)

○ 197-TORDOS (Romanya)-(Lev.XXXII:197)

-Kil	-(Ala2.) Yüksekçe konik saplı
-?	-(B15c) Bezeksiz
-Tüm	-(O.N) Vinča Tordos kültürü
-t.2,7cm.	-?

MAKKAY 1984:59, No.253, fig.XVI:8(253)

○ 198-TORDOS (Romanya)-(Lev.XXXII:198)

-Kil	-(Ala2.) Yüksekçe konik saplı
-?	-(B15c) Bezeksiz
-Tüm	-(O.N) Vinča Tordos kültürü
-t.3cm.	-?

MAKKAY 1984:59, No.256, fig.XVI:6(256)

○ 199-TORDOS (Romanya)-(Lev.XXXII:199)

-Kil	-(Ala5.b.) Sapla taban boyutları birbirine yakın olanlar tabanı ince
-?	-(B15c) Bezeksiz
-Sap ucu kırık	-(O.N) Vinča Tordos kültürü
-?	-Deva Yerel Müzesi

MAKKAY 1984:59, No.257, fig.XVI:11(257)

200-TORDOS (Romanya)-(Lev.XXXIII:200)

-Kil	-(A1a5.b.) Sapla taban boyut-
ları birbirine yakın olanlar
tabanı ince
-?	-(B15c) Bezeksiz
-Sap ucu kırık	-(O.N) Vinča Tordos kültürü
-?	-Deva yerel Müzesi

MAKKAY 1984:60, No.258, fig.XVI:10 (258)

o 201-TORDOS (Romanya)-(Lev.XXXIII:201)

-Kil	-(A1e) Tabanı kaideli, saplı
-?	-(B15c) Bezeksiz
-Tüm	-(O.N) Vinča Tordos kültürü
-t.2,2-2,4cm.	-?

MAKKAY 1984:60, No.262, fig.XVI:4(262)

o 202-TORDOS (Romanya)-(Lev.XXXIII:202)

-Kil	-(A1e) Tabanı kaideli, saplı
-?	-(B15c) Bezeksiz
-Tüm	-(O.N) Vinča Tordos kültürü
-t.2,4cm.	-?

MAKKAY 1984:60, No.261, fig.XVI:5(261)

203-TORDOS (Romanya)-(Lev.XXXIII:203)

-Kil	-(A2a4.) Çekiç tutamak tepesi
yuvarlak
-?	-(B15c) Bezeksiz
-Tüm	-(O.N) Vinča Tordos kültürü
-y.2,3cm	-?

MAKKAY 1984:60, No.264, fig.XVI:2(264)

204-TORDOS (Romanya)-(Lev.XXXIII:204)

-Kil	-(Ala4.b.) Yüksek konik saplı,
tabanı yayvan
-?	-(B15c) Bezeksiz
-Tüm	-(O.N) Vinča Tordos kültürü
-t.5cm.	-?

MAKKAY 1984:60, No.259, fig.XVI:14(259)

205-TORDOS (Romanya)-(Lev.XXXIII:=05)

-Kil	-Kalın saplı
-?	-(B15c) Bezeksiz
-Tüm	-(O.N) Vinča Tordos kültürü
-t.4cm.	-?

MAKKAY 1984:60, No.260, fig.XVI:13(260)

206-SERVIA (Yunanistan)-(Lev.XXXIII:206)

-Kil	-(Ala5.b.) Sapla taban boyut-
ları birbirine yakın olanlar
tabanı ince
-?	-(B15c) Bezeksiz
-Tüm	-(S.N)
-t.5,5cm.	-?

HEURTLEY 1959:165,246, fig.35:5, pl.XI:355

207-RUSE (Bulgaristan)-(Lev.XXXIII:207)

-Kil	-(Ala3.a.) Kenarları hafif içe
çekik konik saplı
-?	-(B15c) Bezeksiz
-Tüm	-(En.) Karanovo VI
-t.4,8cm., y.5,3cm.	-?

GEORGIEV-ANGELOV 1957:88,90, fig.48:2

208-GOLEMA TUMBA (Yugoslavya)-(Lev.XXXIII:208)

-Kil	-(Ala3.b.) Kenarları belirgin
içecekik konik saplı
-?	-(B15c) Bezeksiz
-Tüm	-(En.) Porodin kültürü
-y.3,5cm.	-?

MAKKAY 1984:61, No.267, fig.XV:4(267)

209-PORODIN TUMBA (Yugoslavya)-(Lev.XXXIII:209)

-Kil	-(Ala2.) Yüksekçe konik saplı
-?	-(B15c) Bezeksiz
-Tüm	-(En.) Porodin grubu
-?	-?

MAKKAY 1984:45, No.191, fig.XIV:5(191)

210-BIKOVO-DONČOVA MOGILA (Bulgaristan)-(Lev.XXXIV:210)

-Kil	-(Ala4.c.) Yüksek konik sap,
tabanı küt
-?	-(B15c) Bezeksiz
-Tüm	-(En.) Gumelnița kültürü
-t.2,4cm.	-?

MAKKAY 1984:13, No.18, fig.XXII:12(18)

211-BIKOVO-DONČOVA MOGILA (Bulgaristan)-(Lev.XXXIV:211)

-Kil	-(Ald) Ayak biçimi, saplı
-?	-(B15c) Bezeksiz
-Tüm	-(En.) Gumelnița kültürü
-t.6,5cm.	-?

MAKKAY 1984:13, No.20, fig.XXIV:2(20)

212-DEVE BARGAN (Bulgaristan)-(Lev.XXXIV:212)

-Kil	-(Ala3.b.) Kenarları belirgin
içeçekik konik saplı
-?	-(B15c) Bezeksiz
-Tüm	-(En.) Gumelnița kültürü
-t.4,6cm.	-?

POPOV 1922-1925:fig.147

213-EZEROVO (Bulgaristan)-(Lev.XXXIV:213)

-Kil	-?
-?	-(B15c) Bezeksiz
-Tüm	-(En.) Gumelnița IIc-IIIc
-?	-?

TODOROVA-TONGEVA 1975:42, taf.9:7

o 214-JASSA TEPE (Bulgaristan)-(Lev.XXXIV:214)

-Kil	-(Ala2.) Yüksekçe konik saplı
-?	-(B15c) Bezeksiz
-Tüm	-(En.) Gumelnița kültürü
-?	-?

MAKKAY 1984:44, No.187, fig.XXII:1(187)

215-KREMENYAK HILL-COKA/COKA (Yugoslavya)-(Lev.XXXIV:215)

-Beyaz mermer	-(A2al.) Çekiç tutamak tepesi
düz
-?	-(B15c) Bezeksiz
-Sap ucu biraz kırık	(S.N) Tisza III kültürü
-t.7cm.	-?

MAKKAY 1984:17, No.40, fig.XXIV:6(40)

216-HÄBÄŞEŞTI (Romanya)-(Lev.XXXIV:216)

-Kil	-(Ala2.) Yüksekçe konik
-?	-(B15c) Bezeksiz
-t.4,5 cm.	-(En.) Cucuteni A
-Tüm	-?

MAKKAY 1984:26, No.92, fig.XXII:4(92)

217-OLTENI (Romanya)-(Lev.XXXIV:214)

-Kil	-(Ala4.b.) Yüksek konik saplı
tabanı yayvan
-?	-(B15c) Bezeksiz
-Tüm	-(En.) Ariuşd kültürü
-t.5 cm.	-Sepsiszentgyörgy/Sfintul
Gheorghe Müzesi

MAKKAY 1984:43, No.181, fig.XVIII:7(181)

BIBLIYOGRAFYA

ADAMS, Mc R.

- 1982 La Rivoluzione Urbana: Mesopotamia Antica e Messico Preispanico. Torino (Evolution of Urban Society. Chicago, 1966)

BITTEL, K.

- 1976 Les Hittites. Paris

BRAIDWOOD, R. J-L. BRAIDWOOD

- 1960 Excavations in the Plain of Antioch I. Chicago

BRAY, W-D. TRUMP

- 1979 The Penguin Dictionary of Archaeology. London

CASKEY, J. L-E. G. CASKEY

- 1960 "The Earliest Settlements at Eutresis. Supplementary Excavations, 1958," HESPERIA 29:126-167

DAUX, G.

- 1968 "Chronique des Fouilles et Decouvertes Archeologiques en Grece en 1967," Bulletin de Correspondance Hellenique XCII:711-1136 (Dikili Tash, s. 1062*1077)

DETEV, P.

- 1968 "Traces de Civilisation de Razkopanitsa en Transylvanie," APULUM 7:61-90

DETEV, P.

- 1971 "Donnees archeologiques de la Continuite de la culture du tell Razkapanitza pres du Village Manole, dep. de Plovdiv," Studia Balcanica 5:93-105

ESİN, U.

- 1970 "Tepecik Kazısı 1968 Yılı On Raporu," Keban Projesi 1968 Yaz Çalışmaları. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Keban Projesi yay. seri I no.1, Ankara

ESİN, U

- 1983 "Zur Datierung der vorgeschichtlichen Schichten von Değirmentepe bei Malatya in der östlichen Türkei," Beiträge zur Altertumskunde Kleinasien. Festschrift für Kurt Bittel, s.175-190 Mainz a.R.

FERIOLI, P-E. FIANDRA-S. TUSA

- 1979 "Stamp Seals and the Functional Analysis of their Sealings at Shahr-i Sokhta II-III, (2700-2200 B.C.)," J.E. Van Lohuizen-De Leuw edd., South Asian Archaeology 1975:7-26

FLORESCU, R.

- 1980 Preistoria Daciei: Stra moşii romanilor, Vestigii milenare de cultura si arta. Bucureş

GALOVIC, R.

1960-61 "Station Neolitique a Tecic pres Kragujevac,"
Zbornik Radova Narodnog Muzeja III:31-46

1962-63 "Neue Funde der Starcevo-Kultur in Mittel-
serbien und Makedonien: I Tecic-Ein neoli-
tische Siedlung bei Kragujevac (Mittel Serbien),"
Bericht der Römisch-Germanischen
Kommission 43-44:1-29

1967 "Zelenikovo," Zbornik Radova Narodnog
Muzeja V:127-152

GAUL, J. H.

1948 "The Neolithic Period in Bulgaria,"
American School of Prehistoric Research 16
Cambridge

GEORGIEV, G.

1981 "Die neolitische Siedlung bei Cavdar, Bezirk
Sofia," Bulletin de l'Institut D'Archeologie
XXXVI:63-109

GEORGIEV, G-N. ANGELOV

1957 "Ausgrabungen des Siedlungshügels bei Russe
in den Jahren 1950bis-1953," Bulletin de
l'Institut Archeologique Bulgare XXI:41-128

GIANNOPOULOS, N. I.

1913 "Zwei prahistorische Siegel," Athenische
Mitteilungen XXXVIII:29-30

GIMBUTAS, M.

1982 The Goddesses and Gods of old Europe, Myths
and Cult images. London

GOLDMAN, H.

1956 excavations at Gözlükule, Tarsus II. Princeton
Princeton

HARTUCHI, N.

1959 "Sapaturile archeologice de la Brailita,"
Materiale si Cercetari Archeologice V:221-
230

HARTUCHI, N-T. DRAGOMIR

1957 "Sapaturile archeologice de la Brailita,
Papport Preliminar," Materiale si Cercetari
Archeologice III:129-148

HEURTLEY, W. A.

1959 Prehistoric Macedonia. Cambridge

HOMES-FREDERIQ, D.

1970 Les Cachets Mesopotamiens Protohistorique.
Leiden

IVANOV, S. I.

1978

"Frühchalkolitische Graber bei Varna,"

Bulletin du Musée National a Varna 14(XXIX):

81-93

KANSU, Ş. A.

1940

Etiyokusu Hafriyatı Raporu. (1937). Ankara

KOŞAY, H. Z.

1934

"T.C. Maarif Vekaletince yaptırılan Ahlatlıbel

Hafriyatı," Türk Tarih Arkeologya ve Etno-

grafya Dergisi II:3-100

KUTZIAN, I.

1944

A Koros-Kultura. Budapest

LAZAROVICI, G. H.

1971

"Faza a IV-a culturii Starcevo-Criş Kultur

im Banat," (Die IV. Phase der Starcevo-Criş

Kultur im Banat) Acta Musei Napocensis VIII:

409-4222

LLOYD, S-F. SAFAR

1945

"Tell Hassuna: Excavations by Iraq Govern-

ment General of Antiquities in 1943 and

1944," Journal of Near Eastern Studies IV:

255-289

MAKKAY, J.

1984 Early Stamp Seals in South-East Europe.
Budapest

MARINESCU-BILCU, S.

1981 "IRPEȘTI, From Prehistory to History in
Eastern Romania," British Archaeological
Reports, International Series 107

MELLAART, J.

1964 "Excavations at Çatal Höyük 1963,"
Anatolian Studies XIV:39-121

NIKOLOVA, J.-N. ANGUELOV

1961 "Les Fouilles de la Grotte Emen,"
Bulletin de L'Institut Archeologique Bulgare
24:316

OZGÜÇ, N.

1968 Kanış Karumu Iı katı Mühürleri ve Mühür
Baskıları. Ankara

PASSEK, T. S.

1949 "Periodisation of the Tripolje Settlements,"
Materialy k Ispolneniyu na Arheologiyi SSSR

PAVUK, J.-M. COHADZIEV

- 1984 "Neolitische Tell siedlung bei Galabnik in WestBulgarien (Grabungsbericht der Jahre 1980-1982)," Slovenska Archeologia XXXII, 195-228

PETKOV, N.

- 1961 "Nouvelles donnees sur la Civilisation du neolitique des environs de Sofia," Archeologia 3:64-72

PETRESCU, M-DIMBOVITA

- 1957 "Sondage Stratigraphique de Perieni," Materiale și Cercetari Archeologice III: 65-82

PIGGOT, S.

- 1965 Ancient Europe, Edinburgh

PINI, I.

- 1975 Corpus der minoischen und mykenischen Siegel: Kleiner Griechische Sammlungen, Teil v-2, Berlin

POPESCU, D.

- 1935-36 "Les Fouilles de Cunești," DACIA V-VI:109
120

POPOV, R.

- 1914 "Le Tumulus de Denew pres du Village Salmanovo
Bulletin de la Societe Archeologique Bulgare I
148-225
- 1922-25 "Le tell de Deve Bargan, (pres de Tirnovo Seime)
Godisnik Na Narodnija Muzej Sofia 4:72-115

SCHACHERMEYR, F.

- 1955 Die altesten Kulturen Griechenlands. Stuttgart

SCHAMANDT-BESSERAT, D.

- 1978 "Gli Antecedenti della Scrittura," Le Scienze
(Scientific American'in Italyan baskısı) Vo. XXI
no. 120, yıl XI, Ağustos, s. 6-15

SZABO, K.

- 1934 "Keskemeti Muzeum asatasai I. Kisreti part,"
Archaeologia Ertesitö 61:9-39

THEOCHARIS, R.

- 1959 "Pyrassos," Thessalika 2:29-68
- 1973 Neolithic Greece. Athen

TOBLER, A. J.

- 1950 Excavations at Tepe Gawra, II. Philadelphia

TODOROVA, H.

- 1978 "The Eneolithic Bulgaria," British Archaeological Reports, International series 49

TODOROVA, H-G. TONCEVA

- 1975 "Die aneolitische Pfahlbausiedlung bei Ezerovo im Varnasse," GERMANIA 53:30-40

TRINGHAM, R.

- 1971 Hunters, Fishers and Farmers of Eastern Europe.
London

TSOUNTAS, Ch.

- 1908 Hai prohistorikai akropoleis Dimeniou kai Sesklou. Athen

VLASSA, N.

- 1975 "Noi contributii la problema influentelor orientale neolitice Transilvaniei,"
Acta Musei Napocensis XII:1-12

VULPE, R.

- 1957 IZVOARE: Sapaturile din 1936-48. Bukres

WACE, A. J. B-M. S. THOMPSON

- 1912 Prehistoric Tessaly. Being some account of Recent Excavations and explorations in North Eastern Greece from lake Kopais to the border of Macedonia. Cambridge

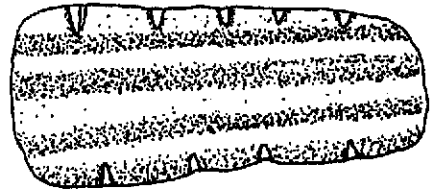
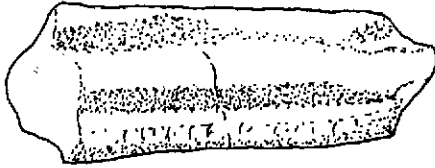
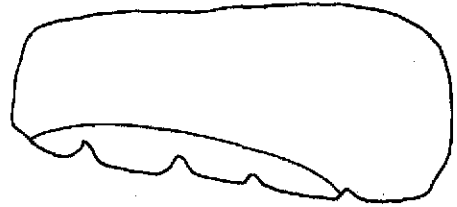
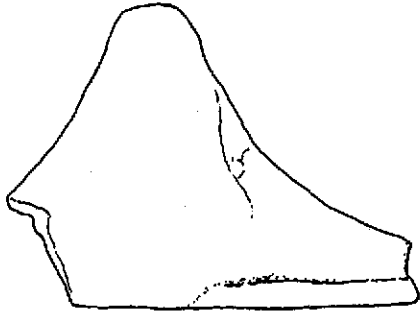
ZERVOS, Ch.

1962

Naissance de la Civilisation en Greece, Vol. I

Paris

LEVHALAR

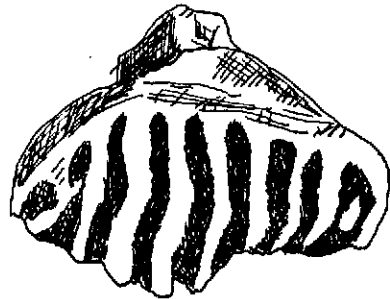
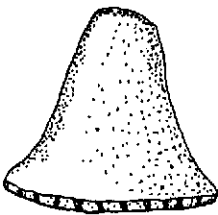

1

3

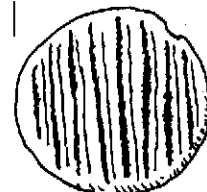
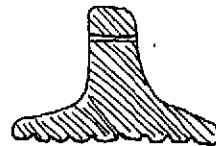

2

4

5

6

7

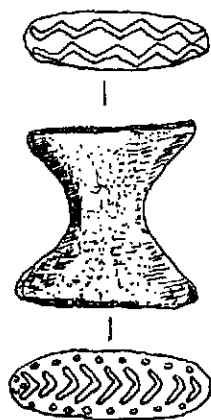
8

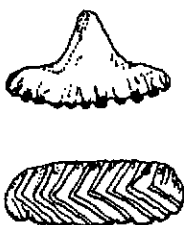
9

10

11

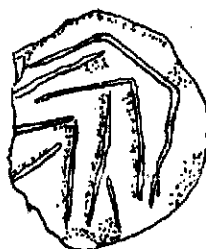
12

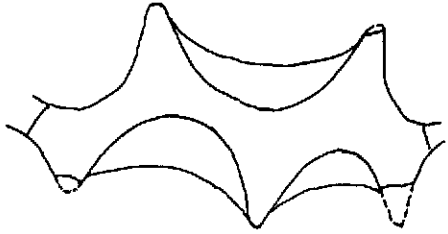
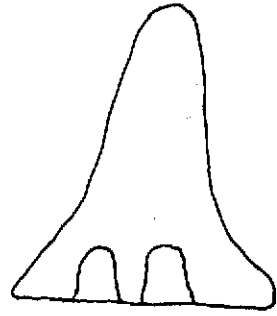
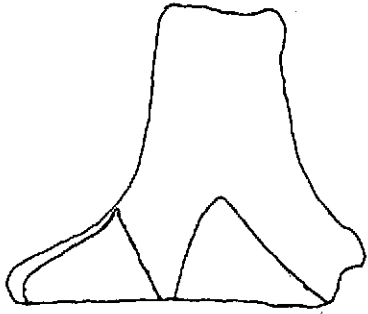
13

14

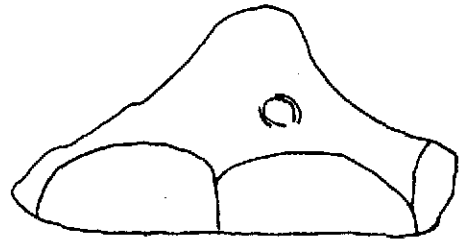
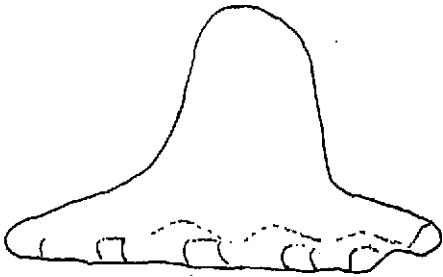
15

16

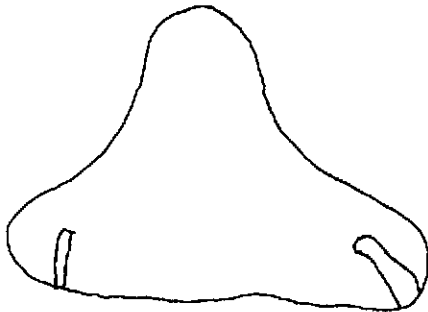
17

18

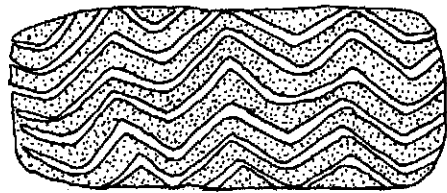
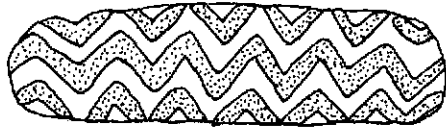
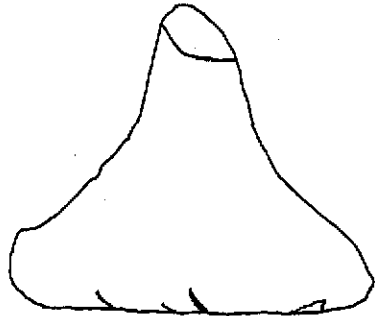
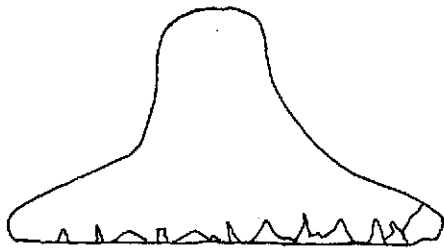
19

20

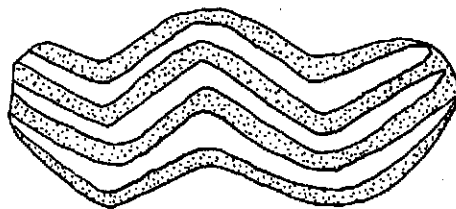
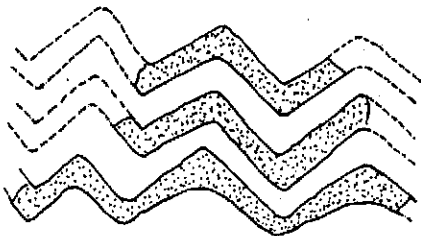
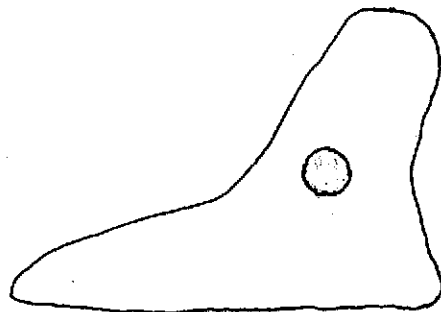
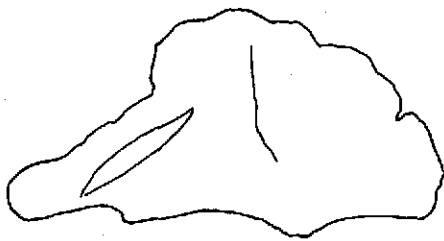

21

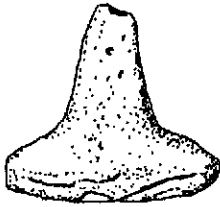
22

23

24

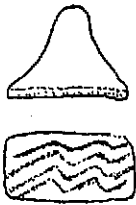
25

26

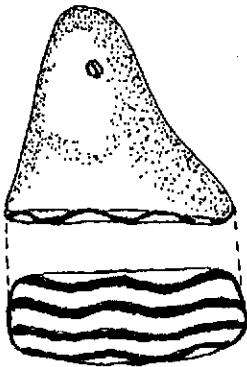
27

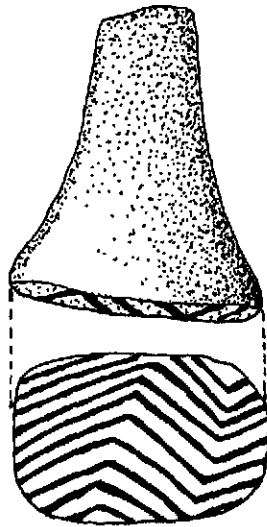
28

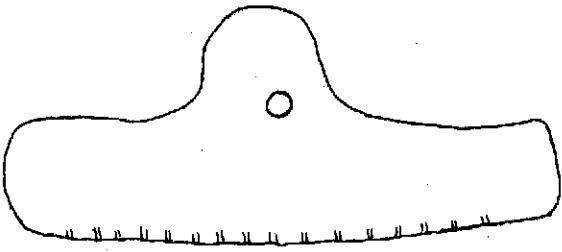
29

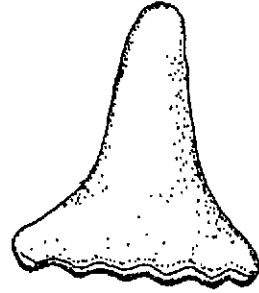
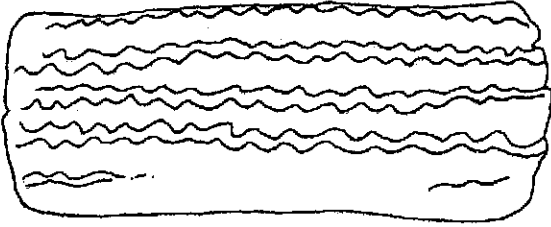
30

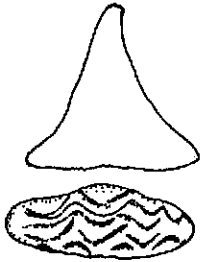
31

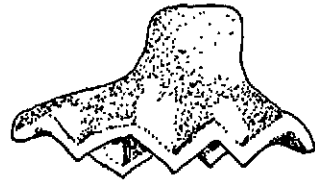
32

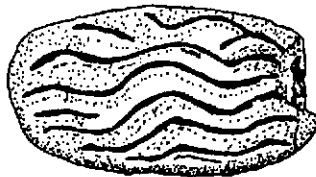
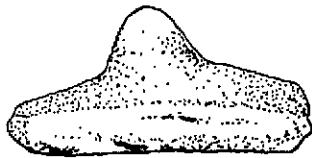
33

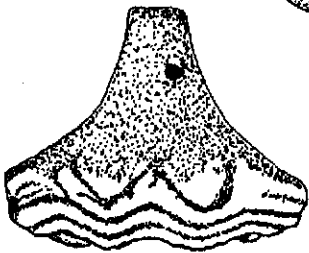
34

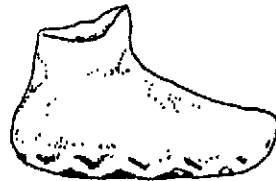
35

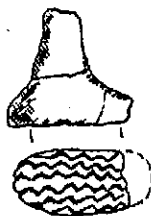
36

38

37

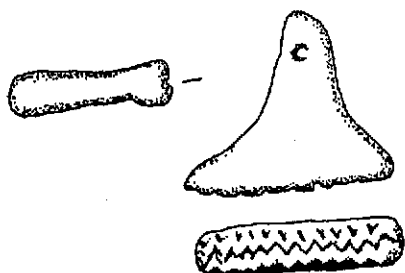
39

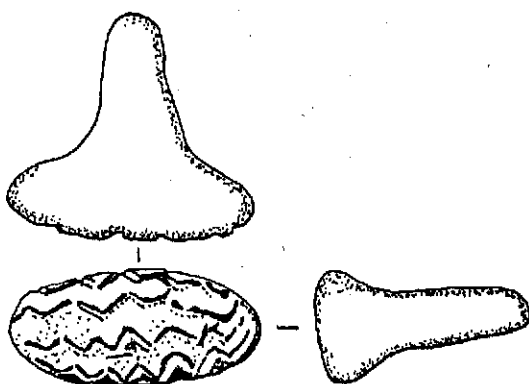
41

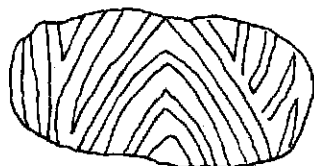
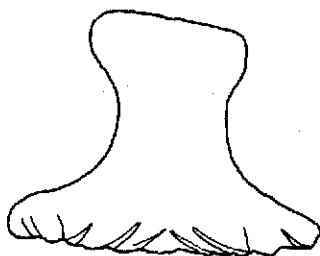
40

42

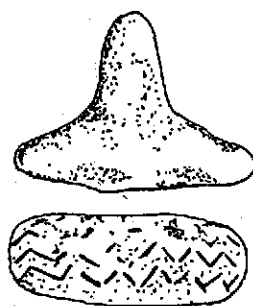
43

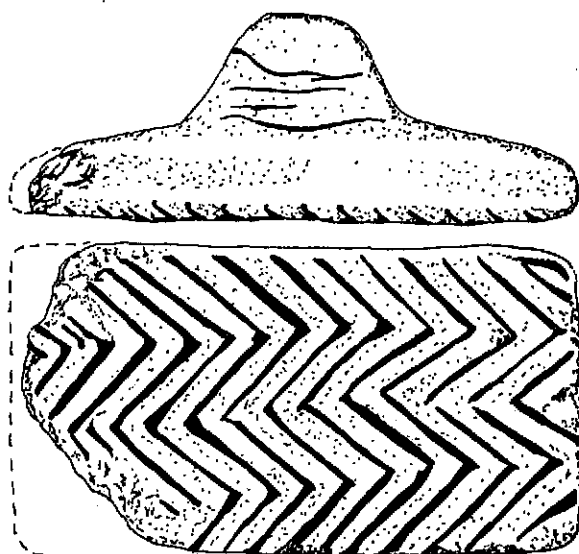
44

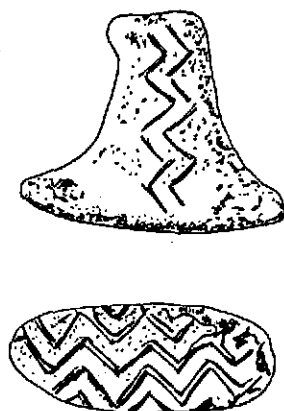
45

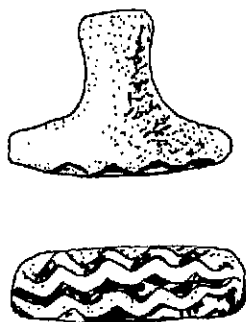
46

47

49

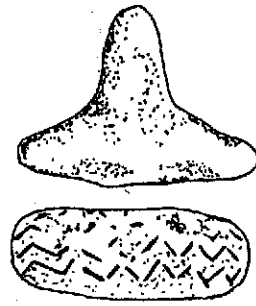
48

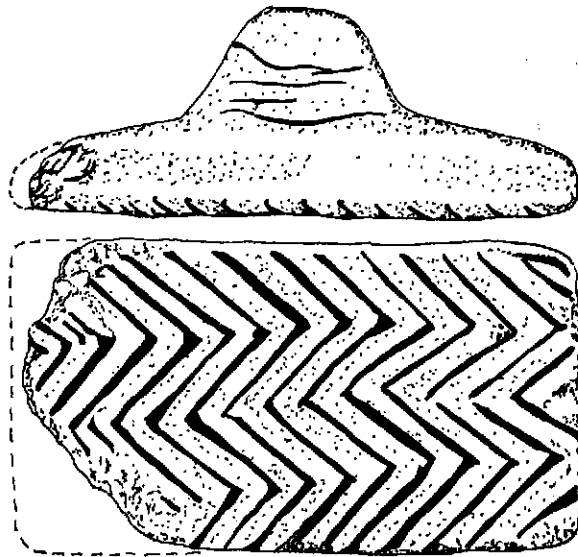
50

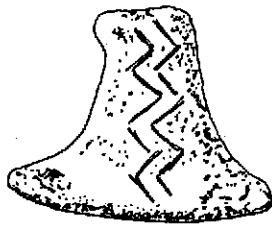
45

46

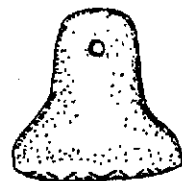
47

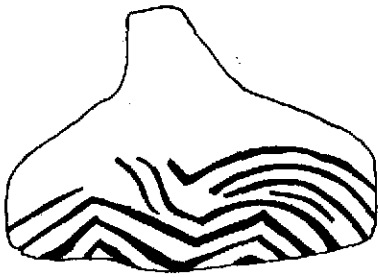
49

48

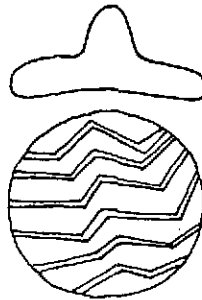
50

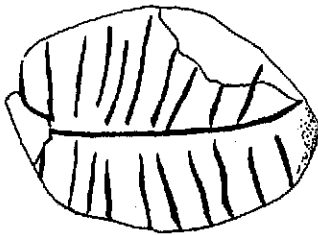
51

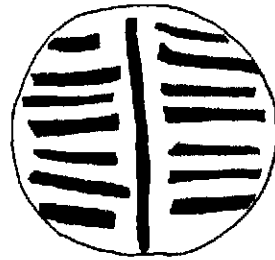
52

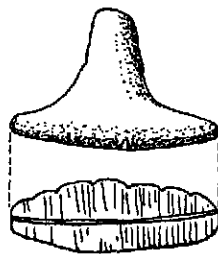
53

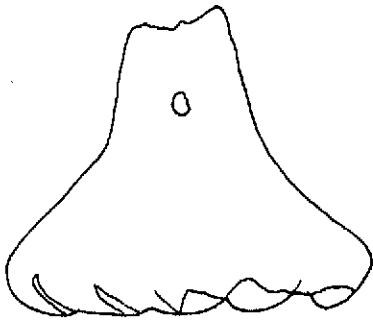
54

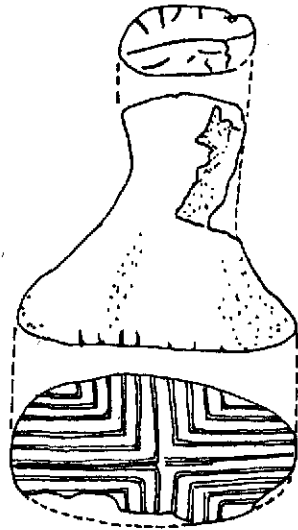
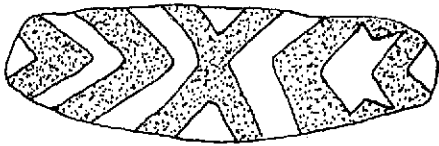
55

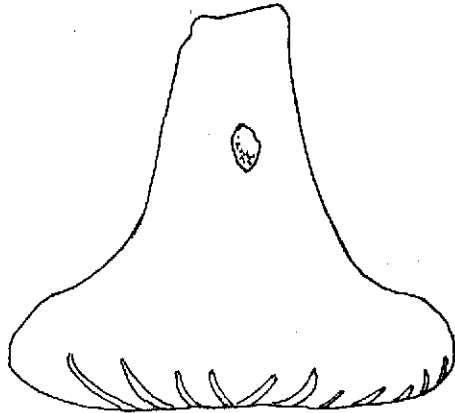
56

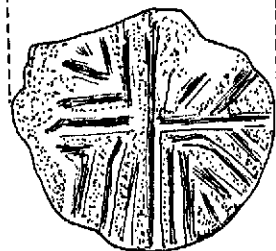
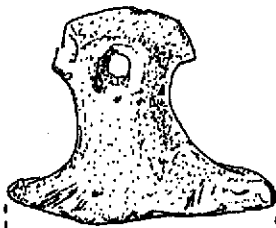
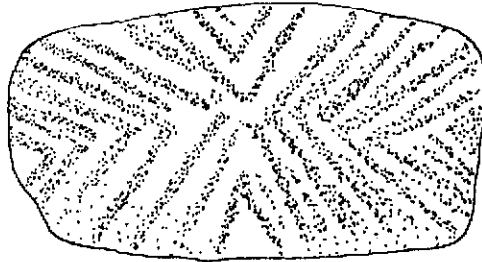
57

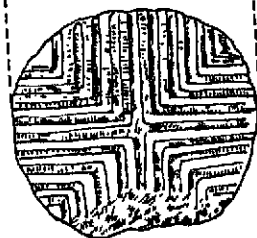
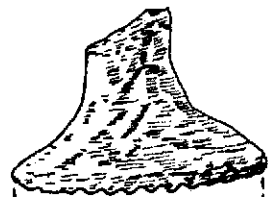
58

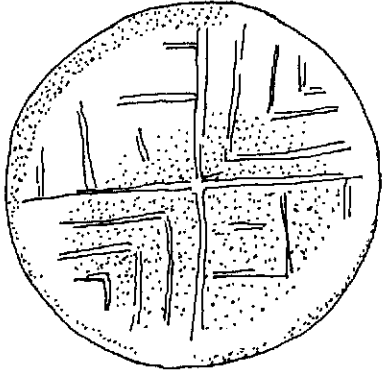
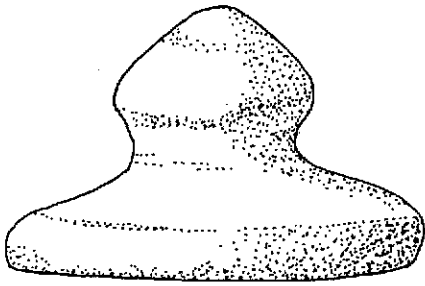
59

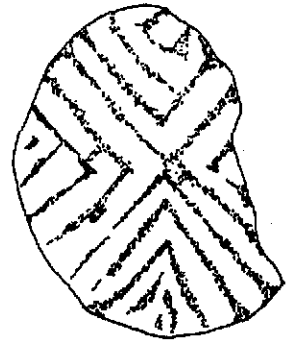
60

61

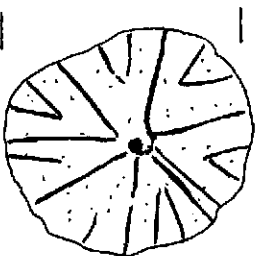
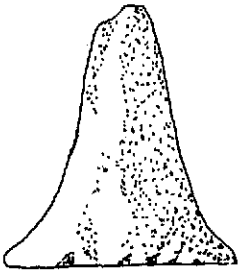
62

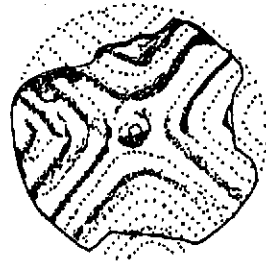
63

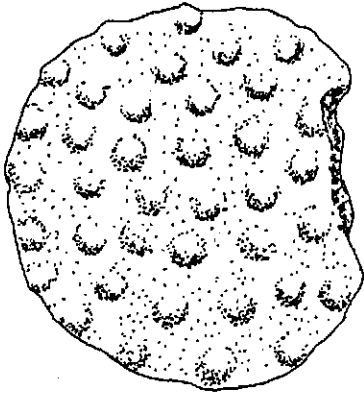
64

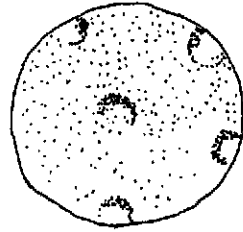
65

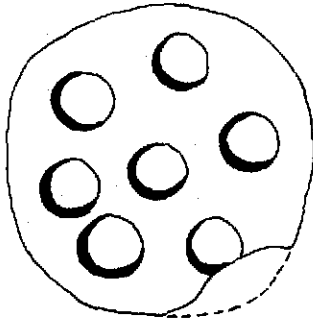
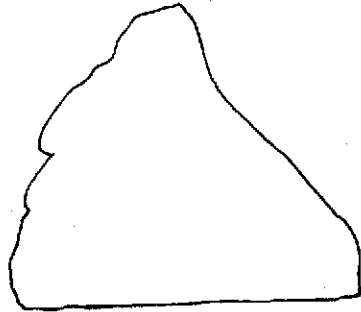
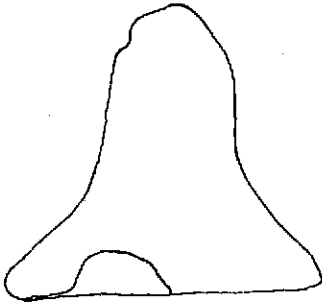
66

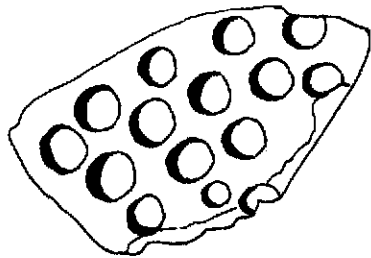
67

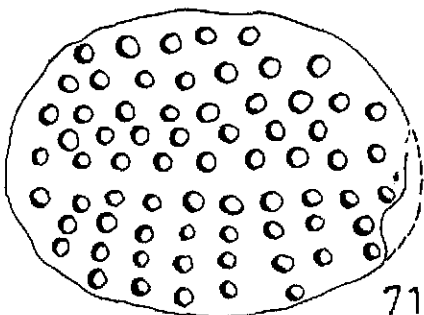
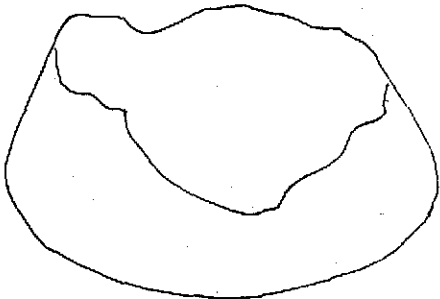
68

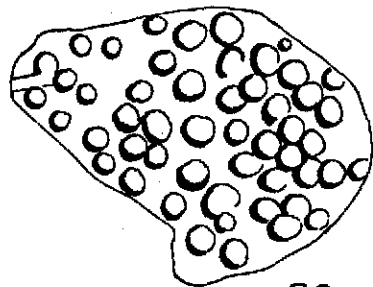
69

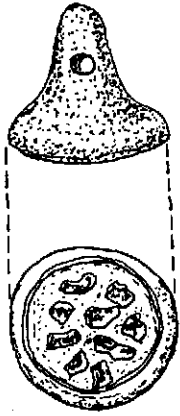
70

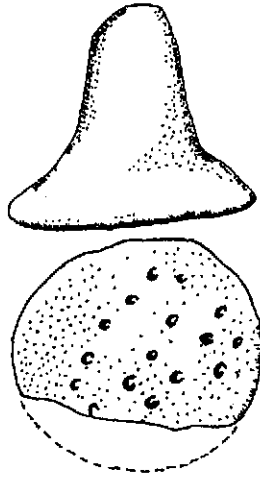
71

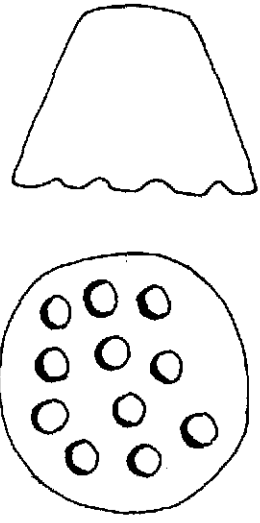
72

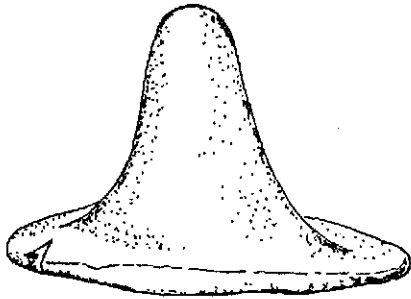
73

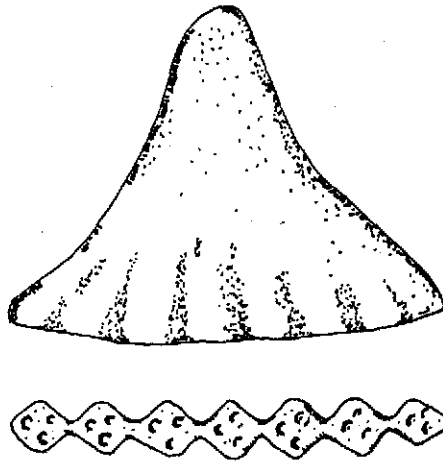
74

75

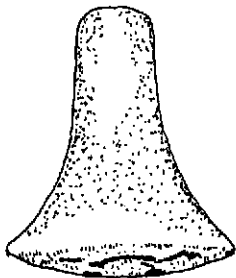
76

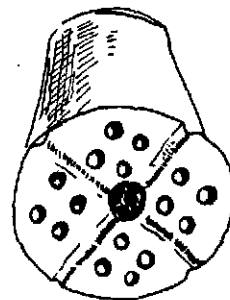
77

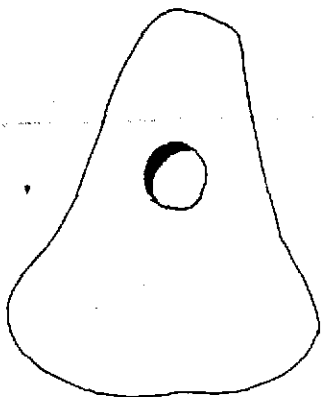
78

80

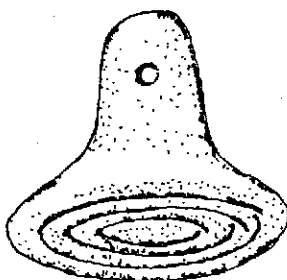
79

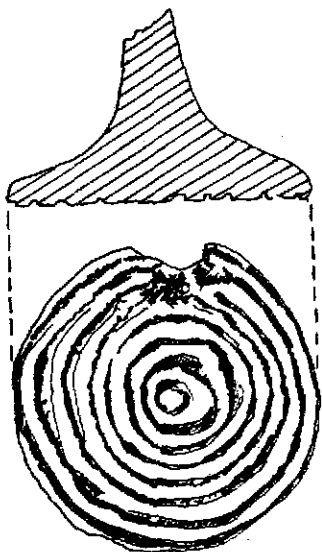
81

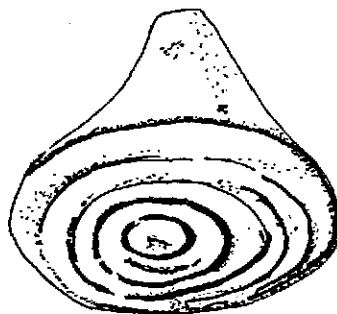
82

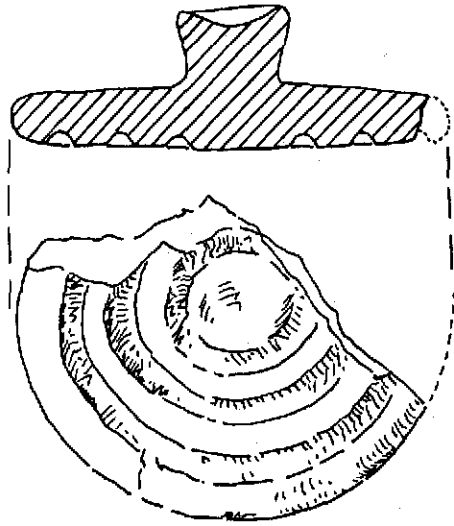
83

84

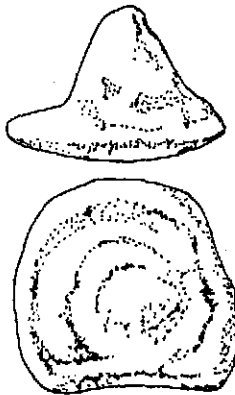

85

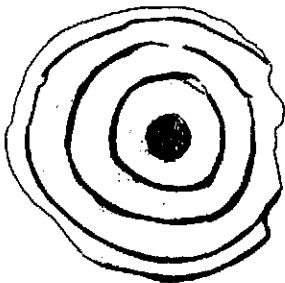

86

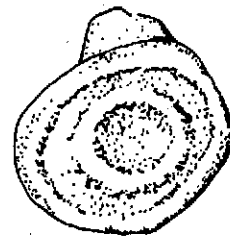
87

88

89

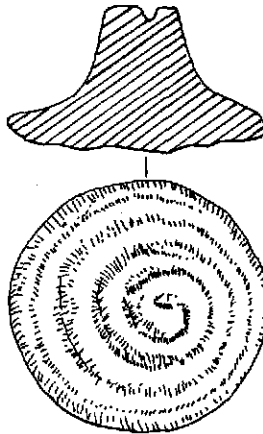
90

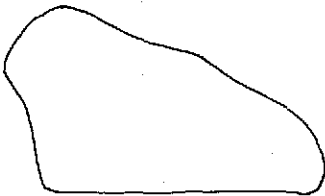
91

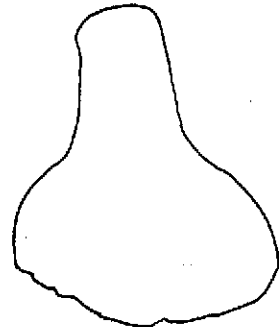
92

93

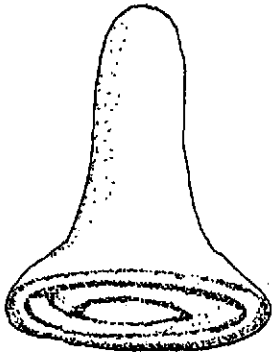
94

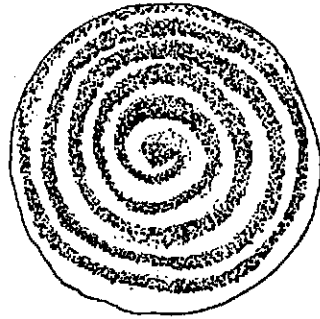
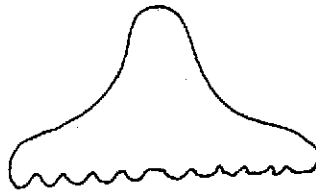
95

96

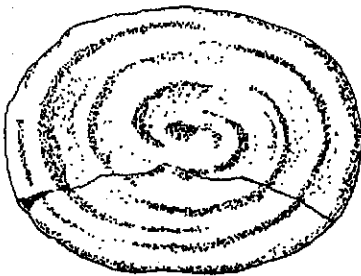
97

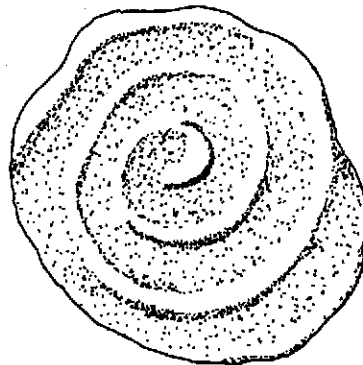
98

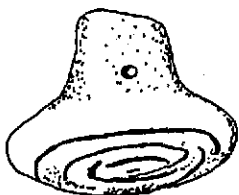
99

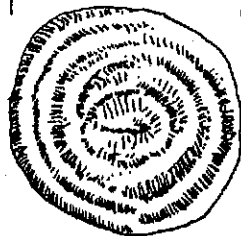
100

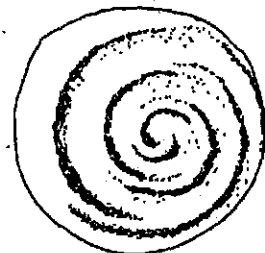
101

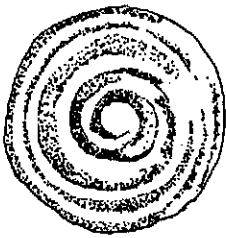
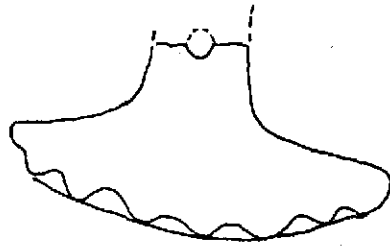
102

103

104

105

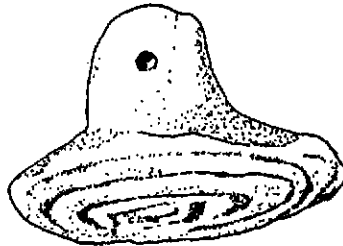
106

107

108

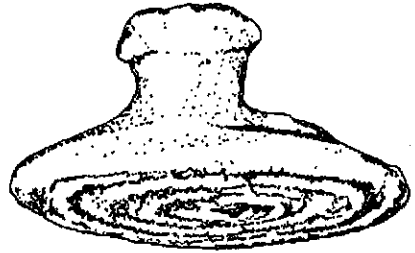
109

110

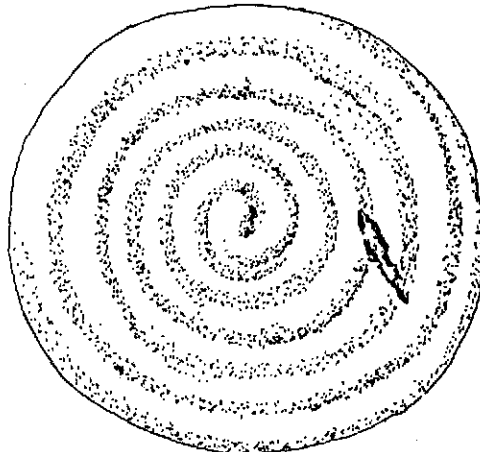
111

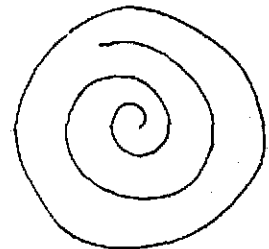
112

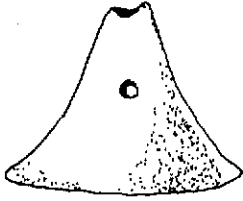
113

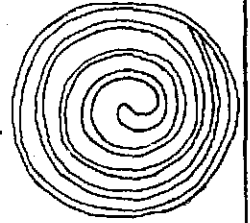
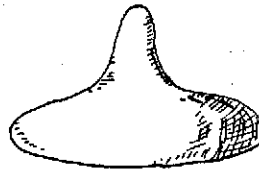
115

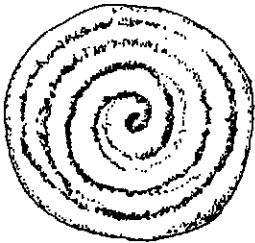
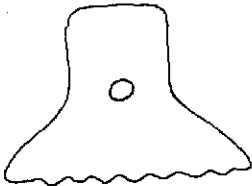
114

116

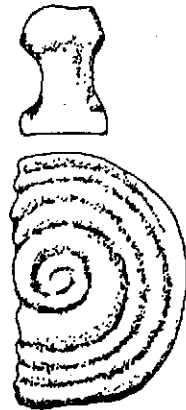
117

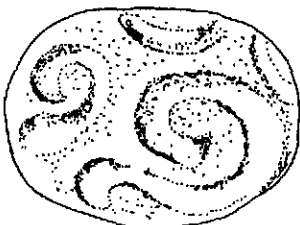
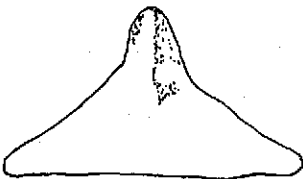
118

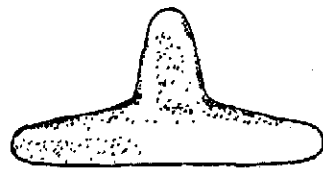
119

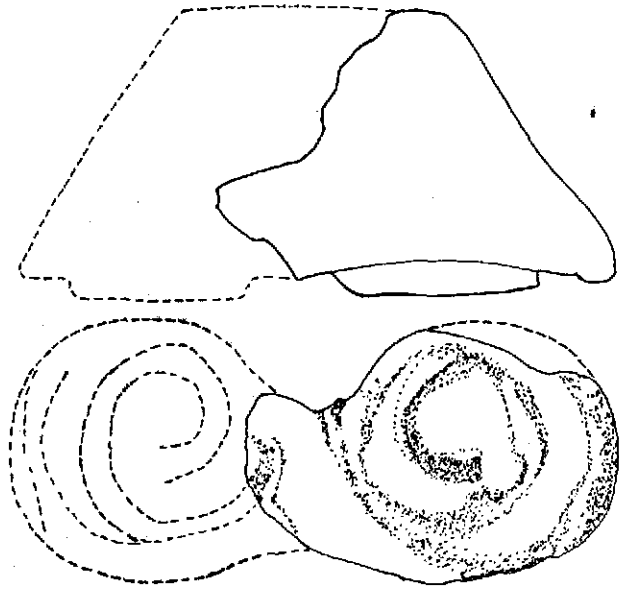
120

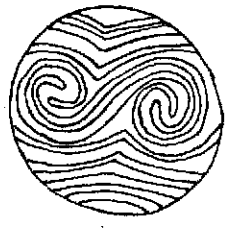
121

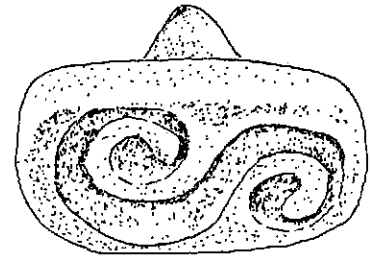
122

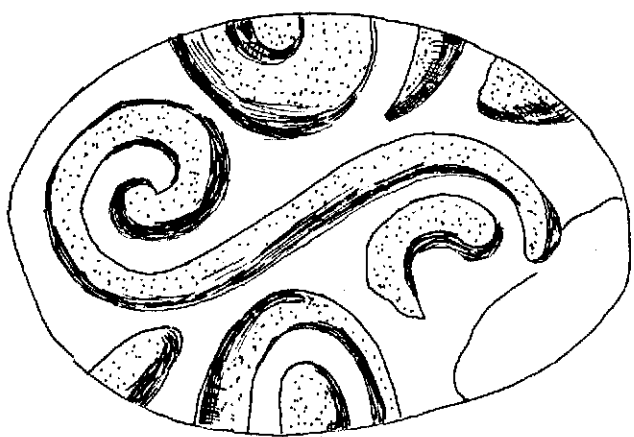
123

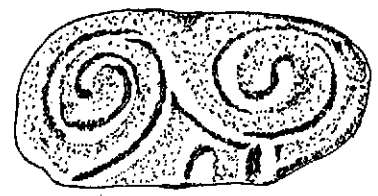
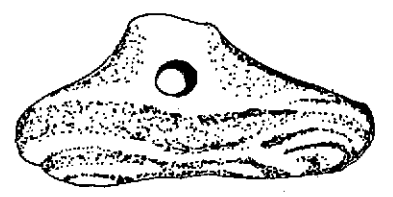
124

125

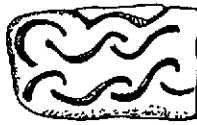
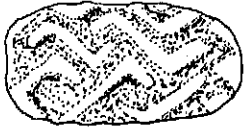
126

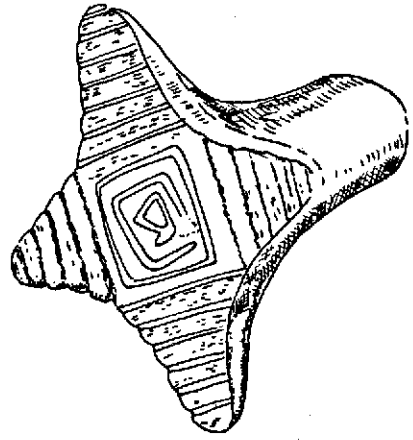
127

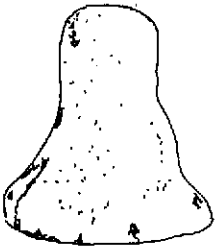
128

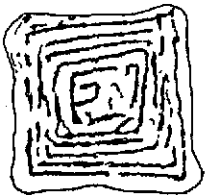
129

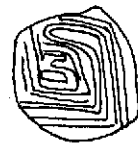
130

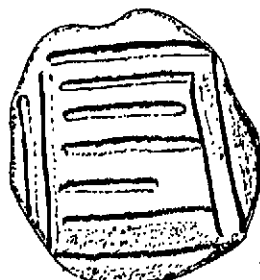
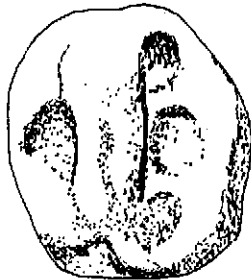
132

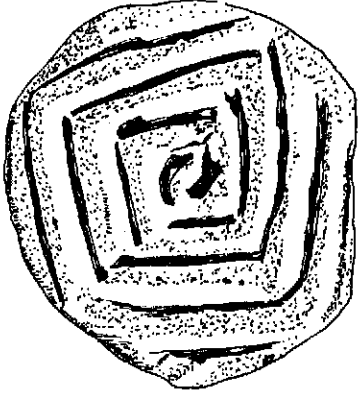
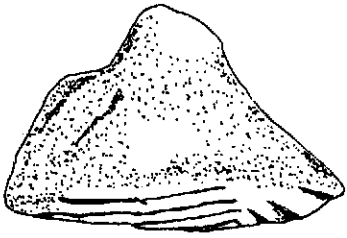
131

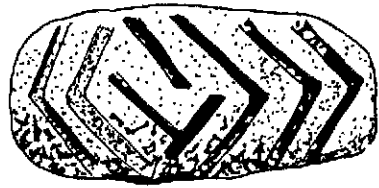
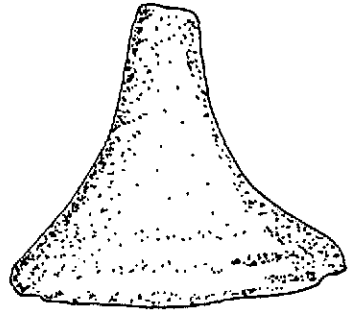
133

134

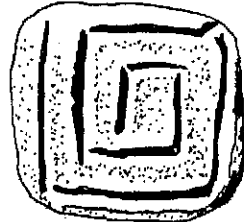
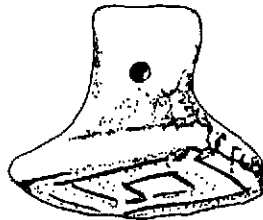
135

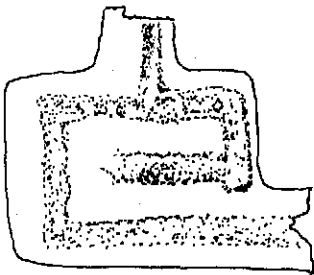
137

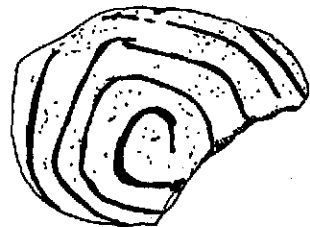
136

141

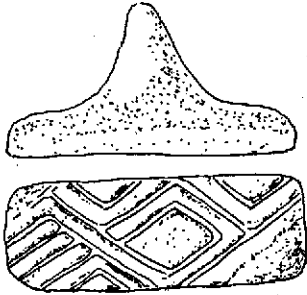
138

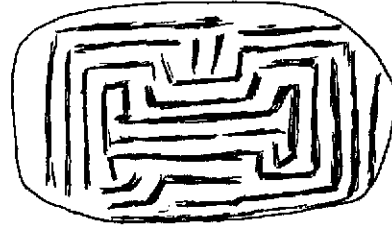
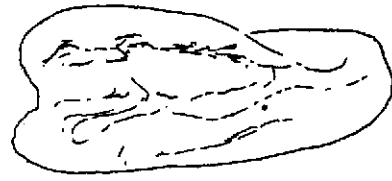
140

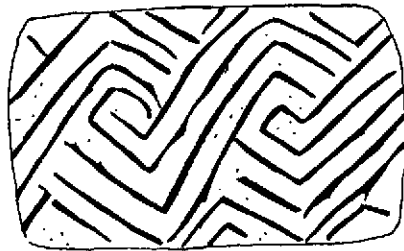
139

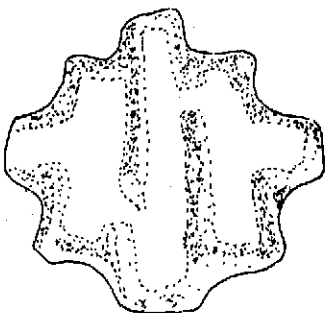
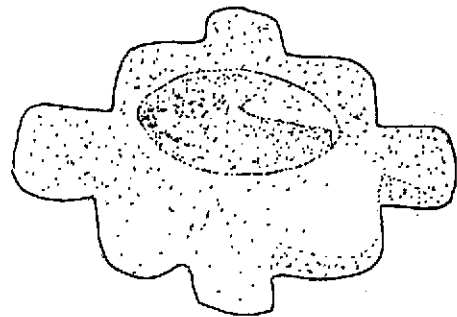
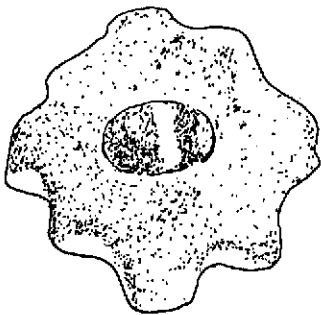
142

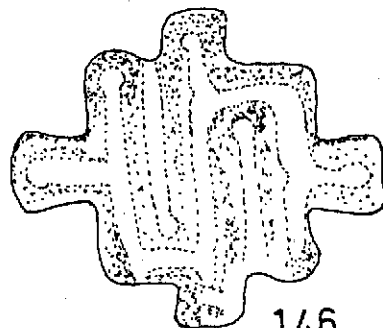
143

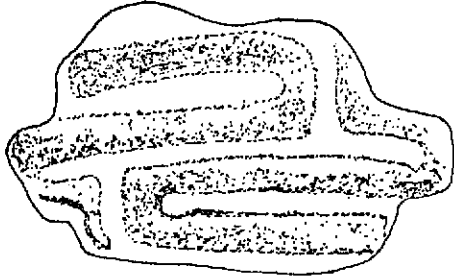
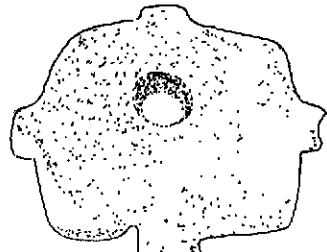
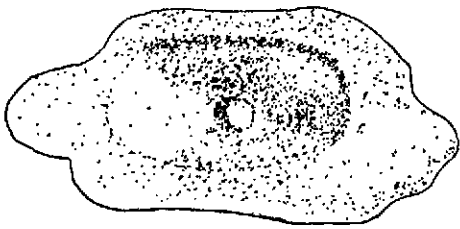
144

145

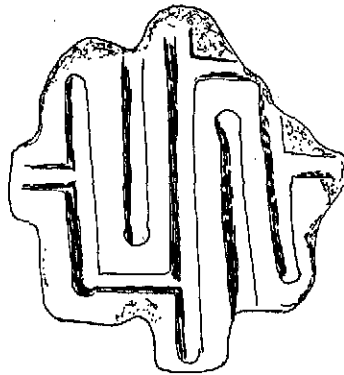

146

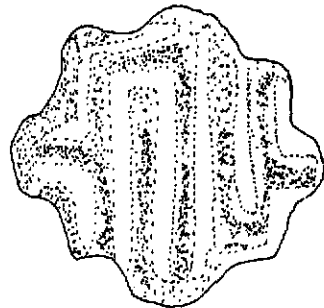
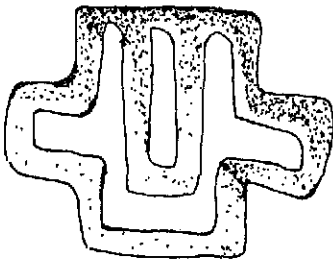
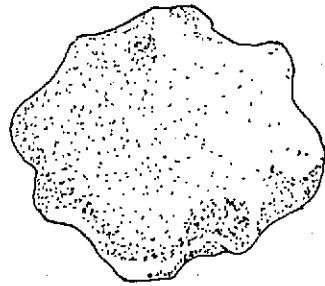
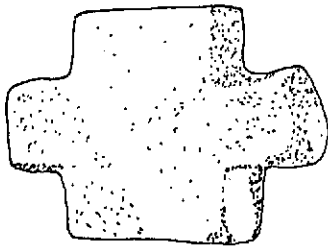

147

149

148

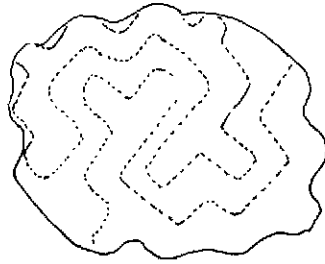
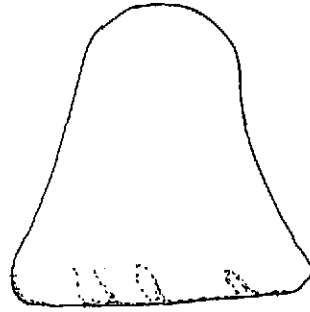
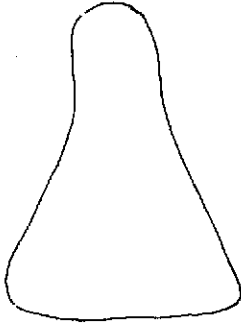

150

151

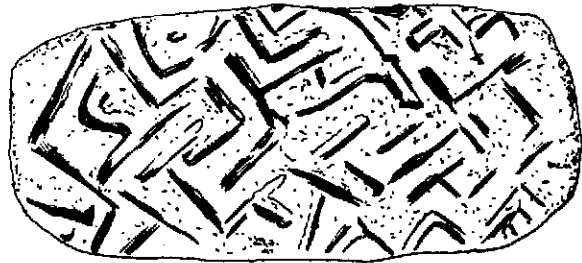
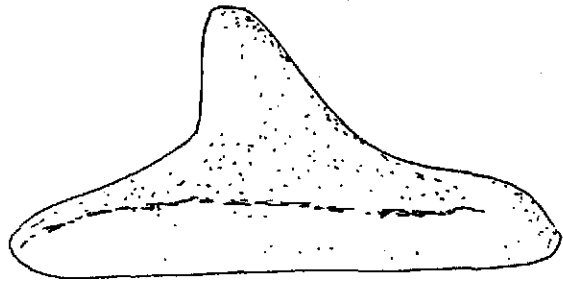
152

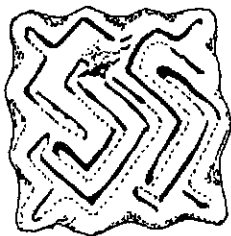
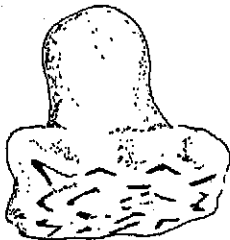
153

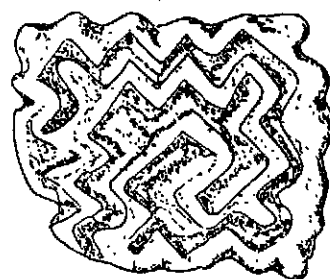
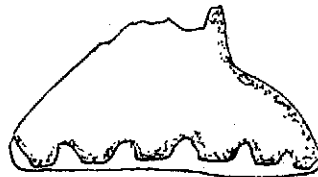
154

155

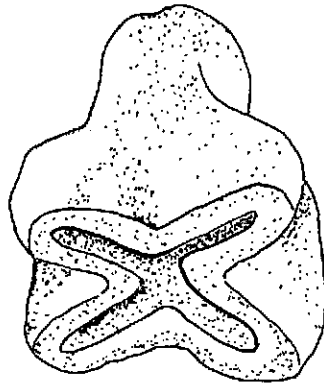
156

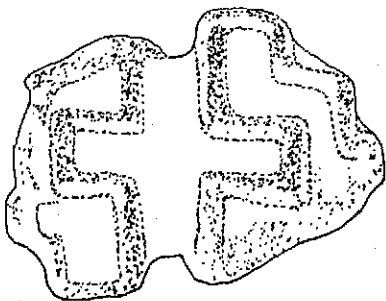
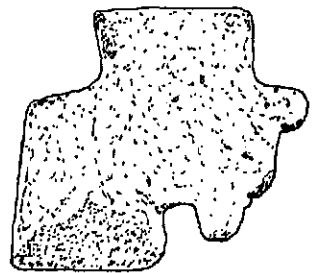
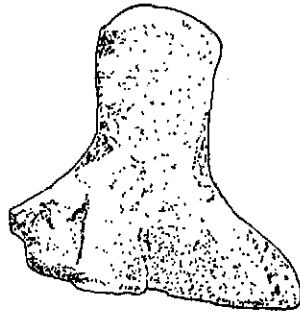
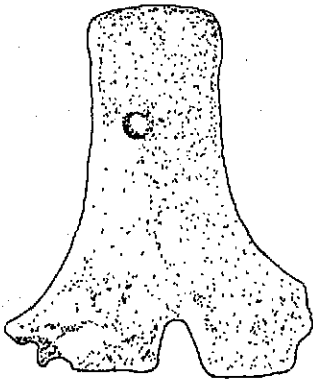
157

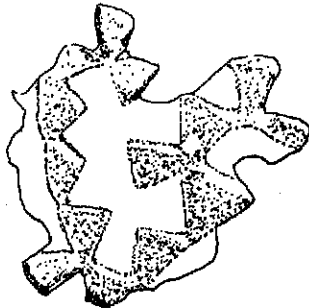
158

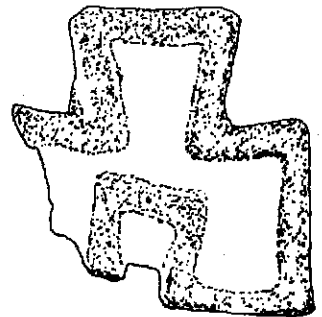
159

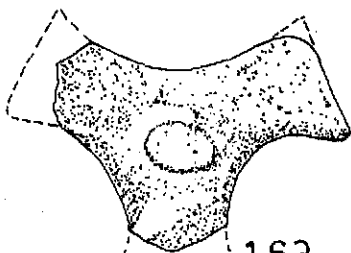
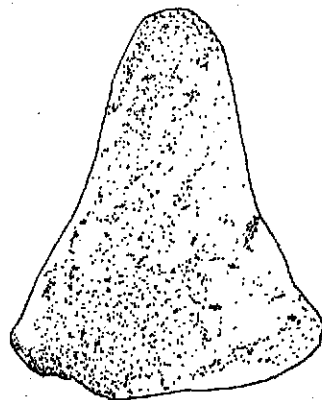
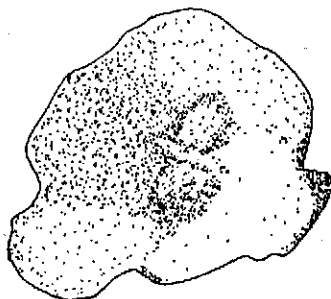
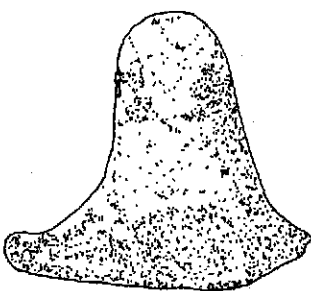
160

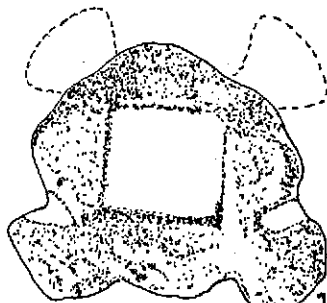
161

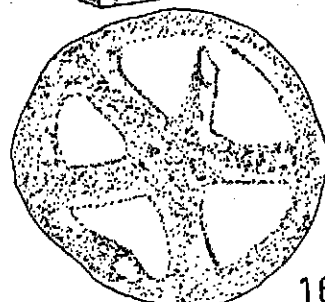
162

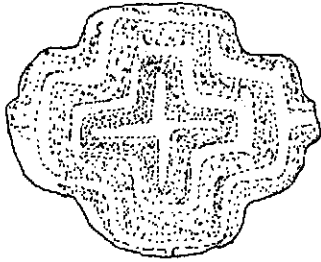
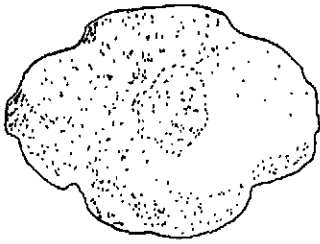
163

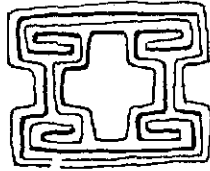
164

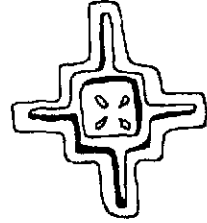
165

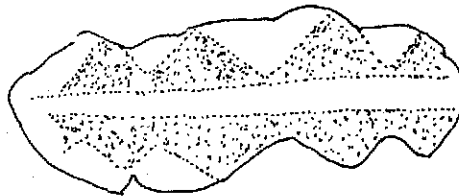
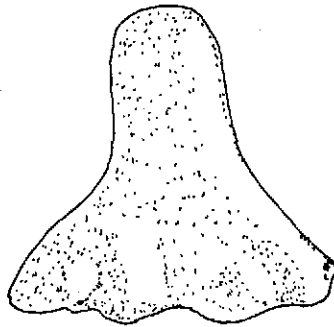
166

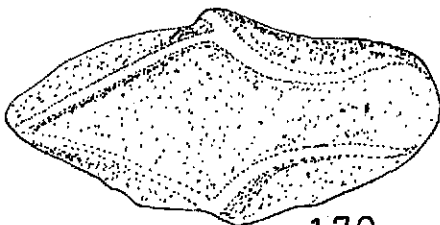
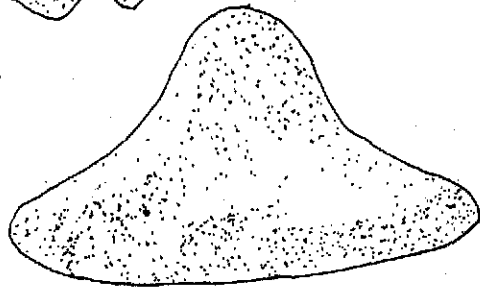
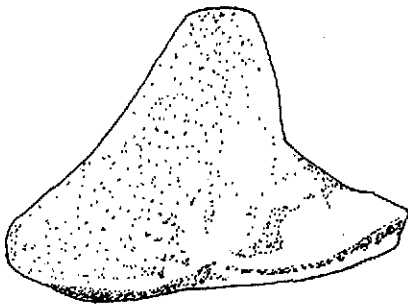
167

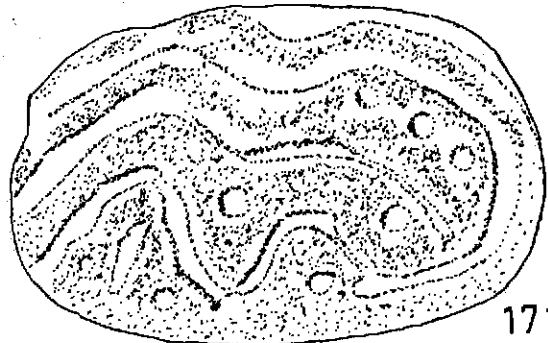
168

169

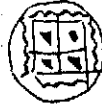
170

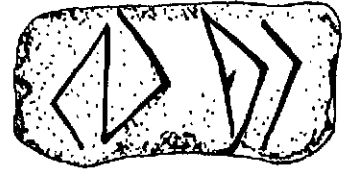
171

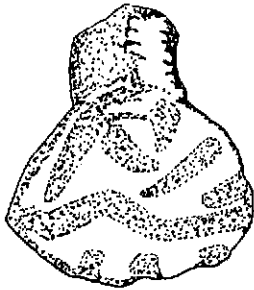
172

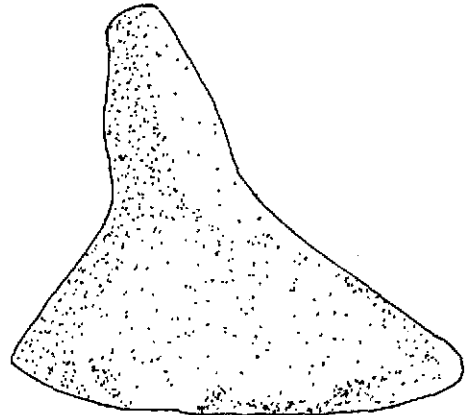
177

176

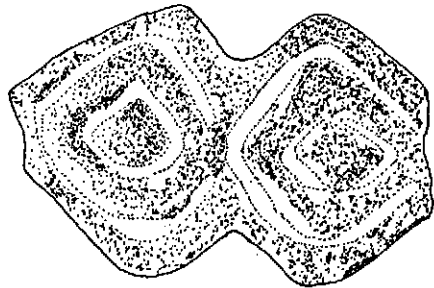
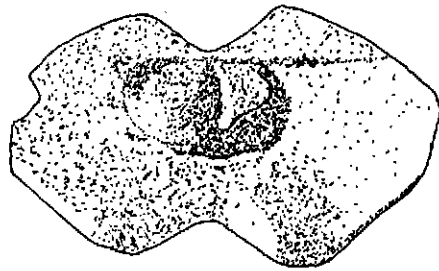
173

175

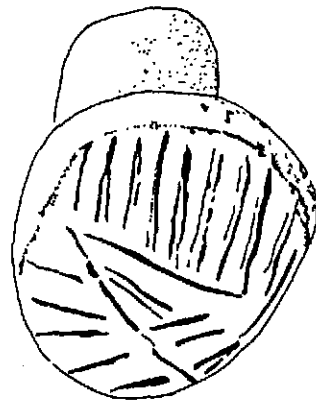
174

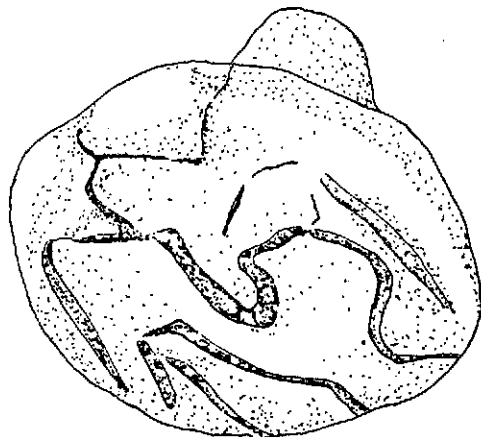
178

179

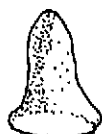
180

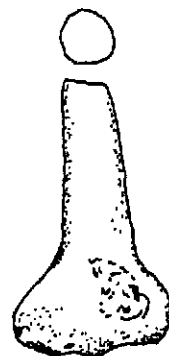
181

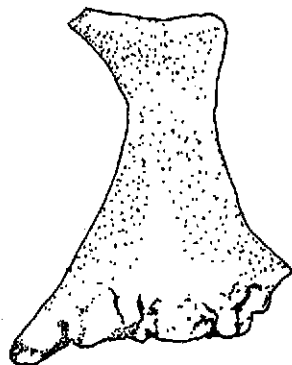
182

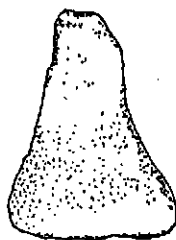
183

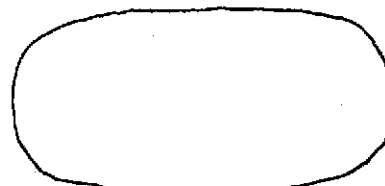
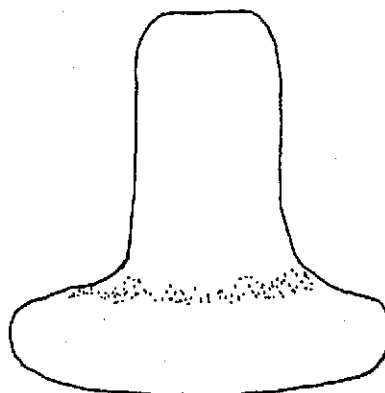
184

185

186

187

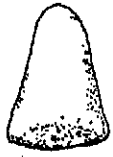
188

189

190

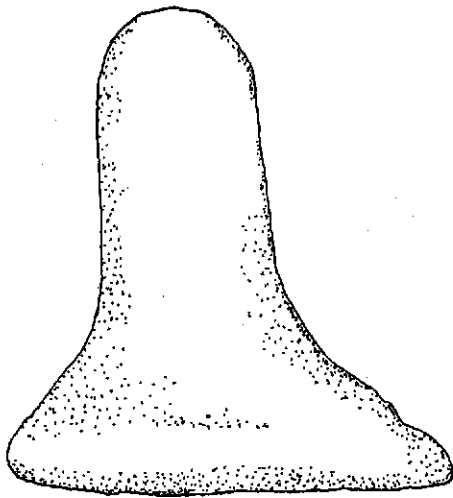
191

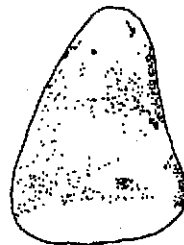
192

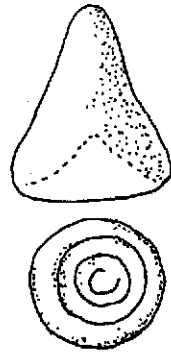
193

194

195

196

197

198

199

200

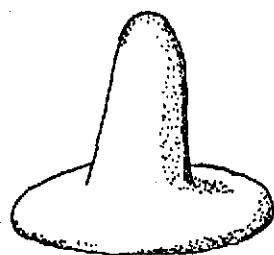
201

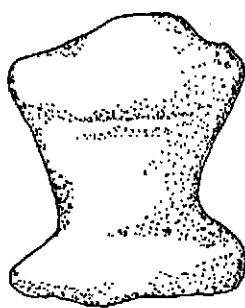
202

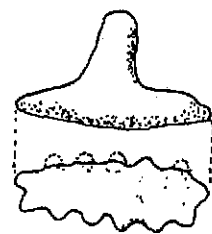
203

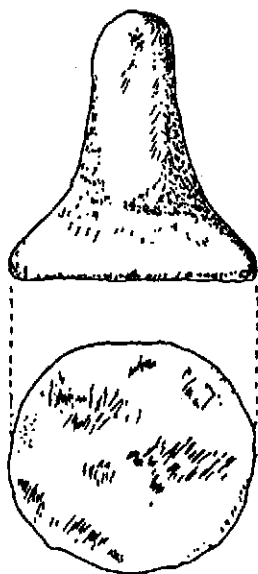
204

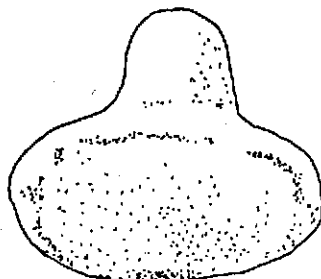
205

206

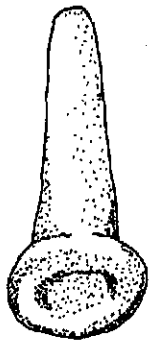
207

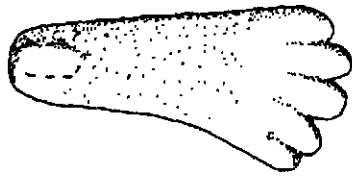
208

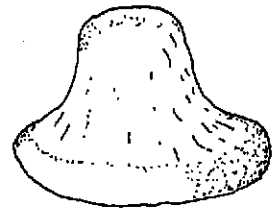
209

210

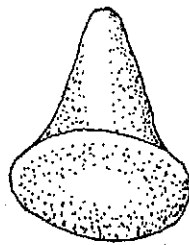
211

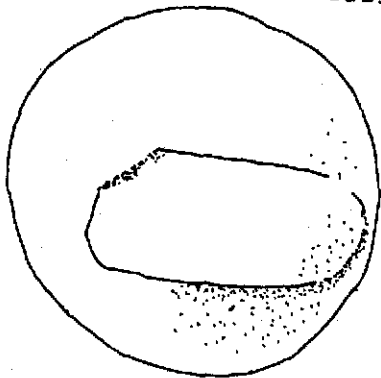
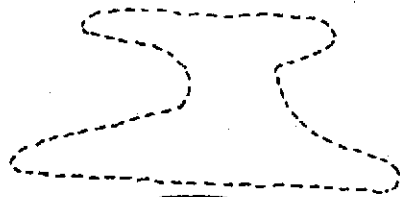
212

213

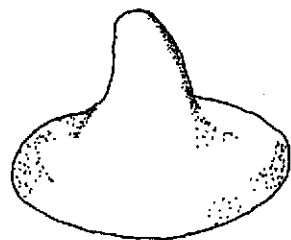
214

215

216

217

